

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

HANUŠ JELÍNEK
MEZI KULTUROU A POLITIKOU
(1914-1944)

HANUŠ JELÍNEK
BETWEEN CULTURE AND POLITICS
(1914-1944)

vedoucí diplomové práce:	PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D.
autor diplomové práce:	Veronika Sováková
obor studia:	Dějepis – Francouzský jazyk
rok dokončení práce:	2013

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci s názvem ***Hanuš Jelínek. Mezi kulturou a politikou (1914-1944)*** jsem vypracovala samostatně. Použité archivní prameny a literaturu uvádím v přiloženém seznamu.

V Praze dne

Vlastnoruční podpis

Abstrakt v českém jazyce

Diplomová práce pojednává o životě a činnosti Hanuše Jelínka (1878-1944), jedné z předních postav česko-francouzských vztahů první poloviny 20. století. Pomocí studia archivních materiálů, tisku a literatury si klade za cíl objasnit jeho působení zejména v období První republiky, které v dosavadní literatuře není příliš reflektováno. Důvodem toho je skutečnost, že základní zdroj k poznání osobnosti Hanuše Jelínka – jeho paměti s názvem *Zahučaly lesy*, končí rokem 1919. Práce je rozdělena do tří větších částí. V té první je shrnuto Jelínkovo mládí, formování jeho osobnosti a politických názorů, a v neposlední řadě zrod jeho frankofilství. Ve druhé a stěžejní části práce je kladena pozornost na jeho snahu etablovat se v rodících se československých diplomatických službách. Rozebráno je zde Jelínkovo jedenáctileté angažmá na ministerstvu zahraničních věcí, stejně jako další aktivity, vyplývající z jeho působení v tomto rezortu. Poslední část se zabývá Jelínkovou činností na poli kulturním. Zde se práce omezuje jen na obecnější shrnutí, důležité pro pochopení Jelínkova osobního života, a neklade si ambice jeho rozsáhlou literární činnost hodnotit. Akcentováno je však jeho působení v časopise Lumír, který se Jelínek po celé meziválečné období snaží udržet při životě. Podrobněji je také přiblížen jeho spor s poslancem Josefem Davidem, o kterém byla v Lumíru publikována hanlivá pasáž z pamětí francouzského generála Maurice Janina.

Klíčová slova:

Hanuš Jelínek; česko-francouzské vztahy; Pařížská mírová konference; československá diplomacie ve 20. letech; ministerstvo zahraničních věcí; Československá tisková kancelář; časopis Lumír; Josef David; generál Maurice Janin; PEN-klub

Abstrakt v anglickém jazyce

The present thesis deals with the life and activities of Hanuš Jelínek (1878-1944), one of the most prominent figures of the Czech-French relations of the first half of the 20th century. Based upon studies of archive documents, press and literature, its aim is to explain his activities namely during the period of the First Republic which has not been much reflected in the literature so far. This is mainly due to the fact that the primary source on Hanuš Jelínek – his memoirs called *Zahučaly lesy* (“Forrest Murmurs”) end in 1919. The thesis is divided into three bigger parts. The first one recapitulates Jelínek’s youth, formation of his personality and political views and last but not least the birth of his Francophilia. The second, pivotal part, places emphasis on his effort to get himself established in the nascent Czechoslovak diplomatic services. It analyses the eleven year period Jelínek spent at the Ministry of Foreign Affairs as well as other activities stemming from his position there. The final part deals with Jelínek’s cultural life and influences, however, it only gives a general overview necessary in order to understand Jelínek’s personal life and has no ambition to review his extensive literary work. It accentuates, though, his work in Lumír journal that Jelínek strived to keep alive during the First Republic. It also describes in some detail his conflict with Deputy Josef David about whom Lumír published a defamatory text taken from the memoirs of a French general Maurice Janin.

Keywords:

Hanuš Jelínek; Czech – French relations; Paris Peace Conference; Czechoslovak diplomacy in 1920s; Ministry of Foreign Affairs; Czechoslovak Press Agency; Lumír journal; Josef David; general Maurice Janin; PEN International

Poděkování

Na prvním místě bych ráda poděkovala PhDr. Jiřímu Hnilicovi, Ph.D. za jeho věcné připomínky a náměty, které mi poskytoval během sestavování diplomové práce. Především však za velkou trpělivost, s níž čekal na průběžné výsledky. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Literárního archivu Památníku národního písemnictví za jejich vždy velmi vstřícný přístup a pomoc. Velký dík patří zejména jeho vedoucímu PhDr. Tomáši Pavlíčkovi, Ph.D., který umožnil zapůjčení fondu Hanuše Jelínka do Státního oblastního archivu v Praze. Za cenné rady děkuji Mgr. Petře Krátké z Archivu hlavního města Prahy a Mgr. Janu Boháčkovi z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, kteří mne svými tipy dovedli k mnohým zajímavým informacím. Nesmím opomenout Zdeňka Švajdu, který svůj volný víkend strávil nad korekturou mé práce a Mgr. Martinovi Nejedlému za pomoc s anglickým překladem. Dále bych ráda poděkovala svému bratrovi Mgr. Martinovi Sovákovi, který mne podporoval v každé fázi vzniku mé diplomové práce, a bez jehož neustálé kontroly by tato práce asi nevznikla. Děkuji rovněž PhDr. Marcele Zdrubecké ze Státního oblastního archivu v Praze za bleskurychlý přísun potřebné literatury ke studiu. Rovněž nesmím zapomenout poděkovat všem, kteří mne při psaní povzbuzovali, dodávali sílu a tolerovali, že se o můj čas musím dělit s Hanušem Jelínkem.

A nakonec, ale ne na posledním místě, bych ráda poděkovala Mgr. Jiřímu Vichtovi ze Státního oblastního archivu v Praze za jeho věcné postřehy, oporu a zájem. Bez něho by tato práce nikdy nedospěla ke svému konci.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. POČÁTKY ČESKÉHO FRANKOFILSTVÍ A ČESKÁ SPOLEČNOST V POSLEDNÍ TŘETINĚ 19. STOLETÍ.....	11
2. FORMOVÁNÍ ČESKÉHO FRANKOFILA.....	16
2.1 Mládí Hanuše Jelínka.....	16
2.2 Student Jelínek a pokrokové hnutí.....	18
2.3 Vysokoškolská léta.....	20
2.4 Pařížská studia.....	22
2.5 Učitelská profese.....	27
2.6 Přednášky na Sorbonně.....	27
2.7 První válečná léta.....	31
2.8 České odbojové hnutí za první světové války.....	33
2.9 Hanuš Jelínek versus prorakouský aktivismus.....	35
3. HANUŠ JELÍNEK V DIPLOMATICKÝCH SLUŽBÁCH.....	39
3.1 Pařížská mírová konference.....	39
3.2 První snahy o diplomatickou kariéru.....	47
3.3 Ministerstvo zahraničních věcí.....	50
4. HANUŠ JELÍNEK JAKO OSOBNOST KULTURY.....	69
4.1 Mladý literát v kulturním prostředí posledních let habsburské monarchie.....	69
4.2 Český spisovatel ve francouzském literárním prostředí.....	72
4.3 Hanuš Jelínek v kulturním životě První republiky.....	73
4.4 Redaktor časopisu Lumír.....	78
4.5 Spor s poslancem Josefem Davidem.....	86
5. POSLEDNÍ LÉTA ŽIVOTA.....	99
5.1 Hanuš Jelínek a extremistická hnutí třicátých let.....	99
5.2 Zlomový rok 1938.....	103
ZÁVĚR.....	106
ARCHIVNÍ PRAMENY A LITERATURA.....	108

ÚVOD

„Miluji francouzskou zemi, protože jsem v ní po prvé pocítil dech širého světa a duchovní svobody; miluji francouzskou zemi, protože od kouzelných krajek gotických architektur rouenských... po sněžné dómy Mont Blancu, dala mi poznat krásu a velikost. Miluji národ, který obývá tuto zemi, protože je v něm krásná rovnováha mezi srdcem a intelektem, protože je hrdý a veselý, statečný a moudrý, protože z něho vzešlo tolik básníků, umělců a myslitelů, dárců krásy a radosti. Miluji tento národ, protože nese po dlouhá staletí planoucí pochodeň civilizace v čele lidstva... Miluji francouzskou řeč, protože je to sama hudba a krása a logika a jasnost... Miluji Francii, protože je mi druhou vlastí, že její řeč, stala se mi druhou mateřštinou... Miluji Francii, poněvadž mne naučila lépe chápat a lépe milovat moji rodnou zem.“¹ Tak se vyznává ze svého vztahu k zemi, která sehrála nemalou roli nejen v jeho životě, ale především v dějinách moderního českého národa, Hanuš Jelínek – spisovatel, básník, literární kritik a velký frankofil, od počátku 20. století až do konce předválečné republiky jedna z ústředních osobností, jež zprostředkovávala rozvoj literárních styků mezi českou a francouzskou kulturou.

Postava Hanuše Jelínka je z hlediska česko-francouzských vztahů velmi zajímavá, neboť jeho život je vlastně jejich dlouholetým svědectvím, zachycujícím veškeré jejich proměny. Odráží se v něm situace dvou naprosto odlišných period. Období před první světovou válkou, kdy se český národ cítí izolovaný, uzavřený v německé enklávě, tíží ho deficit politiky, trpí komplexy etnické malosti a snaží se znovu dobýt sympatie a uznání Evropy. A období po roce 1918, kdy se z „malé provincie Rakouska-Uherska“ stává nezávislá Československá republika, respektovaný a důležitý hráč evropské politiky.

Osobnost Hanuše Jelínka není historikům neznámá. Prolíná se řadou publikací a studií, ale kromě jedné mu žádná z nich nepatří. Díky jeho pamětem jsme dobře informováni o jeho životě zhruba do konce monarchie. Méně pak už o jeho roli při formování samostatného československého státu a během jeho nedlouhé existence, ukončené nacistickou okupací. Jak se tedy postupně formovala osobnost tohoto celoživotního frankofila? Zůstal osobností kultury, nebo se stejně

¹ Literární archiv Památníku národního písemnictví (LA PNP), fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek bez datace i názvu (autorem H. Jelínek).

jako řada jiných umělců stal reprezentantem rodící se československé politiky? Jakou úlohu hrál v rámci rodících se diplomatických vztahů mladé republiky? Na tyto otázky bych se ráda pokusila odpovědět ve své práci.

Základní archivní prameny, které jsem využívala při tvorbě své diplomové práce, jsou uloženy v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. V první řadě se pochopitelně jedná o osobní fond *Jelínek Hanuš*, který je uložen ve 34 kartonech. Obsah tohoto fondu tvoří z největší části Jelínkova přijatá korespondence od několika stovek odesílatelů. Pro tuto diplomovou práci se jako podstatná ukázala především korespondence s Viktorem Dykem (163 dopisů), Arne Novákem (144 dopisů), Kamilem Kroftou (7 dopisů) a generálem Mauricem Janinem (57 dopisů). První dva jmenovaní byli jeho blízkými přáteli, se kterými probíral nejrůznější témata osobní i pracovní povahy. Korespondence s generálem Janinem posloužila jako doplňkový pramen k záležitosti Jelínkova soudního sporu s poslancem Davidem. Dopisy Kamila Krofty pak blíže osvětlily okolnosti Jelínkova poněkud bouřlivého odchodu z ministerstva zahraničních věcí. Pro studium Jelínkovy korespondence odeslané pak byly využity osobní fondy *Dyk Viktor* a *Novák Arne*, uložené rovněž v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Určitým zklamáním byl naopak obsah korespondence mezi Hanušem Jelínkem a Rudolfem Medkem, který se tématu práce nijak netýkal. Prostudovat jsem chtěla také osobní fond *Khol František*, ovšem to mi z důvodu jeho nezpracovanosti bohužel nebylo umožněno.

Z osobního fondu *Jelínek Hanuš* jsem dále hojně využívala jeho osobní i úřední dokumenty, které posloužily zejména k popisu jeho profesního života a kariérního postupu. Stranou nezůstal ani bohatý výstřížkový materiál, obsahující Jelínkovy články publikované v různých tiskovinách (nejvíce v Národních listech), stejně jako články jiných autorů o Jelínkovi. Naproti tomu svou pozornost jsem nevěnovala rukopisům jeho literárních děl, jelikož tato diplomová práce nemá charakter literárně vědecké studie.

Při psaní pasáže o rodinném zázemí Hanuše Jelínka jsem využívala jednak osobní a rodinné dokumenty z jeho zmíněného osobního fondu, jednak matriky uložené ve Státním oblastním archivu v Praze. Konkrétně se jednalo o matriky římskokatolického farního úřadu Příbram, které jsou součástí fondu *Sbírka matrika a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj*. Pro ověření některých údajů,

týkajících se členů jeho rodiny, jsem pracovala i s internetovými portály digitalizovaných matrik Státního oblastního archivu v Třeboni (<http://digi.ceskearchivy.cz/>) a Moravského zemského archivu v Brně (<http://actapublica.eu/>).

Dalším archivním fondem, který jsem při tvorbě diplomové práce využívala, je fond *Krajský soud trestní Praha*, uložený rovněž ve Státním oblastním archivu v Praze. Zde je uložen spis, týkající se sporu Hanuše Jelínka s poslancem Josefem Davidem (signatura Tl VI 1186/27), který mi byl základním zdrojem informací při psaní příslušné kapitoly.

Zajímavým pramenem zejména k bližšímu poznání povahových vlastností Hanuše Jelínka a k tomu, jak působil na své okolí, jsou paměti jeho vrstevníka Ferdinanda Špíška, uložené v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR, osobní fond *Ferdinand Špíšek*.

Pro zmapování jeho učitelské dráhy jsem chtěla využít fondu *Československá akademie obchodní dr. E. Beneše v Praze, Resslova 8, Praha II.*, který je uložený v Archivu hlavního města Prahy, ovšem nic podstatného k osobě Hanuše Jelínka neobsahuje. Totéž lze říct o jeho osobním spisu, uloženém v Archivu Ministerstva zahraničních věcí.

Z literatury je pro studium života Hanuše Jelínka výchozím zdrojem kniha jeho pamětí s názvem *Zahučaly lesy*, která končí pařížskou mírovou konferencí v roce 1919. Vzhledem k charakteru tohoto díla je samozřejmé, že události jsou v něm popisovány ze subjektivního pohledu a některé údaje je třeba z historického hlediska korigovat. Základní údaje o jeho literární činnosti uvádí *Lexikon českých spisovatelů* (hesla Jelínek Hanuš, Lumír, Kruh českých spisovatelů), odkud jsem čerpala také informace o dalších literátech, uváděných v této diplomové práci. Podobně jsem takto čerpala z dvojdílné publikace Milana Churaně a kolektivu *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*.

Osobností Hanuše Jelínka se podrobněji zabývala Anna-Claire Veluire, která ve své práci *Hanuš JELINEK (1878-1944), médiateur culturel entre la France et les pays tchèques* na základě korespondence především odhalovala síť jeho francouzských kontaktů. Populárnější charakter pak má medailonek Jelínka v knize Josefa Fryše *Dvanáct osudů čtyř staletí*.

Důležitým zdrojem byla studie Stéphana Reznikowa *Frankofilství a česká identita 1848-1914*, která se zabývá fenoménem frankofilství v českých zemích a je podrobným průvodcem dějinami našeho vztahu k Francii v uvedeném období. Toto téma ještě více precizuje, zejména v první kapitole, dizertační práce Jiřího Hnilici *La France dans la formation des élites tchécoslovaques 1900-1950*. K doplnění těchto prací dobře posloužila i publikace Pavly Horské *Sladká Francie*.

Lépe pochopit rozdílné ideové a politické proudy v první třetině 20. století mi pomohla kniha Josefa Tomeše *Viktor Dyk a T. G. Masaryk, dvojí reflexe češství*. Dobrým zdrojem byly čtyřdílné paměti Karla Sezimy *Z mého života*, zato zklamáním byly *Vzpomínky a komentáře* Viktora Dyka, kde nebyla nalezena ani jedna potřebná informace.

Mezi důležité zdroje mohu zařadit také různá čísla časopisu Lumír, která jsou v digitalizované podobě přístupná na stránkách Ústavu pro českou literaturu AV ČR (<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LumirIII>).

Z obecnějších prací mi byly dobrým pomocníkem publikace Otty Urbana *Česká společnost 1848-1918*, trojdílná monografie Zdeňka Kárníka *České země v éře První republiky (1918-1938)* a studie Dagmar Moravcové, Pavla Běliny a Marka Pečenky *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*. Uvést zde mohu i klasické dílo Ferdinanda Peroutky *Budování státu*.

— — —

Pro zpracování tématu vztahu Hanuše Jelínka a PEN-klubu jsem použila studii Petry Krátké *Český PEN-klub v letech 1925-1938*. Pro jiná dílčí témata jsem využívala také další studie, které uvádím v seznamu literatury na konci své diplomové práce.

Před samotným začátkem psaní diplomové práce o Hanušovi Jelínkovi jsem se rozhodla nepoužít metodu chronologického životopisu, ale podívat se na jeho osobnost z různých pohledů. Práci jsem rozdělila do pěti kapitol, které se až na jednu výjimku dále člení na několik podkapitol.

Úvodní kapitola se zabývá počátkem českého frankofilství a stručně nastiňuje situaci v poslední třetině 19. století, tedy v období Jelínkova dětství a dospívání. Druhá kapitola přibližuje životní osudy Hanuše Jelínka od jeho narození do konce první světové války, kdy dovršil čtyřicátý rok svého života. Věnuji se zde jeho studiím, prvním kontaktům s Francií, učitelské dráze a formování jeho

politických postojů. Primárním zdrojem pro tuto část práce byly Jelínkovy knižně vydané paměti. Naproti tomu třetí kapitola je postavená především na studiu archivních pramenů, dosud jen částečně vytěžených. Snažím se v ní odpovědět na otázku, jaké bylo místo Hanuše Jelínka v politice a diplomacii mladé Československé republiky, a jak bylo jeho působení v této oblasti úspěšné. V předposlední části práce se pak věnuji činností Hanuše Jelínka na poli kulturním. Jeho rozsáhlou literární a překladatelskou činnost nerozebírám, soustředím se však blíže na jeho redaktorskou práci v časopise Lumír, který ho provázela polovinu jeho života. Závěrečná kapitola se zabývá posledními roky Jelínkova života, kdy se musel vyrovnávat s velmi nešťastným obdobím našich dějin.

Celou prací se prolíná větší množství citací z archivních pramenů, zejména z Jelínkovy korespondence, a to ze dvou důvodů. Tím prvním je značná informativní hodnota těchto pramenů ve vztahu k probíraným tématům. Druhým důvodem je snaha o zachování autentičnosti textu soukromých dopisů a jejich obvykle brilantní sloh, o který jsem nechtěla čtenáře této práce ochudit. Citace ponechávám v původní podobě, s výjimkou zjevných gramatických chyb, které se však objevují jen velmi sporadicky.

1. POČÁTKY ČESKÉHO FRANKOFILSTVÍ A ČESKÁ SPOLEČNOST V POSLEDNÍ TŘETINĚ 19. STOLETÍ

Stopy česko-francouzských kontaktů můžeme vysledovat ve všech epochách našich dějin, ale málokdy hrál francouzský vliv tak velkou roli jako při probouzení české národní identity.² S prvními pokusy o utváření moderního českého národa, který se začal formovat v podmínkách mnohonárodnostní habsburské monarchie, se objevil i fenomén frankofilství, který různými intenzitami postupně prostoupil českou společnost 19. století a stal se důležitým nástrojem politické a kulturní emancipace českého národa.

Inklinace a obdiv k Francii, snaha navázat s ní co nejintenzivnější styky, se staly výrazem touhy Čechů po demokracii a po vymanění z germánského vlivu. Frankofilství ale bylo také možností, jak se vymanit z českého provincialismu, bylo účinným nástrojem potencionální integrace do společnosti národů. Bylo možným úhlem útoku na Vídeň, možností, jak jeho prostřednictvím vyjádřit odpor k rakouské centralistické moci. Frankofilství sloužilo jako nástroj pasivní rezistence, projevující se vždy, když se Češi cítili ohroženi. Stalo se součástí české identity, neboť jeho prostřednictvím se Češi snažili importovat zahraniční vzory a zkušenosti, které by přispěly k upevnění národního rozvoje, a to ve všech oblastech – kultury, politiky, umění aj.

Vnímání Francie v českých zemích se v průběhu staletí měnilo v závislosti na mezinárodních i vnitropolitických poměrech. Po roce 1848 měla Francie v očích českého národa obraz relativně pozitivní, byla vnímána jako politický příklad, potencionální spojenec vůči Německu, kulturní vzor, po prohře u Sedanu (1870) přibýlo ještě téma společného nepřitele. Francie byla považována za „matku svobod“, a proto právě k ní čeští demokraté upínali často své naděje. Rozhodně však ještě nemůžeme mluvit o recipročním vztahu dvou rovnocenných partnerů.³ Přímé kontakty zůstávaly velmi sporadické, což bylo zapříčiněno téměř neexistující francouzskou komunitou v Čechách, vzájemnou vzdáleností obou zemí i složitou

² VELUIRE, Anna-Claire. *Hanuš JELINEK (1878-1944), médiateur culturel entre la France et les pays tchèques, Mémoire de maîtrise sous la direction de Frédéric Monier*. Université d'Avignon 2003, str. 3.

³ HNILICA, Jiří. *La France dans la formation des élites tchécoslovaques 1900-1950, thèse de doctorat*. Paris 2012, nepublikováno, str. 22.

politickou situací v nich. Proto byla česká realita tak málo známá ve Francii. Obraz českých zemí byl u francouzského vzdělaného publika spojen s jakýmsi těžce řešitelným problémem, v němž se prolínaly obtíže hroutícího se politického systému habsburské monarchie s více či méně hlasitými projevy nespokojenosti různých národů, v jejichž rozmanitosti se občan národnostně jednotné Francie jen stěží orientoval.⁴

I přes krátké ochromení rodícího se frankofilského hnutí v období neoabsolutismu se po uvolnění situace v šedesátých letech česko-francouzské vztahy nadále prohlubovaly. V roce 1864 se zásluhou Ferdinanda Náprstka koná v Praze první opravdové shromáždění frankofilů.⁵ Zásadním zlomem je pak francouzsko-pruská válka (1870-1871), která měla v Čechách velký ohlas. Češi totiž tušili, že věc, o níž v konfliktu jde, se bezprostředně týká také jich a začali ještě intenzivněji vnímat potencionální německé vítězství jako svou osobní velkou hrozbu. Navíc pád císařství a vznik republiky odvaly většinu výhrad vůči Francii a naopak vedly k první společné oficiální diplomatické akci českých politiků – protestu českých poslanců z 8. prosince 1870 vůči německé anexi Alsaska-Lotrinska. V Čechách se plošně rozšířil názor, že by Francie vůči Čechům mohla plnit do budoucna ochrannou úlohu proti pruskému živlu, který se stal po vzniku Německého císařství hlavním iniciátorem německých sjednocovacích snah.

Je třeba zdůraznit mimořádně důležité místo kultury v českém národním hnutí. Oficiální česká diplomacie neexistovala, a tak se kultura stala jediným prostředkem jak vylepšit obraz malého nesamostatného národa a dokázat jeho vyspělost. Na poli kultury se odehrávaly nejdůležitější zápasy Čechů a získávala se zde nejdůležitější politická vítězství.⁶ Navíc bylo možno navazovat zajímavé styky, přebírat nové myšlenky a hodnoty. Tisk a literatura se staly nejefektivnějším nástrojem, jak kritizovat politiku rakouského domu. Díky tisku začalo být francouzské publikum informováno o české realitě, literatura zase dovozovala projevit národní pocity, vyjádřit své myšlenky. Díla se často snažila najít řešení „rakouské otázky“, tedy jak habsburské soustátí zmodernizovat a federalizovat ve prospěch Slovanů, ale přitom nedestabilizovat střední Evropu.

⁴ HORSKÁ, Pavla. *Sladká Francie*. Praha 1996, str. 33.

⁵ REZNIKOW, Stéphane. *Frankofilství a česká identita 1848-1914*. Praha 2008, str. 89.

⁶ Tamtéž, str. 455.

Snaha získat diplomatické sympatie Francie se stala jednou z hlavních součástí politického programu českých vůdců. Vědomí geopolitické reality však bránilo jakýmkoli úvahám o budoucí nezávislosti. I František Ladislav Rieger⁷, hlavní zastánce dobrých francouzsko-rakouských vztahů, věřil, že potencionální aliance mezi těmito dvěma mocnostmi by pomohla k federalizaci Rakouska, k jeho stabilizování a tím i vymanění z německého vlivu. Tento názor se setkával s většinovou podporou české veřejnosti.

Také Francouzi změnili svůj pohled na Čechy. Obrázek zaostalého, chudého národa byl přemalován na obraz národa sebevědomého, vzkvétajícího, bojujícího za svébytnost. V souvislosti s výsledkem válečných událostí se mladá francouzská generace začala více zajímat o Slovany v rámci habsburské monarchie, kteří jim mohli být důležitou oporou v následujícím pravděpodobném konfliktu s Prusy. První francouzští čechofilové byli představiteli nových nastupujících francouzských elit – mladé generace univerzitních vzdělců, vědců a novinářů, která měla v pozdějších letech zásadní vliv na budování samostatného československého státu.⁸

Po uvolnění poměrů česká společnost v šedesátých letech 19. století ožívá. Úspěchem liberálních politiků je povolení českých novin. Získal ho Julius Grégr, který začal roku 1861 vydávat Národní listy, v příštích desetiletích nejdůležitější český politický deník. Češi se začínají etablovat v obecních zastupitelstvech, což umožňuje budoucí růst nových politiků a veřejných činitelů. Rozvíjí se český společenský život, a to zejména prostřednictvím vznikajících spolků (Hlahol, Sokol, Umělecká beseda). Prosincová ústava z roku 1867 zaručovala celou řadu svobod (svoboda vyznání, stěhování, zaměstnání, rovnost všech občanů před zákonem...), Májové zákony z následujícího roku snižovaly vliv církve na manželství a ve školství, zákon o dělitelnosti a dědičnosti rolnické půdy (1869) zase odstranil poslední překážky pro volné podnikání v zemědělství. V téže době se povinná školní docházka prodloužila na osm let a i díky tomu se v příštích desetiletích podařilo dosáhnout toho, že prakticky všechny děti chodily do školy a byl takřka vymýcen analfabetismus. V tomto ohledu byly české země evropskou špičkou. Důsledkem byl mimo jiné i fakt, že v posledních třech desetiletích 19. století přestalo být frankofilství záležitostí pouze několika vyhraněných skupin či elit a

⁷ Rieger, František Ladislav (1818-1903), politik, publicista a právník, spoluzakladatel Národní (později staročeské) strany.

⁸ E. Denis, L. Eisemann, A. Mazon.

stalo se celospolečenským jevem, prostoupilo široké vrstvy české veřejnosti, zlidovělo.⁹ Je jisté, že všeobecná vlna frankofilství po roce 1870 se více dotkla vrstvy obyvatelstva, která byla nejen mladší a vzdělanější, ale také radikálnější, politicky angažovanější a vlastenecky vyhraněnější než průměrná veřejnost, tedy studentů – generace budoucnosti. Postupně se stává součástí českého národního programu, synonymem germanofobie, a začíná srůstat s českým nacionalismem. Frankofilství jako účinné politické zbraně českých intelektuálů v domácím i zahraničním kontextu nejlépe využila strana mladočechů.

Po neúspěchu česko-rakouského vyrovnání, ztělesněného fundamentálními články (1871), pokračuje politika pasivní rezistence vůči říšské radě. Tato politika však nepřináší žádné výsledky, což jako první pochopili právě mladočeši, kteří roku 1874 zakládají Národní stranu Svobodomyslnou a hodlají zahájit odpor aktivní. Konflikt se staročechy setrvávajícími v pasivitě se tak vyhrocoval a měl nepříznivý vliv na celou českou společnost. Koncem sedmdesátých let zasedli čeští poslanci opět v říšské radě a moravský politik Alois Pražák se dokonce stal členem Taaffeho vlády jako ministr-krajan (pro české záležitosti). Český poslanecký klub na říšské radě se snažil tzv. drobečkovou politikou dosáhnout dílčích výsledků. Jedním z nejdůležitějších byla Stremayerova jazyková nařízení (1880) o rovnoprávnosti češtiny s němčinou ve vnějším úředním styku. Záležitosti měly být vyřizovány jazykem podávající strany a zvýšil se také počet českých úředníků ve státní správě. Ve vnitřním úřadování se ale nadále užívala jen němčina. Dalším úspěchem českých politiků bylo přijetí zákona o rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity, na níž studovalo stále více českých studentů, na českou a německou (1882).

Důležitou událostí na evropském poli byl tehdy vznik Trojspolku, vojensko-politického bloku Německa, Rakouska-Uherska a Itálie. Po jeho uzavření se ukázalo, že frankofilstvím lze vyjadřovat nejen germanofobii, ale také odpor k centralistické moci, neboť rakouská diplomacie byla pod silným německým vlivem.¹⁰ Přístup k Trojspolku byl i příčinou roztržky mezi staročechy a mladočechy.

⁹ REZNIKOW, c.d., str. 13.

¹⁰ Tamtéž, str. 157.

Osmdesátá léta se nesla ve znamení „čechizace“ politiky a veřejné správy. Nové volby roku 1883 navíc znamenaly konec německé většiny na českém zemském sněmu. Jeho složení nyní více odpovídalo národnostní situaci v zemi, ale němečtí poslanci se s tím nechtěli smířit. To má negativní vliv na vztah mezi oběma národy, veřejné mínění se radikalizuje a rozšiřuje se seznam demokratických a národnostních požadavků.

Koncem osmdesátých let se vláda pokusila sjednat v Čechách národnostní smír. Výsledkem tajného jednání se staročechy, kteří doufali v obnovení svého vlivu, byly tzv. punktace (1890), které měly rozdělit Čechy na část jazykově německou a část dvojjazyčnou (i v ryze českých okresech). Mladočeši ale proti punktacím rozpoutali takovou kampaň, že je český zemský sněm neschválil. Neúspěch punktací znamenal konec politického vlivu staročechů. Ve volbách do říšské rady roku 1891 získali jen jeden mandát a do vedení české politiky se dostali mladočeši.

Tou dobou vznikala mladočeská politická koncepce označovaná jako „etapová politika“. Usilovala opět o české prosazení v Rakousku, avšak tentokrát postupně, po etapách. Měla přinést výraznější českou účast na správě státu, a to i v nejdůležitějších oblastech. Na rozdíl od dřívější politiky staročechů, kteří se soustředili především na parlamentní činnost a vládu podporovali, chtěli se mladočeši uplatnit také ve výkonné moci. Mladočeská koncepce nejvíce charakterizovala českou politiku až do roku 1914.

Po pádu Taaffeho vlády a krátkém působení vlády Alfreda Windischgrätze byl roku 1895 jmenován úřednický kabinet polsko-haličského politika Kazimíra Badeniho, který se odhodlal k závažným politickým krokům a prosadil volební reformu (1896). Vznikla pátá volební kurie, v níž mohli volit všichni muži od 24 let. Badenimu záleželo také na dohodě s Čechy, neboť v české provládní politice viděl posílení říše. Vstříc jim vyšel roku 1897 jazykovými nařízeními, jež povolovala užívat češtinu jako vnitřní jazyk u nižších úřadů civilní a soudní správy. Nařízení ale vyvolala velký odpor Němců, jemuž Badeni podlehl a vyhlásil nad Prahou stanné právo. Docházelo dokonce k vyhánění Čechů z pohraničí. Všechny výnosy byly nakonec odvolány a čeští politici přešli do opozice.

Taková tedy byla doba, do níž se narodil Hanuš Jelínek a ve které se počala formovat jeho osobnost.

2. FORMOVÁNÍ ČESKÉHO FRANKOFILA

2.1 Mládí Hanuše Jelínka

Hanuš Jelínek se narodil 3. září 1878 v Příbrami, v hostinci „U Sebastopolu“, který nesl číslo popisné 521.¹¹ Nepřišel na svět sám, ale současně se svým bratrem, který se však narodil jako mrtvý.¹² Následujícího dne byl místním kaplanem Vojtěchem Strakou pokřtěn jako Jan.¹³ Hanušovým otcem byl konceptní úředník při příbramské městské radě Jan Otakar Jelínek (1838-1888). Nejspíš právě otcova angažovanost v městské samosprávě měla za důsledek, že jeho kmotrem byl příbramský starosta (resp. „měšťanosta“) a c. k. poštovní Karel Hail (1819-1893), důležitá postava příbramských dějin 19. století. Hanušovým dědečkem pak byl příbramský zahradník Jan Jelínek, rozený roku 1813 ve vsi Horosedly u Mirovic jako potomek zdejšího mlynářského rodu. Pro zajímavost je možné uvést, že i jeho otec se jmenoval Jan, takže Hanuš Jelínek byl čtvrtým nositelem tohoto křestního jména v řadě.

Hanušův otec byl dvakrát ženatý. Z prvního manželství s pražskou rodačkou Marií Podlejší (1844-1876) měl dvě dcery, Annu (1865-1942) a Bohumilu (1866-1928).¹⁴ Po jejím předčasném úmrtí se oženil s Emmou Kaiserovou (1853-1920), o patnáct let mladší dcerou řídícího učitele v Prostějově. Malý Jan – posléze Hanuš – byl jejich prvním dítětem. Po něm následovali ještě dcera Růžena (1880) – pozdější učitelka Teubnerová, a syn František (1883-1940). Jejich otec platil za vynikajícího hudebníka a zpěváka, jehož životní láskou byla četba, kterou po něm syn Hanuš výrazně podědil. Matka byla povahou vlídná a vždy usměvavá Moravanka.¹⁵

Ze vzpomínek Hanuše Jelínka můžeme soudit, že manželství jeho rodičů asi nebylo zpočátku příliš šťastné. Ve čtyřech letech opouští matka i se svými dvěma dětmi otce a vrací se ke svým rodičům. A tak první Jelínkovy vzpomínky

¹¹ Státní oblastní archiv v Praze (SOA Praha), Sbírka matrik, matrika narozených římskokatolického farního úřadu Příbram, kniha 66, časové rozmezí 1874-1879, folio 290.

¹² Hanuš Jelínek ve svých pamětech uvádí, že bratr zemřel záhy po narození. Matriční zápis však hovoří jasně o mrtvorozeném dítěti mužského pohlaví.

¹³ V souladu s tvrzením samotného Hanuše Jelínka je běžně uváděno jeho křestní jméno jako Jan Křtitel. Ačkoliv tomu matriční zápis neodpovídá, lze to vzhledem k blízkosti svátku Stětí Jana Křtitele (29. srpna) považovat za věrohodný údaj.

¹⁴ Jejich další tři děti zemřely v kojeneckém věku.

¹⁵ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek z příbramského časopisu Horymír z 2. 9. 1938.

nepatří rodné Příbrami, ale Prostějovu. Důvody svého jednání matka nikdy neobjasnila, ale jak sám Jelínek píše, musely být vážné. Po dvou letech se rodina dává opět dohromady. Z jeho líčení následujících let číší pohoda a rodinná harmonie, z níž vzešel v roce 1883 i Jelínkův nejmladší bratr František. Ale nic netrvá věčně. Otec v únoru 1888 nešťastnou náhodou tragicky umírá. Při posezení v místní hospodě si cestou na záchod spletl dveře, spadl z kamenných schodů a zlomil si vaz. Jelínek v deseti letech, spolu se svými sourozenci, osiřel. Pro rodinu nastalo těžké období. S výchovou a péčí o domácnost výrazně pomáhá sestra matky, Žofie Šlerková, choť profesora příbramského učitelského ústavu Františka Šlerky¹⁶, který sehraje v životě dospívajícího hochy důležitou roli.¹⁷

Studijní dráhu nastupuje Jelínek na místní obecné chlapecké škole, po níž pokračuje na příbramském reálném gymnáziu, které roku 1896 s vyznamenáním dokončuje. Již během svých studií inklinuje k literatuře a četbě, rukama mu projdou knihy Havlíčka, Máchy, Vrchlického, Jiráska, mladého Machara, z cizí literatury třeba Voltaira.¹⁸ V kvartě se dokonce osmělil a napsal Vrchlickému dopis s otázkou, jak by nejlépe mohl prospět své vlasti. K jeho překvapení mu slavný básník obratem odpověděl, což v mladém kvartánovi zanechalo obrovský dojem.¹⁹ Vlivem přečtených knih a pod tíhou mládí, pokouší se i Jelínek o své první verše. Jeho stěžejními tématy jsou láska, smrt otce a vlastenectví. Roku 1893 vydává svou prvotinu – sonet, věnovaný obětem důlního neštěstí v Březových Horách, který byl otištěn v příbramském listu Horymír.²⁰ Později následovaly další otištěné práce,²¹ a tak – jak sám autor píše – se postupně objevuje v české literatuře. Na gymnáziu se stává členem neformálního básnického spolku a řídí studentský časopis Zora, ve kterém byly mimo jiné uveřejněny první básnické pokusy Karla Tomana.²²

¹⁶ Šlerka, František (1842-1906), pedagog reálky v Prostějově a učitelského ústavu v Příbrami (1876-1905).

¹⁷ Strýc je mu nejen vzorem, ale především také oporou, např. v momentě, kdy se Jelínek rozhoduje pro svůj první zahraniční pobyt v cizině, který mu strýc Šlerka uhradí.

¹⁸ To však nesvědčí o Jelínkově frankofilství, které se tou dobou u něj ještě neprojevovalo. Svědčí to ale o jeho rodící se politické orientaci.

¹⁹ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 63.

²⁰ Dne 31. 5. 1892 propukl na dole Marie v Příbrami – Březových Horách požár. Katastrofa si vyžádala 319 obětí. Dosud patří k největším důlním katastrofám, které středoevropské hornictví postihly.

²¹ Např. na jaře 1894 mu byly v rubrice Verše mladých poetů v brněnské Nivě otištěny další dvě básně.

²² SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek první*. Praha 1945, str. 175.

Jelínek se tehdy ještě zdaleka nepodobal tomu francouzskému elegánovi ani bonvivánovi, v kterého se převtělil daleko později. Karel Sezima²³ si o něm do svých pamětí zapsal: „*Jelínek ten byl tehdy takové robustní, silou renomující lamželezo, rozumí se, ještě bez pařížské elegance i monoklu, divže mě jednou ze samé životní jarosti nezmrzačil, když jsem si k nim do třídy přišel pro čerstvé Rozhledy nebo Nové proudy.*“²⁴

2.2 Student Jelínek a pokrokové hnutí

Z posledních slov Karla Sezimy je patrné, že ho s Jelínkem na gymnáziu nepojilo hluboké přátelství, ale přízeň k pokrokovému hnutí, které se spolu s realistickým hnutím²⁵ formovalo v posledním neklidném desetiletí 19. století. Oba tyto proudy se staly výrazným fenoménem české politiky, daleko přesahujícím přelom století a působícím svým „druhým životem“ ještě v meziválečném období.²⁶

Jelínek navštěvoval gymnázium v ideovém kvasu let devadesátých, v němž se vytvářely základy české politiky a kultury pro následující půlstoletí. Studenti politizovali, na scénu přicházela nová generace hlásící se k tzv. pokrokovému hnutí – myšlenkovému proudu, který se otevíral podnětům evropského myšlení včetně socialismu, zároveň však zastával velmi nacionalistická, vyhrocená stanoviska. Jeho představitelé ostře kritizovali soudobé politické, sociální i kulturní poměry. Odmítali opatrnost starších politiků, naopak podporovali radikalismus mladočeské strany, požadovali důkladnou a radikální opozici české politické reprezentace vůči Vídni, samostatnou českou zahraniční politiku, samostatnost českých zemí v rámci monarchie na základě českého historického práva. Tyto postoje současně spojoval požadavek široké demokratizace a sociálních reforem, navíc usilovali o povznesení české kultury na úroveň evropskou.²⁷

Své sympatizanty získávalo hnutí především v řadách studentské a dělnické mládeže, a tak není divu, že mladého studenta z dělnické Příbrami, kde se mísily

²³ Sezima, Karel (1876-1949), vlastním jménem Karel Kolář, český spisovatel a literární kritik, Jelínkův spolužák z příbramského gymnázia.

²⁴ SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek první*. Praha 1945, str. 172.

²⁵ Hnutí, personifikované T. G. Masarykem, odmítalo jakýkoli nacionální a sociální radikalismus, proti historickému státnímu právu stavělo právo přirozené a požadovalo, aby si česká politika vytyčovala reálné cíle.

²⁶ TOMEŠ, Josef. *Viktor Dyk a T. G. Masaryk, dvojí reflexe češství*. Praha 2009, str. 17.

²⁷ Tamtéž, str. 16-17.

sociální požadavky dělníků s politickými a nacionálními požadavky studentů, pokrokové hnutí oslovilo. Bylo by chybou se domnívat, že byl Jelínek mezi příbramskými studenty „bílá vrána“. Blízko k pokrokovému hnutí měli i dva jeho nejvěrnější gymnaziální druhové Julia Glücklich²⁸ a Václav Ertl²⁹. Ač byli oba starší, jak sám Jelínek píše, pojila je dohromady veliká žízeň po vědění, horoucí láska ke svobodě a nenávisť k rakouskému režimu. Při dlouhých hovorech s nimi se utvářel jeho „nejasný patriotismus“, probuzený četbou Jirásky a Třebízského.³⁰ Jelínek se seznamuje s pokrokovým hnutím ve svých třinácti letech v tercii, kdy se mu do rukou dostává Časopis pokrokového studentstva, a již jako mladík „revoltuje“ vůči habsburskému domu házením kaštanů do okna prefekta či špiněním portrétů Františka Josefa I. Jelínek je aktivní součástí pokrokového hnutí, stojí v čele iniciativ. Byl to právě on, kdo přišel s nápadem distribuovat pokrokářské časopisy z Prahy do Příbrami. Mezi jeho odběrateli byli i Karel Toman³¹ či jeho pozdější dlouholetý spolupracovník a sok v Lumíru Karel Sezima. Jeho sympatie dokazuje i fakt, že své první verše publikuje právě v pokrokovém časopisu Niva.

Jelínek je zapáleným stoupencem natolik, že se rozhodne vypravit do pražské redakce, kde je mladý venkovský kvintán srdečně a velmi přátelsky přijat nejen Antonínem Hajnem³², ale setkává se zde také s Aloisem Rašínem³³, Františkem Soukupem³⁴ a jinými vůdčími osobnostmi hnutí. Jelínek ve svých pamětech na tuto událost vzpomíná. „*Byl jsem jaksi přijat do pokrokového*

²⁸ Glücklich, Julius (1876-1950), historik, jehož hlavní badatelský zájem směřoval k problematice české reformace.

²⁹ Ertl, Václav (1875-1929), jazykovědec, redaktor časopisu Naše řeč.

³⁰ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 80-81.

³¹ Toman, Karel (1877-1946), vlastním jménem Antonín Bernášek, básník, novinář a překladatel z francouzštiny. Studoval o ročník níže než Jelínek.

³² Hajn, Antonín (1868-1949), politik, jeden z vedoucích činitelů pokrokového hnutí v 90. letech 19. stol., r. 1893 odsouzen v procesu s Omladinou, 1897-1908 vůdčí představitel Radikálně pokrokové strany, 1908-18 České strany státoprávně pokrokové, 1907-11 poslanec říšské rady, za 1. světové války účastník domácího odboje.

³³ Rašín, Alois (1867-1923), politik a ekonom. Politicky se začal angažovat už během vysokoškolských studií, kdy sympatizoval s mladočechy. Výsledkem byla ztráta vysokoškolského titulu a odsouzení na dva roky v procesu s Omladinou (1894). V listopadu 1895 byl amnestován a titul doktora práv mu byl vrácen. Posléze se podílel na založení Radikálně státoprávní strany, r. 1907 se vrací k mladočechům. Za první světové války se zapojil do odboje jako člen Maffie, což mu vyneslo odsouzení k trestu smrti pro velezradu a vyzvědačství. Před popravou ho zachránil nástup Karla I. na trůn. Byl jedním z mužů 28. října, v letech 1918-19 a 1922-23 ministrem financí. Počátkem roku 1923 podlehl atentátu, který spáchal anarchokomunista Josef Šoupal.

³⁴ Soukup, František (1871-1940), politik, novinář a publicista. Počátkem 90. let 19. století účastník pokrokového hnutí, r. 1896 vstupuje do sociální demokracie, poslanec říšské rady, za první světové války účastník domácího odboje. Byl jedním z mužů 28. října, 1918-19 ministr spravedlnosti, 1920-39 senátor, počátkem druhé světové války dočasně uvězněn, na následky internace záhy umírá.

*bratrstva, byl jsem na to hrd a cítil jsem se od té chvíle mužem, odpovědným za své činy... Tím dostal můj život nový směr a nový obsah. Měl jsem svůj cíl.*³⁵ Ovlivněn tímto prvním srdečným setkáním, utvrzen ve svých přesvědčeních, udržuje Jelínek styky s Hajnem a jeho skupinou dál. Zajíždí za nimi často do Prahy, zřejmě se zúčastňoval anarchistických akcí a demonstrací pokrokářů, a je to pouze rozpor s jeho matkou a jeho pobyt v Příbrami, co ho uchrání před zatčením v procesu s Omladinou.³⁶ Zatýkání, pokud budeme věřit Jelínkovým pamětem, nebylo jemu ani jiným výstrahou, naopak, jejich nenávist k Rakousku ještě vzrostla.³⁷

Do jaké míry byly Jelínkovy postoje ovlivněny přesvědčením a do jaké míry jeho neklidným mládím, těžko soudit. Přesto, jak patrně, je od mládí díky Omladině prostoupen myšlenkou radikálního nacionalismu a ideou samostatného nezávislého státu, a to v době, kdy ještě většina českého národa byla loajální k rakousko-uherské monarchii. Navíc již velmi mlád navazuje zajímavé kontakty s budoucími elitami českého národa.

2.3 Vysokoškolská léta

Po složení maturitní zkoušky byla cesta do Prahy otevřená. Jelínek se zapisuje na filosofickou fakultu c. a k. České univerzity Karlo-Ferdinandovy, kde studuje osm semestrů, z toho dva – zimní semestry 1897/1898 a 1899/1900 – tráví v Paříži, kam odjíždí, aby si zdokonalil svou francouzštinu.

Původně se nechal Hanuš Jelínek zapsat na slovanskou a germánskou filologii, protože jeho znalosti francouzštiny nestačily k tomu, aby se mohl studiu romanistiky věnovat. Brzy se však u něj projevil – jak sám píše – odpor k exaktní vědě, ale největší vliv na jeho odklon od filologie má Jaroslav Vrchlický. Jeho přednášky si Jelínek doslova zamiluje. Byl to právě on, kdo dal impulsy pro zahájení literární práce. Jelínek navštěvoval mistra v jeho bytě, půjčoval si knihy ke studiu z jeho soukromé knihovny a jejich vztah rychle nabyl osobnějšího rázu.

³⁵ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 80-81.

³⁶ Omladina – hnutí studentského a dělnického dorostu, které vzniklo na pozadí mladočešství ve 2. polovině 80. let. Od r. 1891 se snažilo ovlivnit rakouskou politiku; jeho program akcentoval škálu požadavků státoprávních, nacionálních a sociálně reformních. Stupňovalo otevřený protivládní radikalismus, demonstrováný i násilím. V roce 1893 zatčena řada aktivistů, likvidován pokrokářský tisk. Mezi zatčenými také A. Hajn a A. Rašín.

³⁷ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 85.

Vrchlický se mu stává vzorem, který ho provází po celý život. Pohlcen francouzskou literaturou a osobností Jaroslava Vrchlického, přestupuje Jelínek ve druhém semestru ze studia slovanské filologie na studium francouzštiny. Postupně mladý student rozpoznává, že ho nebaví žádná odborná filologie, ale historie a literatura.

Jeho univerzitní studium se nijak neliší od studia jiných studentů. Přednášky, po nich dlouhé besedy v pražských občerstvovacích zařízeních, které končily kolem šesté ráno, přičemž seriózní debaty filozofické začínaly až o čtvrté ranní, pár hodin kondic jako přivýdělek. Jelínek byl oblíbeným, vtipným a vyhledávaným společníkem, ale především také debatérem. Byl tahounem společnosti, uměl využít „*chvil, kdy jsme ochabli v debatě, aby recitoval spící Praze i nám nějakou tu erotickou báseň.*“³⁸ Postupně se v Praze díky studiu seznamuje s řadou budoucích národních elit. Na oblíbených přednáškách profesora Jarníka³⁹ se setkává nejen se starým přítelem Ertlem, ale třeba i s Karlem Myslbelem⁴⁰, na přednáškách německého jazyka se Zdeňkem Wirthem⁴¹ aj. Osudovým setkáním je mu seznámení s Viktorem Dykem, kterého poznal na přednáškách tehdy nejpopulárnějšího profesora fakulty, T. G. Masaryka, jehož Jelínek jako student obdivoval.

I na studiích udržoval Jelínek kontakty blízké pokrokovému hnutí, které však v posledních letech po procesu s Omladinou procházelo krizí. Zřejmě stejně jako řada jeho současníků, např. právě jako Dyk, stál na ideové křižovatce, hledající vlastní politickou orientaci.⁴² Takový dojem si z prvního setkání odnesl i Dyk: „*Do našich spikleneckých besed a úvah o národní minulosti a budoucnosti přivedl kdysi Glücklich příbramského svého druha, Hanuše Jelínka. Pokud tento spoluobčan akademický klade dobro lidské nad dobro národní či naopak, nebylo zcela jasno.*“ Z jeho pamětí máme pocit, že u něj převládly zájmy literární a osobní nad zájmy politickými. Účastnil se řady debat, ale příliš je nesledoval, vlastně „*celá ta*

³⁸ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek z Národních listů z 2. 9. 1928, autor V. Dyk.

³⁹ Jarník, Jan Urban (1848-1923), filolog, překladatel a romanista.

⁴⁰ Myslбек, Karel (1874-1915) malíř, člen spolku Mánes.

⁴¹ Wirth, Zdeněk (1878-1961), historik umění, teoretik a organizátor památkové péče, spoluzakladatel Československé akademie věd.

⁴² Dyk je již od nižšího gymnázia sympatizantem pokrokového hnutí, v němž se velmi exponoval jeho bratr Ludvík a ve druhé polovině 90. let patřil k jeho protagonistům. Tou dobou je ale ovlivňován i masarykovským realismem. Akcentuje sociální složku pokrokařského i realistického programu. Viz TOMEŠ, c.d., str. 18-19.

*bouřlivá doba, vření ve studenstvu, boje o to, čemu dáti přednost a co je vyšší dobro lidské či dobro národní, nezanechalo v něm ku podivu žádného hlubšího dojmu.*⁴³

Do popředí jeho zájmu proniká francouzština a literatura.

2.4 Pařížská studia

Důležitým mezníkem v životní dráze Hanuše Jelínka byla jeho studia v Paříži. Studentů, kteří na přelomu století odjížděli za poznáním do Francie, bylo jako šafránu, což je paradoxem vzhledem k tomu, jak v těchto letech již francouzština byla mezi vzdělanějšími vrstvami rozšířena a oblíbena. Nízký zájem o studium v Paříži byl ovlivněn několika faktory. V první řadě ještě nebyly vztahy mezi oběma univerzitami dostatečně kvalitně navázány. V rámci zahraničních pobytů fungovaly jen starorakouské sítě, které navíc byly silně propagovány německou stranou. Dalším důvodem byl paradoxně sám český nacionalismus, který Čechům bránil opouštět univerzitu, za kterou tak dlouho bojovali. Posledním, ryze praktickým důvodem byla obava z drahoty, což je i případ Hanuše Jelínka, kterého nakonec musel finančně podpořit strýc Šlerka. Do Francie navíc odjížděli studovat pouze studenti, kteří měli nějakou silnou vnitřní motivaci, a tou se Jelínkovi zřejmě stala touha po praktickém ovládnutí jazyka a možnost poznání věhlasné francouzské literatury.

V dnešní době si umíme asi jen těžko představit, co pro studenta na konci 19. století znamenalo odjet na studijní pobyt do zahraničí. Navíc právě do Paříže. Na nápad odjet do ciziny přivedl Jelínka jeho věrný druh Ertl. Jednou, když ho Jelínek doprovázel domů, „*zmínil se, že byl právě vydán ministerský výnos o tom, že posluchači filosofie mohou býti do povinného quadriennia⁴⁴ započteny dva semestry, které by strávil na některé cizí univerzitě*“, a Jelínek dodává: „*Mým snem⁴⁵ bylo moci studovat rok za hranicemi, rozumí se v Paříži. Tímto ministerským výnosem byla mi věc usnadněna, neboť by tento pobyt za hranicemi neznamenal ztrátu roku... Ertl mi radil, abych, mohu-li, nápad uskutečnil.*“⁴⁶

⁴³ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek z Národních listů z 2. 9. 1928, autor V. Dyk.

⁴⁴ Čtyřletí (knižně).

⁴⁵ Sen je zde poněkud přehnaným výrazem daným sepsáním paměti až s výrazným odstupem od dané události.

⁴⁶ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 142.

Jelínek se na pobyt těšil a snažil se na něj řádně připravit. Opatřoval si informace od lidí, kteří již v Paříži byli – např. od doktora Tilleho⁴⁷, dramatika Hilberta⁴⁸ či profesora Drtiny⁴⁹, který ho nakonec vybavil i doporučením pro Ernesta Denise⁵⁰. Studia na filozofické fakultě Sorbonny zvládal bez nejmenších problémů, ale hned po příjezdu byl vystaven kruté realitě, kdy stejně jako většina českých studentů musel obracet každé „sous“.

Znalosti pro Jelínka nebyly prioritou, nejdůležitější pro něj bylo naučit se řeč. Navazuje jakékoli první možné styky s Francií – navštěvuje kabarety, oslovuje lidi na ulici, často střídá přednášky. Z Francouzů se stejně jako většina českých studentů nejdříve seznamuje s Louistem Légerem⁵¹, jejich ochráncem a protěžovatelem ve Francii, o něco později i s Ernestem Denisem, kterému se na první pohled zdá „*být inteligentní, ale přeceňuje po mém soudu dvě věci: dekadenci a Masaryka. Ať je tomu jakkoli, ten Jelínek to někam přivede.*“⁵² Přes pařížskou Českou Besedu se Jelínek seznamuje i s nepočetnou místní českou kolonií⁵³, skrze níž navazuje styky s některými dalšími Francouzi, např. žurnalistou Schmidt-Beauchezem.⁵⁴ Jelínkova síť kontaktů, která pak bude tak žádoucí pro vznikající republiku, má kořeny právě v období jeho prvních dvou pařížských pobytů. Ale o ní bude ještě řeč později.

Jelínek strávil v Paříži dva semestry, avšak první pobyt, jak sám píše, ho ovlivnil na celý život. Při odjezdu mu někdo řekl: „*Quand on vient à Paris, on y revient toujours*“⁵⁵. A to v případě Jelínka platilo beze zbytku. Cítil, jakoby po těchto prvních měsících v Paříži vnitřně emigroval.

⁴⁷ Tille, Václav (1867-1937), vlastním jménem Václav Říha, literární a divadelní teoretik, studoval na univerzitě v Paříži, od r. 1921 řádný profesor Karlovy univerzity, kde přednášel srovnávací literaturu, r. 1925 stál u zrodu českého PEN-klubu.

⁴⁸ Hilbert, Jaroslav (1871-1936), dramatik, divadelní kritik, prozaik, publicista, zakladatel psychologického dramatu.

⁴⁹ Drtina, František (1861-1925), filozof a pedagog, profesor na Karlově univerzitě. V letech 1918-1921 státní tajemník na ministerstvu školství a národní osvěty.

⁵⁰ Denis, Ernest (1870-1921), francouzský slavista a historik, zabýval se českými dějinami.

⁵¹ Léger, Louis (1843-1923), francouzský spisovatel a slavista.

⁵² JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 195.

⁵³ Česká kolonie ve Francii nebyla početná. Tvořili ji většinou mladí muži – v drtivé většině to byli dělníci a řemeslníci. Z umělců byli její součástí František Kupka či Alfons Mucha.

⁵⁴ Schmidt-Beauchez, Louis (1848-1913), francouzský novinář, psal do Národních listů, spolupracoval s Correspondence tchèque.

⁵⁵ „Když člověk jednou vkročí do Paříže, vrací se tam pořád.“ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopisnice H. Jelínka V. Dykovi ze 17. června 1909.

A právě zde také Jelínka zastihují bouře českého studentstva roku 1897. Demonstrací se tedy nezúčastní osobně, ale je v pozici vzdáleného pozorovatele. Během svého pobytu má možnost na vlastní kůži poznat jaké informace o dění v Čechách jsou servírovány francouzskému publiku. V této době byli mezi rakouskými dopisovateli francouzských novin především Němci, četná periodika přebírala zprávy z německých tiskových agentur, a tak byl ve Francii německou propagandou vytvořen obraz, že za propuknutí pražských nepokojů může česká strana. Je třeba podotknout, že někteří francouzští intelektuálové se vůči tomuto plošně rozšířenému názoru vyhrobovali, např. již zmíněný Schmidt-Beauchez, který dokonce snil o uspořádání veřejné manifestace na podporu Čechů. Díky negativnímu obrazu českých zemí, který se šířil v soudobém francouzském tisku, si začala řada českých představitelů, včetně Jelínka, uvědomovat, jak nutné je vysvětlit české postoje v zahraničí. Měla-li být tedy česká otázka řešena, nesměla zůstat pouze otázkou rakouskou, ale bylo třeba tuto problematiku povýšit na problém mezinárodní. Přední intelektuálové si začali uvědomovat, že nestačí pouze vzbudit sympatie, ale je třeba prokázat i totožnost zájmů. Bylo tedy třeba přesvědčit západní svět, že svoboda českého národa je v zájmu těch, kteří se snaží postavit hráz rozpínajícímu se německému živlu.⁵⁶ V době, kdy v podstatě česká politika téměř neexistovala, byla jedinou účinnou zbraní kultura.

Tato potřeba vysvětlovat se stala hnacím motorem nové vlny propagandistického úsilí, jejímž cílem bylo přispět k uznání národa na mezinárodní úrovni, a dostala se do popředí zájmu všech stran. Toto uvažování však nebylo typické pro většinu českého národa, jen hrstka intelektuálů přemýšlela o ideálu samostatnosti. A proč právě orientace na Francii? Francie v té době byla nejvýznamnější republika na evropském kontinentě, byla vnímána jako bratrský národ, uctíváný pro svoje morální a duchovní hodnoty.

Snaha „vytrubovat“ české záležitosti na Západě byla určitou formou nacionalismu, který v podstatě kompenzoval tehdejší politické „nebytí“. České propagandě ve Francii nahrálo do karet ohromné vzplanutí francouzského nacionalismu, které Francii zasáhlo na přelomu století. Jako reakce na znovuoobnovené germanofobní nálady se Češi ocitli v centru zájmu Francie. Je třeba podtrhnout, že ta se neobávala Německa, ale „Velkoněmecka“, francouzské

⁵⁶ DYK, Viktor. *Vzpomínky a komentáře*. Praha 1927, str. 273- 274.

ministerstvo zahraničí mluvilo o reálném nebezpečí anexe. Obraz troskotajícího Rakouska sice hrál do karet francouzským čechofilům, Francie však potřebovala silné Rakousko, jako potřebnou protiváhu Německa. Ke konsolidaci Rakouska podle ní mohli přispět Češi, protože jako stabilizační prvek střední Evropy požadovali jeho federalizaci a protože byli překážkou pangermanismu.

Hnutí orientované na Francii bylo třeba zkoordinovat. Z iniciativy mladočeské strany vznikla Národní rada česká, mající za cíl organizovat práci pro národ. Místem setkání frankofilů a čechofilů byl salón Alberta Sorela.⁵⁷ Práci pro českou propagandu mnozí začali vnímat jako svou vlasteneckou povinnost, výjimkou nebyl ani Hanuš Jelínek, kterého do Sorelova salónu uvedl Václav Hladík.⁵⁸ Zařadil se tak k nové generaci mladých frankofilů, odhodlaných hájit české zájmy radikálněji než generace předcházející.⁵⁹ Ti si uvědomují, že je třeba dobýt Evropu tím, co máme, nikdo nehne ani prstem pro národ, který nikdo ani pořádně ve Francii nezná. A tak se kultura stala jejich hlavním prostředkem k získání náklonnosti Francie. „*Bylo třeba mladým Francouzům říci, že básníci čeští cítí a myslí intensivně všechny problémy umělecké i morální stejně prudce a stejně hluboce jako básníci francouzští. Byl jsem přesvědčen, že nestačí sympatie k Sokolstvu a vzájemné návštěvy gymnastů a municipiálních rad, aniž jsem podceňoval jejich propagační význam, ale že je nutno zainteresovat především francouzskou inteligenci o národ, který má vyspělou literaturu a poesii... Přirozené a odvěké sympatie našeho národa k národu francouzskému, odůvodněné už samou naší geografickou a politickou situací, je nutno opřít ve Francii o lepší znalost a ocenění českých hodnot kulturních. Jen pak budeme moci v rozhodné chvíli činiti si nárok na účinné francouzské přátelství.*“⁶⁰

V tento moment, jak sám zaznamenává, pocítil jako svou povinnost informovat francouzskou literární veřejnost o českém duchovním, především literárním dění.⁶¹ Umínil si vybudovat pevný a přímý most mezi Čechami a Francií, pokud se kulturních, zejména literárních zájmů týče. V roce 1900 publikuje

⁵⁷ Sorel, Albert (1842-1906), francouzský historik, profesor diplomacie na École libre des sciences, knihovník francouzského Senátu, člen Francouzské akademie, vedl prestižní pařížský salon.

⁵⁸ Hladík, Václav (1868-1913), naturalistický spisovatel považovaný za zakladatele společenského románu, klíčová postava česko-francouzských vztahů, od r. 1898 působí v redakci Národních listů, kde má na starosti zahraniční rubriku, 1899-1907 vedl literární revue Lumír.

⁵⁹ REZNIKOW, c.d., str. 210.

⁶⁰ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 209-210.

⁶¹ Tamtéž, str. 209.

v *Mercure de France*⁶² svou studii o moderní české poezii. Šéfredaktor Alfred Vallette je tak nadšen, že mu nabízí, aby v této revue převzal rubriku *Lettres Tchèques*. Jelínek má od začátku jasno. Nechce představovat literární historii, ale českou literární současnost. Soudobé české moderní básníky.

Francie kultivovala nejen Jelínkovu francouzštinu, ale především jeho osobnost. Změnil svůj vzhled, vystupování i pohled na svět. V roce 1900 se vrátil do Prahy nejen skvělý francouzštinář, ale také jiný člověk. Vzhledem elegantní Francouz, ve svém jádru stále Středočech. Takto na něj vzpomíná jeho přítel Otokar Šimek:⁶³ „*Byl tehdy vysoký, tmavých kadeří a tmavé bradky, prodlužující obličej jemných rysů rozčarovaného lyrika – monokl na oku, redingot, psí dečky*“⁶⁴, *nenucená elegance v postoji – právě tak jsme si představovali Pařížana, studenta a básníka, dandy a bohéma... Co se pod touto maskou skrývalo, prozradila za nedlouho kamarádská dobrosrdečnost, naivní bezelstná spontánnost.*“⁶⁵ Nejen v pražského Francouze proměnil se Hanuš Jelínek. Provází ho pověst lovce žen, uchvacuje „*pražské dámy svých styků monoklovým světáckým šviháctvím, mámivou důvěrností rozmluv, znalostí všech svůdnických lahod.*“⁶⁶ Příhodné seznámení dlouho nepřichází, neboť pro tehdejší, stále ještě konzervativní, lepší pražskou společnost byl Hanuš Jelínek nepřijatelným nápadníkem. Zůstává tedy dlouho svoboden. Až roku 1905 na pražském rokokovém plese potkává svou osudovou ženu, malířku Boženu Jiráskovou (1880-1951), nejstarší ze šesti dcer Aloise Jiráska. Manželé Jiráskovi nejsou zpočátku vůbec nadšeni, ale vezmou Jelínka na milost a ještě téhož roku se koná svatba. Při svatební cestě do Francie se novomanželé Jelínkovi seznamují s Milanem Rastislavem Štefáníkem, který ve Francii od roku 1904 působil. Bohužel jim osud nedopřál děti, nad čímž si ale Hanuš Jelínek za celý svůj život neposteskl.

⁶² *Mercure de France* byla tehdy vedoucí revue mládeže a byla proevropsky orientována. Jelínek zde publikuje čtyřicet let.

⁶³ Šimek, Otokar (1878-1950), romanista, literární historik a kritik.

⁶⁴ Kamaše – doplněk obuvi, který kryje nártu a kotníky.

⁶⁵ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z *Českého slova* z 5. 10. 1938.

⁶⁶ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z *L'Europe centrale* z 29. 1. 1935.

2.5 Učitelská profese

Po ukončení svého studia na univerzitě nastoupil Hanuš Jelínek na učitelskou dráhu. S učitelstvím měl zkušenosti již ze svých vysokoškolských studií, během nichž přijal kvůli penězům místo suplenta na Mělnické obchodní škole. V září 1900 pak nastupuje na jeden školní rok jako pomocný učitel francouzského, českého a německého jazyka na patnáct hodin týdně na c. k. vyšší reálku na Žižkově. Od poloviny září roku 1901 až do svého odchodu na ministerstvo zahraničních věcí pak působí na Československé obchodní akademii v Resslově ulici,⁶⁷ která je opravdovou líhní budoucích frankofilů. První čtyři roky zde působí jak suplent, další dva jako mimořádný profesor, teprve roku 1907 je jmenován řádným profesorem.⁶⁸

A jaký by Hanuš Jelínek učitel? Z výstupního hodnocení se dozvídáme, že s žáky zacházel vlídně, a když potřeba kázala, i energicky. Hned od počátku prokazuje náležité vědomosti, a to především v jazyce francouzském, který ovládá ústně i písemně jako rodilý Francouz.⁶⁹ Jelínek ale školu neměl rád. Bere ji jako nutné zlo k získání potřebných peněz. Ve svých dopisech Viktoru Dykovi si opakovaně stěžuje: *„Na školu se příliš netěším. Mrzuté je, že člověk do poslední chvíle neví, jaký bude mít rozvrh, a že souvisí od pouhé náhody možnost pracovat. Jediná hloupě umístěná hodina znamená popřípadě ztrátu 40 půldnů do roka. A obrana je hrozně těžká. Škola tě živí; Maul halten und dienen.“*⁷⁰ Více než škola ho zajímá literatura a kulturní dění.

2.6 Přednášky na Sorbonně

Roku 1908 se Jelínkovi podařilo získat doktorát na základě obhajoby své dizertační práce *Melancholikové: studie z dějin sensibility v literatuře francouzské*. V lednu 1909 píše Ernestu Denisovi o svém úmyslu napsat francouzsky *Dějiny české literatury* a žádá ho o praktické rady. Byl to patrně tento dopis, který přivedl

⁶⁷ První obchodní škola s českým vyučovacím jazykem.

⁶⁸ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1. Způsobilým k vyučování němčiny a francouzštiny na vyšších školách reálných byl zkušební komisi uznán v červnu 1904. Všechny nutné zkoušky skládal postupně dva roky, a to i z toho důvodu, že na první pokus neuspěl v ústní části z němčiny.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi ze 7. září 1912.

Denise na myšlenku pozvat ho prostřednictvím profesora Jaroslava Vlčka na Sorbonnu, aby zde přednášel právě o české literatuře.⁷¹ Denis chtěl doplnit výuku svých studentů o obor, který nebyl jeho specializací. Jelínek okamžitě řeší všechny problémy spojené se svým odjezdem. Podaří se mu nejen vyřídit si roční dovolenou, sehnat peníze na pobyt, ale především zajistit i finance na svého zástupce na obchodní akademii, kterým není nikdo jiný než mladý Edvard Beneš.

Návrat do Paříže roku 1909 je pro Jelínka rozporuplný. Vrací se do známých míst, s nimiž ho pojí krásné vzpomínky, do míst, kde již není cizí, přesto je mu Paříž vzdálenější než dříve. Je to město mladých, ale mezi ty se on sám už nepočítá.⁷² Hned po příjezdu ho vyhledá rozhořčený Léger, kterému právě pražská univerzita „zapomněla“ udělit čestný doktorát a který Jelínkovi hrozí, že se nezúčastní jeho přednášek.⁷³ Svému příteli Dykovi popisuje celou scénu následovně: *„Spustil na mě, co mu prý to v Praze provedli, že ho nejmenovali čestným doktorem. Strašně láteřil na Čechy, to prý je odměna 45-leté práce. Že složí členství akad. a uč. spol., nedostane-li se mu do Nového roku satisfakce. Psal jsem o tom hned Gollovi. Nevím, co podniknout. Na moje přednášky prý, že nemůže přijít, protože jsem oficiální reprezentant české inteligence, a že se oficiálně na Čechy rozhněval. Ale druhý den se mu to už nějak rozleželo. Druhý den přišel ke mně do hotelu návštěvou, třetí den mi poslal knihu..., pátý den vodil moji ženu a Madlenku někudy po Paříži a v sobotu mne pozval na neděli na déjeuner. Co mi pošle zítra, nedovedu uhodnout.“*⁷⁴ Situace je nakonec z Prahy urovnána, Légerovi je na popud Podlipného posláno oficiální poděkování českého národa spolu s darem.⁷⁵

První měsíce se Jelínek věnuje pečlivým přípravám svých přednášek, s nimiž mu pomáhá i sám Denis. Zároveň intenzivně obchází různá nakladatelství, vydavatelství a užívá si pařížského života. Cyklus kurzů zahajuje v lednu 1910. Během nich ponechává stranou starší literaturu a věnuje se obdobím novějším.

⁷¹ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 363-364.

⁷² LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 2. července 1909.

⁷³ Tzv. Morfillova aféra. Roku 1909 udělila česká univerzita první řadu titulů doctor honoris causa vybranému počtu zahraničních vědců (šesti Slovanům, sedmi Anglosasům, třem Němcům a pouze dvěma Francouzům – geologu Charlesi Barroisovi a historikovi Ernestu Denisovi. Jediným slavistou neslovanského původu, který obdržel titul, byl Angličan W. R. Morfill. Léger se cítil uražen nejen proto, že se na něj zapomnělo, cítil se dotčen, že titul získal Denis, se kterým měl osobní neshody. Navíc Léger byl znám tím, že si na tituly potrpěl.

⁷⁴ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 9. listopadu 1909.

⁷⁵ REZNIKOW, c.d., str. 289

Jelínek si uvědomuje, že jeho hodiny jsou pro francouzského posluchače pouze jakýmsi vstupem do pro něj poměrně vzdáleného tématu, a jak sám dodává: „*Nešlo o to, oslňovat učeností a zahrnovat posluchače tituly a letopočty, citovat množství jmen... Šlo o to, podat látku tak odlehlou způsobem pokud možno poutavým a přiblížit ji posluchačstvu paralelami... poukazovati na staré sympatie mezi oběma národy.*“⁷⁶

Francouzské deníky přinášely o konání jednotlivých přednášek průběžné zprávy.⁷⁷ Zato český tisk paradoxně věnoval pozornost pouze jejich lednovému zahájení, pak jeho zájem opadl, a to zrovna pobýval ve Francii jako dopisovatel Národních listů velký frankofil Václav Tille. Jelínek se přehlíživým chováním českého tisku cítil uražen.⁷⁸

Kurzy byly úspěšné nejen mezi studenty, ale zaznamenaly slušný ohlas i v pařížském univerzitním prostředí. Jelínek svou prací přitáhl pozornost řady významných osobností, z nichž velká část měla blízko k Association Franco-Slave: Paula Boyera, André Mazona, Julese Patouilleta, Emila Haumanta aj. Tyto zajímavé známosti mu pomohou otevřít řadu dalších dveří. Síť kontaktů, která se kolem těchto jmen vytvoří, později po svém příjezdu do Francie využije i sám Edvard Beneš.

Jelínkovy sorbonnské kurzy musíme v rámci české propagandy považovat za důležité, neboť v době, kdy byli stále ještě čeští literáti ve Francii ignorováni, pomohly lépe francouzskému publiku pochopit české požadavky.⁷⁹ Denis zamýšlel kurzy zopakovat, k čemuž ale nedošlo. Jelínek ve svých pamětech uvádí, že se tak stalo díky Kramářovi a Tillemu, jeho konkurentům v rámci pražského frankofilského prostředí.

Již během pařížského pobytu se snaží pro své přednášky najít vydavatele, kterého nakonec nachází v Mercure de France, avšak s podmínkou, že město Praha koupí 200 exemplářů a za první tisíc prodaných kusů nedostane Jelínek žádný honorář.⁸⁰ Přednášky vyšly kvůli průtahům na straně vydavatelství až o dva roky později pod názvem *La littérature tchèque contemporaine* a významnou

⁷⁶ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 369.

⁷⁷ Např. *Le temps*, *Le petit Journal*, *Les Debats* aj.

⁷⁸ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi ze 4. února 1910.

⁷⁹ VELUIRE, c.d., str. 18.

⁸⁰ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, pohlednice H. Jelínka V. Dykovi z 25. března 1910.

předmluvou je opatřil sám Denis. Jelínek považuje knihu pouze za první náčrt, plánuje ji rozšířit a zdokonalit. Arne Novákovi, kterého prosí ještě před vydáním o jeho odborný úsudek, napsal: „*Vážím si úsudku tak kompetentního jako je Váš, tím spíše, že Vy sám dovedete oceniti obtíže podobného informačního kompendia, psaného v řeči, jenž není přece jen mateřštinou, kterou nevládne člověk sám, ale která ovládá vlastně jeho. Dívám se ostatně na tuto knížku jako na první přípravný krok k další práci v tomto směru, a doufám, že se mi někdy podaří podati práci, s níž bych sám mohl být spokojen.*“⁸¹ To se mu podaří až o dvacet let později.

Oba Jelínkovy počiny byly v Praze ignorovány. Jeho přednášky na Sorbonně zůstaly téměř nepovšimnuty, jeho Literatura se setkala s minimálním ohlasem, když Jelínek obdržel pouze pár blahopřání, např. od Hladíka. Naopak, kniha byla vystavena ze strany pražských literátů a frankofilů spíše kritice. Velmi ošklivou kampaň proti ní rozpoutal kupříkladu Emanuel Čenkov.⁸² Ten, zřejmě uražen (stejně jako řada jiných domácích autorů), že mu v ní Jelínek nevěnoval ani řádku, ji nedoporučoval ani k četbě. Reznikow poznamenává, že negativní přijetí tohoto Jelínkova díla je dobrým obrazem rozporů uvnitř pražské frankofilské lobby, v té době poznamenané až přílišným individualismem. Tehdejší frankofilové měli sice stejnou nacionalistickou motivaci a sdíleli lásku k Francii, spolupracovat však nedokázali. Přidejme ještě fakt, že je rozdělovaly i jejich politické názory. Navíc celá situace ukázala, že Jelínkův vliv mezi krajany nebyl zřejmě takový, v jaký doufal.⁸³

Přesto Jelínkova práce byla ve své době novátorská. Byla jednou z prvních publikací, která představovala Čechy jako samostatný národ, který si jednou svou svobodu vydobude.⁸⁴ V době jejího vydání se asi málokdo zabýval myšlenkou využít knihu v rámci propagandy. Její čas nadešel až později. Za války byla považována za jediný existující důvěryhodný zdroj o české kultuře a literatuře a byla využívána francouzským tiskem, potřeboval-li psát o českých tématech (např. o Masarykovi). Kniha získala v odborných francouzských kruzích takovou vážnost,

⁸¹ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi ze 7. prosince 1912.

⁸² Čenkov, Emanuel (1868-1940), básník, prozaik, překladatel z francouzštiny a propagátor česko-francouzských vztahů, působil na pražském magistrátu. Podrobněji o jeho osobě REZNIKOW, c.d., str. 374-379.

⁸³ REZNIKOW, c.d., str. 384- 385.

⁸⁴ Tamtéž, str. 388.

že se na Jelínka, a to i v pozdějších dobách, obracela řada francouzských nakladatelů, pokud potřebovali doporučit nějaké české spisovatele k vydání.

2.7 První válečná léta

Veškeré Jelínkovy aktivity jsou řízeny vírou, že prostřednictvím literatury se dají získat sympatie Evropy pro českou věc. Jak sám v pozdějších letech vysvětluje: „*Náš národ potrebuje propagace svého umění. Nemáme politické samostatnosti, jsme ze všech stran obklopeni nepřátelským živlem, který nás umlčuje a dusí. A přece sympathie ciziny potřebujeme, nemáme-li zaniknouti v bezcharakterní a různotvárné směsici národů, jakou se jeví dualistická monarchie očím vzdělaného světa.*“⁸⁵ Myšlenky Hanuše Jelínka se již před válkou ubírají k české samostatnosti.

Sarajevský atentát ochromil český polický i veřejný život. V prvních válečných týdnech došlo k omezení demokratických práv, o jejichž dobytí se české obyvatelstvo tak dlouho snažilo, byla uzavřena říšská rada i zemský sněm – tribuny domácí české politiky, která se pod vlivem událostí na několik měsíců odmlčela a maximálně se omezila na poradní schůzky svých hlavních představitelů. Kvůli těmto a dalším opatřením Vídně ztratila česká politická reprezentace možnost ovlivňovat postup rakouských mocenských orgánů,⁸⁶ navíc její drtivá většina stavěla své další představy o budoucnosti českého národa na myšlence zachování původní monarchie, jednotliví členové se od sebe lišili pouze mírou prorakouského aktivismu.⁸⁷ Tato politická loajalita měla být cestou vedoucí ke spravedlivějšímu uspořádání státu a posílení českých práv po skončení války.

Na opačném pólu operovala úzká skupinka politiků kolem České strany státoprávně pokrokové,⁸⁸ která již jako první před válkou mluvila o nutnosti rozbití

⁸⁵ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 405.

⁸⁶ Předlitavská vláda Karla hraběte von Strügha vládla bez parlamentu, na rozdíl od všech ostatních válčících zemí.

⁸⁷ Podporu získala monarchie především mezi českou šlechtou a politiky katolických stran, kteří se obávali rozpínavosti pravoslaví, jehož bylo Rusko a Srbsko představiteli, navíc pevná monarchie byla zárukou stabilního postavení katolické církve.

⁸⁸ Česká strana státoprávně pokroková vznikla r. 1908 sloučením Radikálně pokrokové a Státoprávně radikální strany, zanikla vstupem do strany České státoprávní demokracie r. 1918. Otevřeně a radikálně bojovala za samostatnost českého státu v jeho historických hranicích. Prosazovala demokratické reformy a demokratizaci. Pod vedením strany byl i časopis *Samostatnost*, který šířil protirakouské nálady. Významnými členy byli: Lev Borský (považován za ideologa strany), A. Hajn (její první předseda), V. Dyk, A. Kalina, K. Baxa aj.

Rakouska-Uherska.⁸⁹ Během podzimu byla posílena ve svém protirakouském postoji dvěma tehdy nejvýznamnějšími politiky, Karlem Kramářem a Tomášem Garrigueem Masarykem. Kolem těchto dvou hlavních osobností se vytvořil hned na počátku války zárodek politického odboje – v rámci státoprávních pokrokařů a kolem realistického časopisu Čas skupina Masarykova, která se obracela k západní Evropě, mezi mladočechy vznikla při redakci Národních listů Kramářova skupina orientovaná na Rusko.

První válečné dny zastihnou Hanuše Jelínka na prázdninách na českém venkově.⁹⁰ Stejně asi jako většinu národa ho její vyhlášení zaskočilo. Takto popisuje své pocity s odstupem několika let: „*Začali odehrávat velké události, do nichž jsme vešli nepřipraveni, desorganisováni, rozeštváni, zkorumpováni, odučivše se vůbec myslet na lepší budoucnost, odučivše věřit v možnost radikálního převratu svého národního osudu.*“⁹¹ Na druhou stranu sám sebe hodnotí jako osobu bezmezně věřící v ideu samostatného státu, když ve svých vzpomínkách píše: „*Od prvního dne vypuknutí války bylo mi jasno, že pro český národ nadešla chvíle rozhodující. Ted' anebo nikdy! Jiného řešení pro nás nebylo... věřil jsem nezdolnou optimistickou vírou ve šťastný konečný výsledek války a tato moje víra nikdy nezakolísala.*“⁹² V září se vrací do Prahy, kde se mu do rukou dostávají první exempláře časopisu Nazdar. Jelínkovy sympatie k českému centru v Paříži,⁹³ které od prvního momentu války proklamuje svoje nepřátelské postoje vůči Rakousku-Uhersku, jsou z jeho jednání jasně patrné, neboť bez prodlení uspořádá mezi známými a přáteli ve prospěch časopisu sbírku. Kvůli cenzuře však byly jeho kontakty s Francií brzy přerušeny.⁹⁴ Tak si alespoň na první dva roky války

⁸⁹ Svou programovou orientaci otevřeně deklarovala již v květnu 1914 v tzv. Manifestu k Evropě, ve kterém se rozešla s ideou jednotného Rakouska-Uherska, přijala myšlenku vytvoření nezávislého státu a předjala tak myšlenku zahraničního odboje.

⁹⁰ Válka Jelínka málem zastihla ve Francii, kam se chystal, přesvědčen o tom, že získá Turkovu cenu za svou „Littérature tchèque contemporaine“, kterou nakonec nezískal.

⁹¹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, výstřižek z časopisu Národ z r. 1927, článek k Dykovým 40. narozeninám, autor H. Jelínek.

⁹² JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 462

⁹³ Česká kolonie ve Francii byla na rozdíl od svých českých protějšků silně austrofobní, což bylo zřejmě do jisté míry zapříčiněno přímým silným vlivem Francie, jejíž společnost byla silně protiněmecky naladěna.

⁹⁴ Vzhledem k zavedení cenzury Jelínek ve své válečné korespondenci nekomentuje aktuální politické dění, zabírá se věcmi „cenzurou průchodnými“ – např. literaturou.

předplatil bulharský francouzsky psaný deník l'Echo, aby získával nějaké zprávy z bojiště.⁹⁵

2.8 České odbojové hnutí za první světové války

Masaryk jedná hned od počátku války s odpovědnými představiteli politických stran, od kterých potřeboval souhlas pro svá zahraniční jednání, a připravoval se na svůj odchod do emigrace. Pokládá základy konspirační organizace – Maffie, jejímiž prvními členy byli Edvard Beneš, Přemysl Šámal a Cyril Dušek, brzy doplnění o Aloise Rašína, Františka Soukupa, Antonína Hajna a další. Tento „tajný výbor“ měl za cíl získávat informace pro zahraniční odboj (pro dohodové mocnosti) a šířit necenzurované zprávy ze zahraničí, týkající se hlavně situace na frontách a činnosti krajanského a exilového odborového hnutí. Až na výjimky téměř bez úhony přežil do konce války.

Anne-Claire Veluire se ve své práci domnívá, že Jelínek stojí mimo české odbojové hnutí.⁹⁶ Jelínek se však v pamětech zmiňuje o svých schůzkách s předáky spiklenecké organizace, a to především s představiteli radikálně-pokrokového směru, s nimiž se schází na Vltavském nábřeží mezi Národním divadlem a Karlovými lázněmi. Tam si v prvních měsících války vyměňovali získané informace ze zahraničí, neboť zde bylo možno volně hovořit. Na pravidelných schůzkách se zde setkává nejen s Viktorem Dykem a Antonínem Hajnem, ale také se Lvem Borským, Františkem Kholem, Františkem Sísem a jinými. S řadou z nich Jelínka pojí přátelství.

První dva jmenovaní, oba velmi blízcí Jelínkovi, byli i podrobně informováni o chystaném odchodu Masaryka do ciziny. Věděli také, že přípravou jsou pověřeni jeho dva blízcí spolupracovníci Lev Sychrava a Rudolf Kepl⁹⁷. Rudolfa Kepla, místopředsedu pařížské české kolonie, pojil s Jelínkem již

⁹⁵ Deník odebírá do doby, než se Bulharsko připojí k centrálním mocnostem.

⁹⁶ VELUIRE, c.d., str. 91.

⁹⁷ Rudolf Kepl (1876-1958), vystudoval filosofickou fakultu, od r. 1908 trvale pobývá v Paříži, kde působí jako dopisovatel Národních listů. V předválečném období byl jedním z hlavních prostředníků česko-francouzských vztahů. Aktivně se v Paříži podílel na činnosti Association franco-slave Ernesta Denise. R. 1914 pomáhal v Paříži organizovat českou demonstraci před rakouským velvyslanectvím, pomáhá získávat dobrovolníky do legií. Za války se stal Denisovou pravou rukou, když v redakci La Nation tehdeje působil jako tajemník. Účastnil se mírové konference, poté pracoval v tiskové kanceláři a na velvyslanectví.

od devadesátých let 19. století velmi přátelský vztah. Když si navíc uvědomíme, na jak řídkých kontaktech stály tehdy vztahy mezi Prahou a Paříží, je těžké uvěřit, že by Jelínek o chystaných akcích vůbec nic netušil.

Na jaře 1915 vyzval Beneš z Masarykova podnětu Dyka k odchodu do exilu, kde potřebují schopného žurnalistu.⁹⁸ Dyk zprvu odmítá z obavy ze své nízké jazykové vybavenosti,⁹⁹ přesto nakonec, i když není o svém působení v zahraničí plně přesvědčen, přijímá a začíná se připravovat na odchod.¹⁰⁰ Společně s Dykem o odjezdu za hranice uvažuje i Hanuš Jelínek. Chtěl stejně jako Dyk zvolit cestu přes Rumunsko, ale to bylo obsazeno německou armádou a cesta se stala neprůchodnou.¹⁰¹ Zdali byl Jelínkův pokus o odchod pouze jeho vlastní iniciativou, či byl záměrem exilového vedení, těžko ze studovaných pramenů posoudit. Každopádně Jelínek ve svých vzpomínkách tvrdí, že se rozhodl zůstat v Čechách s vědomím, že jeho přítomnost tu má také svůj význam.¹⁰² Více však své prvotní válečné aktivity nekomentuje, pouze popisuje své pobyty na venkově a problémy se zásobováním.

Jelínek se, podobně jako řada jiných autorů, upíná v prvních válečných letech k literární a překladatelské činnosti, neboť v období téměř zmrazené české politiky nabývala kultura opět svého významu.¹⁰³ Prostřednictvím kultury se, stejně jako v letech minulých, mohli novináři, umělci a spisovatelé veřejně obracet k národu a vyjadřovat své názory, obavy či podporu. V roce 1916 spolupracuje s Karlem Čapkem a jinými na překladech francouzské poezie pro kolektivní antologii, jež měla být pokračováním díla Vrchlického a zároveň holdem českých spisovatelů krvácející Francii uprostřed světové války.¹⁰⁴ „*Na toto společné dílo se především u Františka Borového vybrala záloha; pak se utvořila redakční komise, ve které zasedal Victor Dyk, Arnošt Procházka¹⁰⁵, P. M. Haškovec¹⁰⁶, Hanuš Jelínek a já. Zasedalo se, už nevím kde na Vinohradech u kyselého vínka, takže ta záloha*

⁹⁸ Beneš měl být Dykovým důvěrníkem. Dyk měl odejít společně se Lvem Sychravou.

⁹⁹ Navrhuje místo sebe A. Hajna či A. Kalinu.

¹⁰⁰ TOMEŠ, c.d., str. 55.

¹⁰¹ Ve svých pamětech Jelínek uvádí chybně rok 1917, Rumunsko vyhlásilo válku Rakousku-Uhersku 27. 6. 1916.

¹⁰² JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 483.

¹⁰³ Překládá např. Barbussův Oheň, píše sbírku lyrické poezie Květnové noci.

¹⁰⁴ FRYŠ, Josef. *Dvanáct osudů čtyř staletí*. Příbram 2008, str. 112.

¹⁰⁵ Procházka, Arnošt (1869-1925), básník, literární, divadelní a výtvarný kritik, představitel české dekadence, založil s J. Karáskem Časopis Moderní revue.

¹⁰⁶ Haškovec, Miroslav (1876-1935), literární historik, romanista, překladatel, básník, profesor na univerzitě v Brně, zabýval se zejména starší francouzskou literaturou.

*dlouho nevydržela. Viktor Dyk vévodil a nosil zprávy z bojiště; P. M. Haškovec se zajímal víc o frontu než o francouzskou poesii; ale za to nebožtík Arnošt Procházka vykonával hrůzovládu nad překlady... A najednou byl těch schůzek konec: Viktora Dyka si odvedla policie; politicky nespolehlivý a tak dále. Čekali jsme, že ho pustí: ale pak ho odvezli do Vídně a zdálo se, že na dlouho.*¹⁰⁷ Tato Čapkova vzpomínka krásně zachycuje náladu doby, avšak antologie nakonec nikdy nevyšla.¹⁰⁸

Po Dykově podzimní internaci si s ním Jelínek pravidelně dopisuje, informuje ho o Lumíru a českém literárním dění, dodává mu sil. „*Bud' především hodně zdrav tělesně, aby ses udržel i v duševní rovnováze. Přát pro tu chvíli víc, vypadalo by jako krutá ironie. A na shledanou co nejdřív! Že na Tebe denně vzpomínáme, nemusím Tě zajisté ani ujišťovat.*“¹⁰⁹ Zároveň se se svými obavami o něj svěruje v dopise Arne Novákovi: „*Za mrazů dařilo se mu dosti bídne, netopili jim. Ještě, že se může samostatně stravovat. Ale zdá se, že se vazba protáhne.*“¹¹⁰ V jednom z předcházejících dopisů pak poznamenává: „*Jen soukromě jsem zvěděl, že jej ironický osud umístil v cele, sousedící s celou Kramářovou!*“¹¹¹ Jiným politickým komentářům se však ve své korespondenci zcela vyhýbá.

Jeho protirakouský postoj můžeme pozorovat i v souvislosti s literární revue Lumír, kterou řídí společně s Viktorem Dykem. I přes potíže s cenzurou Lumír jako jediný z českých časopisů neotiskl povinný nekrolog k úmrtí císaře Františka Josefa I.¹¹² Po Dykově zatčení se zde Jelínkovi podaří otisknout i jeho slavnou báseň psanou ve vězení *Země mluví*.¹¹³

2.9 Hanuš Jelínek versus prorakouský aktivismus

Po počátečním mlčení se roku 1917 česká politika opět aktivizuje. Nástupem Karla I. skončila faktická diktatura vojenských kruhů.¹¹⁴ Nový panovník slibuje, že znovuobnoví ústavní vládu a zasadí se o ukončení války. Politika Rakouska-

¹⁰⁷ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek z Lidových novin z 21. 9. 1936.

¹⁰⁸ Mimo V. Dyka vydal každý z autorů svůj díl antologie samostatně.

¹⁰⁹ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 26. prosince 1916.

¹¹⁰ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 24. února 1917.

¹¹¹ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 3. ledna 1917.

¹¹² SKÁCELÍK, František. *Společná práce redakční*. Lumír 64, č. 9-10, 1937-1938, str. 500.

¹¹³ Lumír 45, č. 7, 1916-1917, str. 292.

¹¹⁴ Karel I. nechtěl zahájit své panování popravami, by zmírněn trest K. Kramářovi, A. Rašínovi aj.

Uherska přešla nastoupením Karla I. z pasivity do aktivity. V Čechách se utvářejí na základě dohody všech devíti politických stran dvě nové instituce – Český svaz¹¹⁵ a Národní výbor¹¹⁶, jimiž vrcholí snaha části českých politiků o vytvoření jednotného orgánu, který by vystupoval jako oficiální mluvčí českého národa. Převahu v těchto institucích získává politický směr loajální k Vídni, tzv. aktivisté. Ti se dokonce zúčastnili prosincové korunovace Karla I. v Budapešti, která byla brána jako český souhlas s dualismem a ústupem od české státoprávního programu. České relativně klidné politické hladiny jsou rozčereány, neboť od této doby stanou proti sobě zastánci pozitivní politiky k Vídni a zastánci exilového odboje.

Důvodem byl fakt, že skupina domácího odboje – Maffie – napojená na zahraniční odboj Masarykův, se obávala, aby tyto nové politické instituce, osobující si právo vystupovat právem celého národa, neohrozily svými vystoupeními úsilí odboje zahraničního. A tak domácí odboj hledá způsob, jak zabránit jakýmkoli veřejným projevům loajality k oficiální politice Rakouska-Uherska. Dramaturg Jaroslav Kvapil¹¹⁷, blízký spolupracovník Maffie, kolem sebe soustředil řadu českých literátů, které vybídl k zásahu do politického dění. Přichází s myšlenkou sepsat prohlášení, podepsané co nejširším okruhem známých osobností, které by varovalo české poslance před jejich politickým aktivismem, jenž není v souladu s požadavky jejich národa, a zároveň je vyzvat k mlčení.¹¹⁸ Výsledkem byl manifest „Českému poselstvu na radě říšské“, který sjednotil česká pera bez rozdílu stran, politického či náboženského vyznání.¹¹⁹

Vydání Manifestu českých spisovatelů 17. května 1917 je zlomem v zápasu o českou samostatnost. Zapůsobil totiž na většinu českých poslanců, když jim ukázal rozpor mezi jejich oficiálními názory a stanoviskem většiny českého národa. Znamenal svěží vítr v české politice, český národ se poprvé po dlouhých letech

¹¹⁵ Český svaz bylo sdružení poslanců říšské rady. Vznikl 18. 6. 1918 a až na malé výjimky sdružoval všechny české poslance. Předseda F. Staněk (za agrární stranu), jednatel V. Tusar (za sociální demokracii).

¹¹⁶ Národní výbor byl výborem politických stran zastoupených v Českém svazu, působí v Praze jako prostředník mezi poslanci a stranickými sekretáři. Jeho předsedou se stal staroček, právník a konzervativní politik prorakouské orientace Karel Mattuš (1836-1919).

¹¹⁷ Kvapil, Jaroslav (1868-1950), básník, dramatik, překladatel, libretista a divadelní režisér. Působil jako dramaturg činohry Národního divadla.

¹¹⁸ Proti byl např. Jaroslav Goll, který zastával názor, že literáti nemají právo se situovat do role svědomí národa.

¹¹⁹ Původně byl manifest koncipován jako tajný, pouze pro potřebu poslanců, ale díky indiskrétnosti některých novinářů pronikl na veřejnost a setkal se s téměř všeobecným souhlasem české veřejnosti.

pořádně nadechl.¹²⁰ Manifest jako první podepsal Alois Jirásek. Později následovalo dalších 221 podpisů, mezi nimiž nechyběl ani podpis jeho zetě Hanuše Jelínka.

Jak patrně, jméno Hanuš Jelínek se od roku 1917 objevuje v souvislosti s českým politickým děním stále častěji. Když byl Jirásek v červnu 1917 zvolen předsedou IV. třídy Akademie,¹²¹ prosí ho Jelínek, aby volbu neodmítl.¹²² Ve svém dopise mu dodává odvahy a vysvětluje mu, že jeho předsednictví dělá na širokou veřejnost dojem, prospěje české věci, a že ať se tomu brání jakkoli, stojí nyní v čele českého národa.¹²³ O pár dní později navštěvuje spolu s Kvapilem předsedu Národního výboru Mattuše, aby se zastal Jiráskova v aféře týkající se jeho telegramu českým poslancům ve Vídni, kterým žádal, aby Bohumír Šmeral¹²⁴ na konferenci sociálnědemokratických stran ve švédském Stockholmu nevystupoval jako mluvčí české politiky a českého národa.¹²⁵ Jelínkův postoj není motivován pouze rodinnými vztahy, neboť před Mattušem kritizuje Šmerala velmi ostrou formou za jeho politické postoje, které jsou dle něj protichůdné s cítěním národa. Zároveň se ohrazuje proti tomu, že Národní výbor podsouvá Jiráskovi, že cestu do Stockholmu Šmeralovi zakazuje.¹²⁶

V červnu 1917 je také Jelínek lákán do České strany národně sociální.¹²⁷ Členství odmítá se slovy: „*Do organizace se mi zatím nechce vstupovat a vázat si*

¹²⁰ ŠEDIVÝ, Ivan. *Za Československou republiku*. Praha 1993, str. 39.

¹²¹ Česká akademie císaře Josefa pro vědy, slovesnost a umění (založená 1890) byla rozdělena do čtyř tříd. IV. třída byla určena pro krásnou literaturu, hudbu a výtvarné umění.

¹²² A. Jirásek byl zvolen již podruhé, poprvé v roce 1914, kdy volbu odmítá.

¹²³ FERKLOVÁ, Renata – DÖRFLOVÁ, Yvetta. *Činnost českých spisovatelů a česká politika v roce 1917*. Literární archiv 30, 1998, str. 79.

¹²⁴ Šmeral, Bohumír (1880-1941), novinář, politik, publicista. Byl činný v sociální demokracii, v letech 1911-18 poslanec říšské rady. Když byl r. 1916 ustanoven Český svaz, stal se jeho místopředsedou a „politickou duší“. Odmítal národní politiku, stavěl se za zachování Rakouska-Uherska, které považoval za vhodnou základnu českého národa, nevěřil v možnost skutečné a dlouhodobé samostatnosti malých národů. Na svých názorech setrval i v r. 1917, kdy v české politice převládly protirakouské postoje. V září 1917 se vzdal všech svých funkcí, když proti němu vystoupila na zasedání zastupitelstva sociálně demokratické strany radikální opozice vedená F. Soukupem, R. Bechyněm aj., mající blízko k Masarykovi, s kritikou jeho vedení strany. V letech 1920-29 byl poslancem Národního shromáždění, v letech 1935-38 senátorem. V r. 1921 se podílel na založení KSČ, do r. 1925 byl jejím předsedou.

¹²⁵ Šmeral se konference účastní se souhlasem vlády, spolu s G. Habrmanem a A. Němcem. Setkává se zde s vyslanci Odbočky československé národní rady na Rusi, Bohdanem Pavlů a Prokopem Maxou. Vyslanci předložili českým zástupcům oficiální plány zahraničního odboje a naopak si vyslechli výklad české politiky. Shodli se na tom, že je stále potřeba počítat se všemi řešeními české otázky.

¹²⁶ Blíže POKORNÝ, Jiří. *Rada spisovatelů*. Česká literatura 51, 2003/3, str. 276-288.

¹²⁷ Česká strana národně sociální byla považována za stranu nepřátelskou státu pro své antimilitaristické zaměření a odpor k oficiální politice rakouské vlády. Vznikla r. 1897 a její duší by Václav Klofáč, významným členem byl např. Karel Baxa.

ruce.¹²⁸ Jelínka odrazuje i nejistota, kam se bude vývoj strany ubírat. Avšak do revue, kterou národní socialisté plánují vydávat, přislubuje svou účast.

Jelínek poslední měsíce války intenzivně prožívá. Jak sám píše, žije „*ve stálém politickém rozechvění, v jakém jsem nebyl od mnoha měsíců.*“¹²⁹ 28. říjen prožívá ve středu dění na Václavském náměstí spolu s přáteli: „*Nevím už ani jaká náhoda mne přivedla onoho dopoledne na Václavské náměstí. Vím jen, že jsem v radostném úžasu byl svědkem výbuchu nepopsatelného nadšení... Praha byla jako opilá nadšením. Večer seděli jsme s Dykem ve vinohradském Národním domě ve společnosti přátel a herců... a přípitků, a písním nebyl konec.*“¹³⁰ Tento den, spolu se dnem příjezdu Masaryka na pražské Wilsonovo nádraží, považuje za vůbec nejsilnější momenty ve svém životě. Druhý den po vzniku republiky nabízí své služby Národnímu výboru. Zde Hanuš Jelínek pomáhá stylizovat akt, jímž Národní výbor oznamoval všem konzulátům cizích zemí na českém území vznik Československé republiky, a žádá je, aby se pro příště ve věcech úředních obracely na zahraniční odbor Národního výboru. Je to Jelínkův první oficiální diplomatický čin v jeho kariéře. Od této chvíle dělí svůj čas mezi práci pro Národní výbor, literaturu a školu. Od ledna se již plně věnuje pouze práci ve Výboru.¹³¹

Jelínkův život za války je vlastně kopií válečného života české politiky. Z pasivní rezistence pomalu nabírá na své aktivitě. Od počátku je v úzkém kontaktu s řadou důležitých členů Maffie. Je tedy nemožné předpokládat, že by o jejich aktivitách nevěděl, otázkou zůstává, do jaké míry byl do nich zapojen. Jeho politická angažovanost se více projevuje, podobně jako u ostatních, až v roce 1917, kdy se česká politická scéna začíná více radikalizovat a otevřeně vystupovat proti monarchii.

¹²⁸ Citace použita doslova z: FERKLOVÁ – DÖRFLOVÁ, c.d., str. 86.

¹²⁹ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 497-498.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Dne 1. 1. 1919 byl zproštěn úvazku ve škole na žádost Národního výboru.

3. HANUŠ JELÍNEK V DIPLOMATICKÝCH SLUŽBÁCH

3.1 Pařížská mírová konference

Na podzim roku 1918 je uzavřeno příměří mezi Dohodou a jednotlivými Ústředními mocnostmi. První světová válka končí. Je u konce prakticky, ne však formálně. Evropu čekají obtížná diplomatická jednání o novém uspořádání jejich mezinárodních vztahů.¹³² Pro stanovení mírových podmínek je do francouzského hlavního města svolána mírová konference, které se má zúčastnit i československá delegace s cílem zajistit mladému státu právní existenci, dát mu pevné hranice, určit jeho nároky, jakož i povinnosti, které by měl převzít z dědictví zaniklého rakouského mocnářství. Otázky týkající se Československé republiky byly součástí ohromného komplexu politických, hospodářských a finančních problémů, které by měly být v Paříži řešeny. Zahájení je naplánováno na 18. ledna 1919.¹³³

Hanuš Jelínek, plně zaměstnán prací v Národním výboru, se dozvídá o své účasti na konferenci doslova na poslední chvíli. Teprve až na počátku ledna 1919 je mu oznámeno Benešovo přání, zda by nepřevzal redakci čtrnáctideníku *La Nation Tchèque*.¹³⁴ Řídit časopis, který byl stále nejdůležitějším, nyní již československým, nástrojem propagandy, která stále nepozbyla své důležitosti ani po skončení války, byla velká zodpovědnost. Mladý stát ještě zdaleka neměl vyhráno, musel obhajovat svou legitimitu, své hranice i své postoje. Jelínek se tedy musel těšit důvěře samotného Beneše, který mu tento náročný úkol svěřil. Proč padá Benešova volba právě na Jelínka?¹³⁵

Jelínek měl dobré předpoklady stát se šéfem české tiskové propagandy ve Francii. Dokonale ovládal jazyk, znal prostředí a jeho síť francouzských kontaktů koresponduje se sítí kontaktů samotného Beneše, jíž si oba uchovali jako dědictví svých francouzských pobytů – Jelínek ze svých přednáškových kurzů, Beneš ze svých vysokoškolských studií. Jedná se o okruh francouzských slavistů kolem Denise, novináře a některé socialisty. Když tedy Beneš Jelínka na toto místo

¹³² Blíže MORAVCOVÁ, Dagmar. *Versailleský mír*. In: MORAVCOVÁ, Dagmar – BĚLINA, Pavel – PEČENKA, Marek. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*, Praha 1994, str. 23-35.

¹³³ Začátek konference byl odsunut, původně se konference měla konat v prosinci 1918.

¹³⁴ Zakladatelem časopisu byl E. Denis, v r. 1916 ho po něm přebírá E. Beneš. Časopis měl informovat českou kolonii ve Francii, v Rusku, v Anglii atd.

¹³⁵ Jelínek se ve svých pamětech k této otázce vůbec nevyjadřuje.

dosazoval, věděl, že má nejen podobné zkušenosti jako on, ale i společné známé. Nespornou výhodou bylo i to, že řada z nich Jelínka nejen dobře znala, ale také ho oceňovala.¹³⁶ Nemalou roli musela sehrát i osobní přímluva Jelínkova zdatného ochránce Ernesta Denise, který jeho osobu doporučí, když sám revue opouští.¹³⁷

Ve stejnou dobu ho žádá i František Sís¹³⁸, zda by se nestal dopisovatelem Národních listů.¹³⁹ Nabídka je pro Jelínka výzvou. Dosud psal jen o historii a literatuře, ale politická žurnalistika mu byla naprosto cizí. Nabídku přijímá s potěšením, ale i s obavami. Dykovi, u kterého hledá oporu, píše: „*Tobě osobně bych byl povděčen za pokyny, jak psát – a je-li to tak dobře, jak to dělám. Víš, že jsem nikdy politické věci nepsal a schází mi dosud ta jistota a sebedůvěra. Zavázal bys si mne velice, kdybys mi upřímně napsal v tom směru, popřípadě naznačil pokyny.*“¹⁴⁰

Jelínek tedy opouští akademii, nikoliv však ještě definitivně. Ve svých pamětech uvádí, jak měl školu rád, ale z jeho korespondence vyplývá, že mu byla nutným zlem a raději by se už za učitelskou katedru nevracel. Do Paříže odjíždí jako zástupce českého tisku společně s ostatními delegáty dne 25. ledna 1919 v doprovodu své ženy Boženky.¹⁴¹ Je ubytován v hotelu Lutetia, který byl hlavním stanem československé delegace a kde je ze salonku jeho pokoje č. 411-412 zřízena redakce La Nation Tchèque.

Od počátku je Jelínek naplno pohlcen prací, kterou tráví téměř veškerý svůj čas. Novákovi píše: „*Moje korespondence do N. L. zabírá mi velmi mnoho času. Nutno číst denně spousty novin pro informaci politickou, a sotva že odjede jeden kurýr (v úterý) je tu pátek a nutno psát znovu.*“ Navíc jeho práci komplikuje i neexistující řádné a rychlé poštovní spojení mezi Prahou a Paříží, a tak „*než odjede*

¹³⁶ VELUIRE, c.d. str. 92.

¹³⁷ Tamtéž, str. 57.

¹³⁸ Sís, František (1878-1938), novinář a politik, blízký spolupracovník Karla Kramáře, od r. 1910 generální tajemník Národní strany svobodomyslné (mladočechů), za první světové války jeden z hlavních organizátorů Maffie, kde zabezpečoval spolupráci s ruskou tajnou službou, iniciátor Manifestu českých spisovatelů, po válce šéfredaktor Národních listů, v únoru 1918 spoluzakládá Českou státoprávní demokracii (od r. 1919 Československá národní demokracie).

¹³⁹ Jelínek byl členem redakce Národní politiky, ale šéfredaktor listu L. V. Beneš nemohl tušit, že bude Jelínek povolán do Paříže, a tak přijal nabídku ke spolupráci od L. Suchého, který odjel do Paříže hned po uzavření příměří. Nastala bizarní situace. Jelínek, ač členem redakce Národních politiky, stal se dopisovatelem Národních listů.

¹⁴⁰ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 18. února 1919.

¹⁴¹ Do Paříže odjely s československými delegáty tři zvláštní vlaky. První byl vypraven již 6. ledna.

kurýr, už to všechno dávno zas není pravda, takže to celé zpravodajství stojí za starého čerta.“¹⁴²

Ale není to jen novinařina, co Jelínka tak vytěžuje: „*Mnoho času vezme chození po obědech a večerích, čtení novin, porady u Beneše, totiž schůzky novinářů, kde on vykládá situaci a to, co se smí a co se nesmí napsat.*“¹⁴³ Je třeba dodat, že ze strany československé delegace zřejmě necítí dostatečnou podporu. Má pocit, že její členové důležitost tisku podceňují, dokonce ho vědomě opomíjejí, jisti si až příliš Benešovým vlivem při jednáních. Několikrát na toto téma dokonce mluví s Benešem, ten však jeho námitky naprosto odmítá. Se svými myšlenkami se svěřuje Dykovi: „*Jedno Benešovi hodně zazlívám, že zanedbává propagandu. Nebylo by bývalo těžko získat víc veřejné mínění. Peněz – bez těch to zde bohužel nejde – na to bylo dost... Ale Beneš, zdá se, tisk a veřejné mínění podceňuje. Je si příliš jist svým osobním vlivem na rozhodující státníky, na něž jeho znalost otázek a jeho solidnost jistě působí. A myslí si, noviny vzal čert. A přece to není pravda. Mělo by se dělat víc.*“¹⁴⁴ Jelínkova pozice tedy není lehká. Přesto se hlavní tiskový orgán nově vzniklé vlády snaží řídit zodpovědně. Dokonce požaduje, aby se Dohoda podílela na likvidaci článků, které jsou proti Československu jakkoli zaměřeny.¹⁴⁵ Paradoxně sám v časopise publikuje do konce roku 1919 pouze dva články.¹⁴⁶

Jelínek je bystrým pozorovatelem dění, jeho názor na konferenci se však v průběhu měsíců mění. Odjíždí do Paříže plný idealismu, očekávání a nadšení, neboť „*národ, který byl ještě před čtyřmi lety neznámý, ztracený v etnologické strakatině bývalé monarchie, stojí teď na konferenci ne jako pokojný žadatel... ale jako rovnoprávný člen, jako jeden z vítězů.*“¹⁴⁷ Jeho nadšení však netrvá dlouho. Již za tři měsíce po svém příjezdu popisuje Dykovi, jenž je právě vážně nemocen, své rozčarování: „*Rád bych Tě v Tvé náladě, která jistě není nejlepší, potěšil něčím radostným, ale těžko psát radostné věci, když je situace ponurá, zachmuřená a*

¹⁴² LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 2. května 1919.

¹⁴³ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 18. února 1919.

¹⁴⁴ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 24. března 1919.

¹⁴⁵ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, nedatovaný novinový výstřížek.

¹⁴⁶ První pod názvem „A travers les régions dévastées“, později shrnutý do publikace „Jsme svobodni po 300leté porobě, Mírová Konference“, druhý článek na počest Štefánika, po jeho tragické smrti.

¹⁴⁷ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Národních listů z února 1919.

nejistá. Úplné odstrčení malých národů, libovůle a diktatura čtyř,¹⁴⁸ kteří si troufají rozhodovat o věcech, o kterých nemají ponětí, úplná ztráta vši vážnosti konference, jejímž výrokům se dnes sotva kdo podrobí., naprostý nedostatek plánu a metody – to jsou asi tak ty hlavní dojmy, které jsou dnes u všech malých národů společné, a které i mezi Francouzi nabývají vrchu. Wilsonovy podobizny ponenáhlu mizí – vlastně jich tu nikdy mnoho nebylo – a Clemenceau sám ztrácí velmi na kreditu. Vyhrál sic válku, ale mír vyhrát nedovedl... Za těch okolností, kde vládne úplně libovůle a kde jednou se princip aplikuje, po druhé zas ne, nedá se naprosto říci, jak otázka Těšínska dopadne. Němci v Čechách nám zůstanou... ale v Těšínské otázce, ba i v otázce uherských Rusínů není vyloučeno nemilé překvapení. Preliminář¹⁴⁹ s Německem bude sic podepsán asi do 14 dnů (konečně!), ale k skutečnému míru je ještě velmi daleko....“¹⁵⁰

Jak patrně z jeho řádků, pečlivě sleduje jednání o budoucích československých hranicích a je skeptický, že by kupříkladu spor o Těšínsko byl vyřešen ve prospěch Československa. „*Naše věci na konferenci, zejména Těšínsko, dosud jsou v mlhách a kdo ví, jak to všechno dopadne. Při ignoranci Lloyd Georgeově¹⁵¹, která zavinila úpravu českých hranic, zejména na Kladské straně,¹⁵² nelze nic s určitostí říci. Netřeba sice být pesimistou, ale možnost nějakého překvapení tu je. Věci mohou být desetkrát přijaty v komisích expertů a doporučeny – pány to nudí, bojí se komplikací – a národ to může odnést. Nechtěl bych být v Benešově kůži.*“¹⁵³ Jelínkovi vadí přístup Lloyda George, který v problematice stanovení východní hranice Německa prosazoval ohled na jeho zájmy, protože se obával přílišného vlivu Francie v Evropě.¹⁵⁴ Naopak souhlasí s postojem Francie,

¹⁴⁸ Jelínek má na mysli nejvyšší grémium konference, Nejvyšší radu pěti (zástupci Francie, Anglie, USA, Itálie a Japonska), která se ale ve skutečnosti proměnila v Radu čtyř, protože Japonsko se účastnilo pouze projednávání otázek, které se ho bezprostředně týkalo.

¹⁴⁹ Předběžná smlouva.

¹⁵⁰ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 10. dubna 1919.

¹⁵¹ Lloyd George, David (1863-1945), v letech 1916-1922 britský premiér, byl z Liberální strany.

¹⁵² Po skončení války si Československo nárokovalo připojení Kladska ke svému území. Žádalo o úpravu hranic alespoň takovým způsobem, aby byl k Československu připojen tzv. Český koutek (v r. 1918 tvořili převážnou část obyvatel Kladska Němci, polská menšina v Kladsku nežila). Za tuto úpravu bylo Československo ochotno vzdát se ve prospěch Německa chebského výběžku. Požadavky vyvolaly odpor místního německého obyvatelstva, mírová konference ve Versailles ponechala Kladsko Německu, což bylo pro Československo značné zklamání.

¹⁵³ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 18. května 1919.

¹⁵⁴ Byl podpořen Itálií. Proti jeho stanovisku se vytyčoval Wilson, který byl zastáncem co největší podpory nových států a přikláněl se k francouzským představám velkého Polska.

která prosazuje vůči poraženému Německu co nejtvrdší linii: „*Neodpustit! Neodpustit a nezapomenout! Aby mi bylo rozuměno: nehlásám pomstu, ale spravedlnost. Národ, který rozpoutal takovou strašlivou hrůzu nad nešťastnou zemí, nezaslouží slitování... to, co jsem viděl, mne navždy vyléčilo každé sentimentálnosti a falešného humanitářství vůči německému národu.*“¹⁵⁵ K možné „nápravě“ Německa je silně skeptický: „*Výmar i Bern ukázaly příliš jasně, že není nijakého rozdílu mezi tak zvaným ‚novým‘ a starým Německem; že německá mentalita se nemění; že Němcům ani nepřišlo na mysl omeziti své ctižádostivé sny a že naopak zcela otevřeně hlásí se k imperialistickému programu Grossdeutschland...*“¹⁵⁶ S tím souvisí i jeho ostré výstupy vůči jednání německé menšiny v Československu, ve kterých velmi důrazně obhajuje oficiální postoje vlády: „*Kdyby lidé, sedíce v redakci ‚Bohemie‘ i ve výkonných výborech socialistické strany německé v Čechách, zkrátka všichni ti, kdo ve srovnání s Berlínem vedli drzou a nesmyslnou kampaň proti naší republice, měli jen za mák politického rozhledu a reálného smyslu, uvědomili by si dávno bláhovost svého počínání po stránce mezinárodní politiky. Němci v Čechách nemohou si stěžovati, že by jim byl v době převratu zkřiven vlas na hlavě, ač se jejich provokatéři o to poctivě přičiňovali... Ale Němce nepředěláš... Bude nutno jim co nejdůrazněji připomenouti, že jejich naděje na to, že by mohli vyvolati na mírové konferenci nějaký obrat ve svůj prospěch, je naprosto mylná... Nám bylo spojeneckou konferencí svěřeno právo suverenity nad celým územím československým. My máme tudíž povinnost, udržeti ve své zemi klid a pořádek a tento klid a pořádek také udržíme. Nepůjde-li to po dobrém, tím hůře pro německé výtržníky. My své povinnosti vůči mezinárodní konferenci dostáti musíme a každý pokus spiknutí, každý pokus o vyvolání nepořádků potlačíme co nejenergičtěji... Ostatně nechť si Němci jasně uvědomí tolik: jak si ustelou, tak si lehnou... Není ještě pozdě. Náš stát dokázal, že dovede respektovati práva Němců a jest ochoten viděti v nich i na příště plnoprávné občany. Ale nemůže strpěti případy, jaké se přihodily v poslední době...*“¹⁵⁷ Jak

¹⁵⁵ JELÍNEK, Hanuš. *Pařížské kroniky*. Praha 1920, str. 43-44. Byť je dílo psané až o několik měsíců později a některé výrazy můžeme považovat za nadsazené, jistou míru autenticity obsahují.

¹⁵⁶ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Národních listů z 13. 2. 1919, článek H. Jelínka *Naše dopisy z Paříže*.

¹⁵⁷ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Národních listů z 10. 3. 1919, článek H. Jelínka *Energii a klid*.

vidno, jsou v této době Jelínkovy postoje k Německu ještě silně vyhraněné, časem se ovšem zmírní.

Jelínkovi není lhostejná situace českých legií na Sibiři, jejichž osud konference neřeší, navíc „tiše toleruje“ bouřlivé dění v Rusku: *„Tolik je už dnes jasno: staly se veliké chyby, chyby, jejichž neblahé důsledky těžko odhadnouti. Ukazoval jsem ve svých dopisech mnohokrát na možnost zaujmouti určité stanovisko v otázce ruské. Rozhodnutí se dosud nestalo, a zdá se, že k němu vůbec nedojde.“*¹⁵⁸ V otázce Ruska má Jelínek jasno, v dobrém vztahu s ním vidí velký význam, ovšem na mysli má Rusko demokratické, nikoliv bolševické.¹⁵⁹ Velmi ho pobuřuje postoj Spojenců během konference vůči ruským událostem: *„Mám vážné důvody domnívati se, že ani tato zoufalá výzva velikého spisovatele¹⁶⁰ nepohne rozhodující kruhy k tomu, aby se odhodlaly k vojenskému zakročení na Rusi. Ale ukáže-li se, jak je více než pravděpodobno, že spojenci opravdu nechtějí či nemohou zasáhnout do událostí ruských, pak nám nastává povinnost pomýšleti na osud našich hochů na Rusi.“*¹⁶¹ Jelínek si dobře uvědomuje, že Rusko a Německo jsou dvě propojené nádoby: *„...ale veřejné mínění není dosud tak silné, aby na ostatních spojencích vynutilo změnu názorů a dokázalo jim, že opustiti Rusko znamená tolik, jako posilovati Němce. Rusové nikdy nepřestali bojovat za vlast, a strany, které zůstaly spojencům věrny, nepřestaly usilovati o povalení vlády, která zradila společnou věc a která je složena z lidí podezřelých z toho, že jsou agenty německé věci.“*¹⁶² Bolševismus zavrhuje, považuje ho za mor šířící se Evropou. Francouzský, ruský nebo český bolševik, vše je to pro něj jedna stejná banda, banda podporující Německo, banda, jež nemá úctu k člověku. Se zvýšenou pozorností proto sleduje stoupající radikalismus českých bolševiků, a to i za svého pobytu v Paříži: Dykovi z konference píše: *„Ale v těch pohnutých a nebezpečných dobách je Tě tam potřeblí a to vědomí, že jsi tam, mne značně uklidňuje, i když vím, že přímého vlivu na naše bolševiky nemůžeš mít.“*¹⁶³

¹⁵⁸ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Národních listů z dubna 1919.

¹⁵⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Národních listů z 14. 2. 1919, článek H. Jelínka *Ruský problém*.

¹⁶⁰ Výzva spisovatele Andrejeva, aby spojenci v Rusku zakročili.

¹⁶¹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Národních listů z 21. 3. 1919, článek H. Jelínka. *Okolo mírové konference*.

¹⁶² LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Národních listů z února 1919, článek H. Jelínka *K otázce intervence spojenců v Rusku*.

¹⁶³ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 24. března 1919.

Z jeho osobní korespondence i některých jeho článků lze vytušit, že vidí vzájemnou shodu klíčových účastníků konference jako téměř nemožnou, vytýká jim nezáměr, nedostatečnou informovanost a nejednotnost v postupu, i svrchovaný, až diktátorský postoj vůči menším národům.¹⁶⁴ Přesto Jelínek ve svých člancích události většinou pouze glosuje, nemá ambice je jakkoli hodnotit či komentovat. Může se zdát, že je až nekritickým protektorem postupů československé vlády, ta však od něj pochopitelně takový postoj očekává: *„Budme si stále vědomi, že otázka je a musí býti konferencí posuzována jako součástka onoho ohromného komplexu politických problémů, před jehož řešením mírová konference stojí... Anglie a Amerika, které se dosud velmi málo staraly o vnitropolitické poměry na kontinentě evropském, posuzují válku především jako velké světové hnutí, v němž my ovšem můžeme hrát jen úlohu přiměřenou svému počtu, důležitosti své zeměpisné polohy, a v neposlední řadě ovšem i své hodnotě kulturní a mravní. Neboť o tom budme pevně přesvědčeni... A naše věc je tak spravedlivá a věcně tak opřena, že netřeba s obavami hleděti na výsledky jednání.*¹⁶⁵

V Národních listech pak pro českého čtenáře rozporuplné chování vítězných mocností komentuje následovně: *„Není to snad ani tak rozdílnost zájmů, jako spíše rozpor v mentalitě zástupců jednotlivých mocností a nedostatek přesných a jasných znalostí věcných. Zástupci Francie mají dnes poměrně nejširší rozhled po většině evropských problémů politických. Huře už je s Angličany; přes všechnu nespornou loyálnost a dobrou vůli, je mnohdy těžko ostrovanům pochopiti spletitost vnitropolitických otázek politických. Vyložiti je a přesvědčiti Američany bývá pak prostě nemožno, neboť jim unikají a jsou jejich myšlenkovému ustrojení úplně cizí.*“¹⁶⁶

Jelínek si i přes značné vytížení nachází čas na své zájmy, navštěvuje výstavy, večírky, obíhá nakladatelství, kde se snaží najít nakladatele pro svou Literaturu. Novákovi nadšeně píše: *„Moje osobní známosti a styky literární značně rostou, skoro automaticky, a celá Rive Gauche¹⁶⁷ mne zná. Když přijdu v pátek do*

¹⁶⁴ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek z Národních listů z února 1919.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, nedatovaný výstřižek z Národních listů z roku 1919.

¹⁶⁷ Myšleno Paris rive gauche (Paříž Levý Břeh): čtvrt' v Paříži, která se rozkládá na levém břehu Seiny.

*Odéonu, je to pomalu tak, jako při premiéře v Nár. Divadle.*¹⁶⁸ I když Jelínek poněkud přehání, jeho slova naznačují, že navazuje další zajímavé kontakty. Dění v Paříži ale není to jediné, co ho zajímá. Během svého pobytu sleduje kulturní i politickou situaci v Čechách. Znepokojuje ho posilování levicového smýšlení obyvatelstva a nárůst podpory socialistickým stranám, a to i mezi literárními kruhy.¹⁶⁹ Bolševiky naprosto odsuzuje, a to jak ve Francii, tak i v Praze. Novákovi vysvětluje: *„Extempore Neumanna a soudruhů (ten Sova!) mne nepřekvapilo: sleduji zde horlivě symptomy stejné nemoci u mladých autorů, ač nechápu dobře jejich zaslepenosti. Měl jsem v té věci korespondenci s Barbussem, jemuž jsem se netajil svým míněním, byl jsem na několika schůzkách a debatách literátů, mezi nimiž je mnoho bolševisujících i mnoho těch, kteří s hrdostí prohlašují: je suis bolcheviste. Chtějí-li si toho luxusu dopřát – habeant sibi. Ale u nás, kde není ještě postaven dům, zdá se mi to koketování s démolisseury trochu předčasným třeštěním. Ale to jsou otázky, o nichž budeme jistě mnoho hovořit a dojistá i psát – i za cenu, že na nás budou strkat psí hlavu zpátečnictví, jako na Dyka.*¹⁷⁰ Jelínek nechápe, co vlastně chtějí čeští bolševici bořit, když zde ještě nic ani není vybudováno. Po bouřlivých událostech v letech 1919-20, souvisejících s radikalizací levice, proti nim vystupuje ještě ostřeji a obviňuje je ze snahy destabilizovat stát: *„Místo toho, abychom tuto svobodu střežili, místo, abychom ji chránili svými těly, místo, aby všechno naše myšlení i konání neslo se k jedinému cíli, k blahu republiky, jsou mezi námi lidé, kteří zneužívají nespokojenost a rozladění nedostatečného zásobování k tomu, aby otravovaly massy jedem falešných slibů, vidinami neuskutečnitelného blahobytu... reptáme a bouříme se ve chvíli, kdy jde o čest celého národa před světovým fórem... Ve chvíli, kdy se rozhoduje o našich hranicích, podráždíme svým zástupcům nohy odporným obrazem lehkomyšlně vyvolaných sporů stranických, krizemi, zločinným pobuřováním ulice, neodpovědnými hesly, laciným*

¹⁶⁸ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 2. května 1919.

¹⁶⁹ V červnu 1919 se konaly první komunální volby, jejichž výsledek byl bedlivě sledován. Měly být nejen testem demokratického hlasování na půdě nového státu, ale měly po dlouhé době od posledních voleb do říšského sněmu ukázat aktuální podporu jednotlivých politických stran. Výsledek voleb byl obrovským vítězstvím socialistických stran, naopak Československá strana pokroková zaznamenala drtivý neúspěch. Dále se ukázalo, že národní demokracie, která dosud vedla celonárodní koalici, je pouze okrajovou stranou. Kramářova vláda podala po volbách demisi a nahradila ji tzv. rudozelená koalice sociálnědemokratického politika Vlastimila Tusara.

¹⁷⁰ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 27. července 1919.

revolucionářstvím, pustou demagogií, která je s to, aby otřásla důvěrou spojenců v naší státotvornou schopnost... Kdybych měl tisíc pěstí, zaťal bych je proti těm, kdo pracují proti prospěchu národa ve chvíli, kdy se po staletí ocitl u vytouženého cíle. Kdybych měl tisíc tváří, rděl bych se studem za ty, kteří zneužívají okamžitých a jistě napravitelných nesnází a nedostatků k tomu, aby seli draží semeno rozkolu mezi jednotlivé třídy národa a sní o slávě moci Trockých a Leninů.“¹⁷¹ Jelínek, jak patrně, bolševiky ze srdce nesnáší.

3.2 První snahy o diplomatickou kariéru

Jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, Jelínek odjíždí do Paříže s přesvědčením, že se nechce vrátit k učitelské profesi. Ohledně své další budoucnosti ale zřejmě sám nemá přesnou představu. Jelínkova soudobá korespondence sice vypovídá spíše o tom, že v Paříži trvale zůstat nehodlal, jeho souputník Ferdinand Špíšek¹⁷² měl však v této věci odlišný a celkem jasný názor: „*Jelínkovým snem byla vyslanecká kariéra, a myslím, že se nemýlím řeknu-li, že to byla hlavní ženoucí síla, která ho poháněla do Paříže na mírovou konferenci, aby byl blízko pramene, rue Bonaparte, kde ve dne v noci pracoval dr. Beneš, bývalý Jelínkův kolega ze slovanské obchodní akademie v Praze II v Resslově ulici.*“¹⁷³ Jelínek se s Benešem setkal hned týden po svém příjezdu, aby s ním řešil otázku své budoucí existence, ale – můžeme-li věřit jeho slovům v dopise Dykovi – sděluje mu něco poněkud jiného: „*Mluvili jsme asi hodinu. Řekl jsem mu, že bych tu nadobro nechtěl zůstat. Zatím na mě žádá, abych dokončil ročník Nation tchèque v těch intencích a v té formě, jak to bylo vedeno dosud. To znamená asi do května. Později hodlá založit něco jiného, ve větším měřítku; o tom jsme hovořili; ale to by vlastně mohlo vycházet v Praze. Jsem rád, že se věc rozřešila tak: bude-li se mi líbit, mohu se tomu trochu věnovat a do školy už se asi nevrátím. Ale to jen pro Tebe.*“¹⁷⁴

¹⁷¹ JELÍNEK, Hanuš: *Pařížské kroniky*. Praha 1920, str. 45-46.

¹⁷² Špíšek, Ferdinand (1877-1970), působil od dubna do září 1919 jako člen čs. delegace na mírové konferenci v Paříži, jeho úkolem bylo navázání kulturních a školských styků s Francií; v letech 1920-37 pracoval jako přednosta oddělení (později odboru) pro školské a kulturní styky s cizinou na ministerstvu školství a národní osvěty.

¹⁷³ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Ferdinand Špíšek, Moje paměti a úvahy, nestránkováno.

¹⁷⁴ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi z 18. února 1919.

Nicméně o tom, že myšlenka zůstat v Paříži se Jelínkovi hlavou honila, svědčí dubnový dopis jeho brněnského přítele Arne Nováka, který ho povzbuzuje slovy: „...pravděpodobně dosti záhy poleví politické napětí v Paříži a Tobě snad bude umožněno, abys v zájmu vlastním i obecně českém zahájil jednání o své trvalejší kulturní umístění v Paříži.“ Zároveň se přimlouvá za to, aby „pomýšlel v první řadě na místo, které přinese užitek naší literatuře a její propagaci ve Francii a nedal se snad výhradně do služeb kulturních styků jiného rázu...“¹⁷⁵

I sám Jelínek ve svých pamětech přiznává, že se v té době skutečně domníval, že bude pověřen nějakou diplomatickou službou. Beneš mu v jednom z hovorů sdělil, že dojde k vytvoření stolice pro české věci na Sorbonně, ale zároveň naznačil, že s Jelínkem na tento post nepočítá.¹⁷⁶ Zde nechme opět promluvit Ferdinanda Špíška, který na tuto pasáž Jelínkových pamětí reaguje takto: „...Beneš s jeho diplomatickou spoluprací nepočítal. Asi právě proto, že se dobře znali jako kolegové z obchodní akademie v Praze... Z návštěvy u dr. Beneše odnášel si Jelínek odpověď diplomaticky zastřenou, negativní. Proto Jelínek zahořkl. Neprávem. Soudím z bližšího pozorování, že si neúspěch pro diplomatickou dráhu zavinil sám přehnaným vystupováním pařížského šviháka romantických rozmarů a jmenovitě někdy lascivním chováním. Nepochopil, že formy společenské, jmenovitě v dámském světě, jsou velmi delikátní podstaty, že mody jsou důležitou otázkou v diplomatické dráze, že výborná znalost francouzštiny, jakou Jelínek opravdu vynikal, jsou nutným předpokladem pro diplomatickou službu, výborným prostředkem, nikoli však cílem, a že hlavní věci, jmenovitě na prahu mladého československého státu, jest vážná práce a zase úmorná práce, čímž se zásadně lišil od pojmání diplomacie, jak na ni hleděl Beneš, jehož Jelínek byl opravdovým antipodem.“¹⁷⁷

Jak se zdá, Jelínek během pařížského pobytu v roce 1919 pochopil, že Beneš o jeho diplomatické služby ve Francii nestojí. Přiznat se to ovšem zdráhá, a tak v odpovědi Arne Novákovi hledá důvody, proč se nemůže ve Francii trvale usadit: „Přiznám se ti upřímně, že po návratu do školy příliš netoužím. Ale usadit se zde v Paříži natrvalo, jak Ty myslíš, je také na pováženou. Z několika důvodů, o nichž

¹⁷⁵ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis A. Nováka H. Jelínkovi z 15. dubna 1919.

¹⁷⁶ JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947, str. 515.

¹⁷⁷ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Ferdinand Špíšek, Moje paměti a úvahy, nestránkováno.

bych musil mluvit dlouho. Jednak bych nerad tak beze všeho opustil dobyté posice, jako Nár. Politika a Lumír, které mají svůj mravní význam, jednak by mi dnes bylo dost těžko odtrhnout se od kulturní základny, v níž jsem zapustil silně kořeny.“ Dalším důvodem je jeho žena Boženka, která prý nechce o trvalém pobytu za hranicemi ani slyšet. A pak jsou tu ještě úvahy praktického rázu, neboť „*v Praze se přece jen s malým poměrně příjmem žije slušně. Zde, v městě ohromných sociálních protiv, cítíš se stále pouhým chudákem.*“¹⁷⁸ Je pravdou, že pro bonvivána, jakým byl Hanuš Jelínek, byl výhled snížení životní úrovně v případě setrvání v Paříži určitě podstatným faktorem.¹⁷⁹

Jelínek ještě dodává: „*Naproti tomu cítím dobře, že mám jistou povinnost jít dál cestou, kterou jsem jednou nastoupil, ale nedovedu si ještě dobře prakticky uvědomit, jak to zařídit. Snad by se to dalo nějak zařídit, abych mohl trávit část roku zde, a část doma, abych neztratil kontakt – jinak to není možno. Už dnes na příklad je mi těžko udělat si jasný úsudek o záležitosti postátnění Nár. Divadla, a zejména o morální úloze, jakou v té věci jednotliví účastníci hrají. Jsou to všechno složité problémy a osobně dost těžké otázky. Chtěl bych věru mít možnost, poslechnout v té věci Tvoje názory.*“ Hanuš Jelínek, úzce spjat s českým kulturním prostředím, si těžko dovedl představit, že by přestal být jeho aktivní součástí. S tím je spojena i obava z možné ztráty své společenské pozice, kterou se mu v Čechách za ta dlouhá léta podařilo vydobýt. Začíná se tedy upínat k vidině přenesení redakce La Nation Tchèque do Prahy. V květnu píše Novákovi do Brna: „*Viděl jsem minulý týden trojčíslo Nation tchèque. Po dohodě s Benešem neměnil jsem ničeho na rázu revue, která je převážně politická... Rád bych revue rozšířil, udělal z ní revue hodně literární, ač politické a hospodářské věci musí vést v patrnosti. Ale bude nutno, aby podávala i obraz i české vědy a výtvarnictví. To všechno se zde, v Paříži, dá velmi těžko dělat, a bude pravděpodobně nutno přenést redakci do Prahy. O všech těch věcech jsem dosud s Benešem důkladněji nehovořil. Je příliš zaměstnán a já nechci se zdát indiskrétním a naléhat. Proto také těžko říci, co počnu na přesrok.*“¹⁸⁰

¹⁷⁸ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 2. května 1919.

¹⁷⁹ Pro Jelínka jsou peníze velmi důležitou součástí života, kterou často řeší ve své korespondenci. Již od mladých let si neustále přivydělává, aby měl z čeho financovat svůj mladý bohémský život. Zřejmě si přivykl určitému životnímu standardu, ze kterého nechtěl slevovat.

¹⁸⁰ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 2. května 1919.

S Benešem se mu podaří opět promluvit až v červenci. Ten ho ujišťuje, že s jeho spoluprací počítá pro ministerstvo zahraničních věcí, ale nic konkrétnějšího se Jelínek nedozví. Není divu, ministerstva, jejich státní aparáty, se teprve zakládala,¹⁸¹ navíc Beneš, plně vytížen versailleskými jednáními, hodlal řešit konkrétnější struktury až po svém návratu do Prahy. Jelínek si povzdechuje: „Trochu mne mrzí, že dobře nevím, co se mnou bude. Beneš mi říkal, že s mým spolupracovníctvím počítá pro min. zahr., že by rád vytvořil sekci kulturní propagandy, ale nic určitého zatím nepověděl. Bude to organisovat až v Praze a tak mi nezbude než vrátit se zatím aspoň do školy a do redakce... Až mi učiní své návrhy, budu se teprve rozhodovat, co a jak. Po škole, upřímně řečeno, mnoho netoužím, ale budu dobře vážit le pour et le contre, nežli se rozhodnu se měnit povolání. To zatím důvěrně.“

Vyčerpan, ale s výsledkem konference i své práce spokojen, se na sklonku léta 1919 vrací do vlasti. O svém budoucím umístění na ministerstvu však zatím nic neví a i přes urputnou snahu se mu Benešova rozhodnutí urychlit nepodaří. Své působení na konferenci Jelínek hodnotí následovně: „Od 28. října jsem se téměř ani nezastavil a pobyt zde byl stále napětí a stále vyrušení, neklid, shon a rozčilení. Za těch šest měsíců, co tu jsem, nepřečetl jsem vlastně jediné knihy, ale naučil jsem se tu myslím životu víc, než za několik let. Snad budu moci jednou napsat své dojmy a vzpomínky z Lutetie. Že by byly vždycky veselé a pro všechny, kdo se tu za tu dobu vystřídali – a bylo to půl Prahy – lichotivé, bych ovšem nechtěl tvrdit. Ale bavil jsem se tu výborně. Neudělal jsem sice všechno, co bych byl chtěl, ale myslím, že ten čas přece nebyl ztracen.“¹⁸²

3.3 Ministerstvo zahraničních věcí

Mladou republiku po jejím vyhlášení čekaly důležité kroky nejen na poli mezinárodním, ale také domácím. Jedním z nich byla nutnost vytvořit funkční administrativní aparát. Nižší jednotky státní správy byly převzaty z Předlitavska, jiná byla situace na nejvyšším stupni – ve vládě, na ministerstvech a jejich aparátech. Jejich vnitřní struktura vznikala podle rakouského vzoru – přebíraly se

¹⁸¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918- 1938)*, Praha 2003, díl I., str. 156.

¹⁸² LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 27. července 1919.

zkušenosti, pravidla, vnitřní předpisy, návody, také někteří úředníci. Jelikož však byla řada českých úředníků svou předešlou službou Vídní zdiskreditována, museli být do ministerských aparátů přijímáni i lidé méně zkušení, někdy i málo kvalifikovaní. Hlavním kritériem spolehlivosti se stala úředníková loajalita k československé státní myšlence.

Hanuš Jelínek se na budování republiky toužil podílet, nechtěl stát stranou. Jeho zkušeností z pařížské delegace využívá jako první plebiscitní komise při ministerstvu vnitra, která se na něj 2. října 1919 obrací s prosbou, zda by se účastnil žurnalistických prací pro plebiscit na Těšínsku.¹⁸³ Jelínek vyhověl, napsal francouzskou brožuru *Le Pays de Teschen* a dvakrát byl do oblasti také osobně vyslán.¹⁸⁴

Současně ale ve školním roce 1919/20 stále působí jako profesor Československé obchodní akademie v Praze, přestože během pařížského pobytu několikrát zmiňuje nechuť vrátit se zpět do školy. Až v září 1920 konečně přichází vytoužený okamžik a Jelínek nastupuje na ministerstvo zahraničních věcí. S radostí opouští školu a Dykovi píše: „*Včera, v den svých 42. narozenin, jsem se rozloučil se školou. Když jsem se vrátil z prázdnin, shledal jsem, že se moje jmenování pro stálou nepřítomnost Benešovu nehnulo z místa a hrozila mi nepříjemnost, musít ještě na tři nebo čtyři neděle do školy. Ale konečně se podařilo Machatému promluvit s Benešem, načež jsem dostal oficiální papír, který jsem odevzdal ve škole a který řediteli umožnil mne propustit. Mohu říci, že mne to loučení nikterak nedojalo. Jsem rád, že mám díky liknavosti zahr. úřadu ještě nějaký týden, než věc projde úředními instancemi, volno. Ale doufám, že to do 1. října bude hotovo, jinak by mi neměl kdo vyplatit služné.*“¹⁸⁵

¹⁸³ Po skončení první světové války vznikl mezi Československem a Polskem spor o Těšínsko, který měl být řešen plebiscitem. Československo stálo původně na argumentu tzv. historického práva a plebiscit odmítalo, posléze však jeho konání přijalo, aby odvrátilo pro sebe nepříznivé rozdělení Těšínska. Rozhodnutí o vyhlášení plebiscitu padlo 1. října 1919 a Jelínek byl tedy osloven hned následujícího dne. Jmenování komise, jejímž předsedou se stal francouzský hrabě de Manneville, trvalo celý měsíc. Termín konání plebiscitu se stále oddaloval, což vedlo k radikalizaci situace, dokonce k přestřelkám. Poté, co se ukázalo, že většina místního obyvatelstva by pravděpodobně hlasovala proti připojení k Polsku, začalo Polsko plebiscit bojkotovat a obě strany nakonec přijaly řešení územního sporu mezinárodní arbitráží, která se konala v červenci 1920.

¹⁸⁴ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1. Zde je uložen dopis ministerstva vnitra i koncept Jelínkova profesního životopisu, ve kterém své aktivity v souvislosti s těšínským plebiscitem zmiňuje.

¹⁸⁵ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka V. Dykovi ze 4. září 1920.

V době budování organizační struktury ministerstva zahraničních věcí vzniklo, počítáme-li i prezidium, šest sekcí (odborů). V květnu 1921 byly takto zakotveny v organizačním statutu ministerstva. Nejdůležitější postavení měla II. sekce politická, ale zvlášť významnou roli hrála také III. sekce zpravodajská, mající na starost mj. informování ciziny o republice. V jejím čele stál až do mnichovských událostí Jan Hájek, jeden ze zakládajících členů protirakouského odboje. Jaká ale byla pozice Hanuše Jelínka v rámci ministerstva? Jak se vyvíjela jeho profesní dráha? Naplnila se jeho očekávání?

Jelínek na ministerstvo nastupuje v době, kdy jsou stále ještě pokládány základy jeho struktury. Během několika málo měsíců bylo třeba vybudovat novou, rozsáhlou, plně organizovanou diplomatickou síť, kterou mladé Československo z období monarchie nepodědilo. Po vzniku republiky však byla k dispozici pouze hrstka Čechů, mající alespoň minimální zkušenosti z rakousko-uherské konzulární služby,¹⁸⁶ a pokud snad nějaké měli, byly to zkušenosti nabyté pouze na podřízených postech. Bylo třeba hledat jinde. Jak bylo napsáno výše, hlavním kritériem se stala loajalita k československé myšlence, dále byla prosazována odbornost a systematičnost, jakožto jedna z hlavních zásad samotného Beneše. Proto není divu, že rozhodující postavení v rodících se diplomatických službách nabyli příslušníci zahraničního a domácího odboje. Mimo jeho představitele byli získáváni pro práci také vysokoškolští učitelé, kvalifikovaní jazykově a svými znalostmi (např. Kamil Krofta). Během několika měsíců, tedy v relativně krátké době, se na ministerstvu utvořila skupina elitních diplomatů, kteří byli promyšleně pověřováni službou na místech pro stát nejdůležitějších.

Jelínek má být na základě úmluvy s Benešem sice jmenován do V. třídy, ovšem z formálních důvodů je zařazen jako sekční rada v VI. třídě s titulem ministerského rady. Od tehdejšího šéfa osobního oddělení Machatého získává příslib, že dohoda s Benešem bude naplněna po Novém roce. Až do února 1921 zpracovává v politické sekci všechny záležitosti týkající se románských zemí a zastupuje Františka Chvalkovského,¹⁸⁷ který na ministerstvo nastoupil současně

¹⁸⁶ V období habsburského mocnářství byli do diplomatických funkcí dosazováni především aristokraté, vesměs národností Němci.

¹⁸⁷ Chvalkovský, František (1885-1945), politik a diplomat, r. 1920 se účastnil čs. delegace v Trianonu, v letech 1921-38 působil postupně jako vyslanec v Japonsku, USA, Německu a Itálii. V období druhé republiky byl ministrem zahraničních věcí, za Protektorátu pak vyslancem v Berlíně, kde zahynul během spojeneckého bombardování.

s ním, a to jako vedoucí politické sekce. Problém však nastává s příchodem Václava Girsy¹⁸⁸ a jeho personálu. Ten se stává novým šéfem politické sekce, z níž jsou Jelínek i Chvalkovský údajně bez vysvětlení odsunuti. Zatímco pro Chvalkovského se brzy najde jiné adekvátní místo, Jelínek se půl roku marně domáhá úředního postavení. Bezvýsledně dopadla jednání o pozici šéfa cizineckého úřadu, stejně jako o post vyslance v Bruselu, odkud odcházel vyslanec Karel Mečíř.¹⁸⁹

V roce 1921, kdy již v cizině fungovalo 23 velvyslanectví, 20 generálních konzulátů a 29 konzulátů a vicekonzulátů,¹⁹⁰ tedy pro Jelínka žádné místo nalezeno nebylo. Místo toho je mu však opětovně nabídnuto šéfovství Československé tiskové kanceláře v Paříži. Jelínek nakonec přijímá, podle svých slov „*aby ukončil trapnou situaci, v níž se bez viny ocitl*“.¹⁹¹ Těžko se ale domnívat, že by Jelínek tento post neuvítal. Už jen z toho důvodu, že k ročnímu služnému 15 216,- Kč včetně přídavků mu má být nyní vypláceno dalších bezmála 33 tisíc Kč zahraničního přídavku ročně, navíc obdrží zálohu tři tisíce franků na cestovní výlohy a 33 600,- Kč jako ekvipační příspěvek.¹⁹²

Své rozhodnutí odůvodňuje ve svém dopise Arne Novákovi: „*Viš, že jsem se rozhodl zase na nějakou dobu odjet do Paříže? Byl jsem v tu v úřadě nespokojen, protože nezaměstnáván, i rozhodl jsem se přijmouti to, co mi bylo už loni v květnu nabízeno a co jsem tehdy odmítl: šefovství tiskové kanceláře v Paříži. Je to samostatné místo, volná spolupráce s vyslanectvím, a dá se snad něco udělat. Není to kancelářské zaměstnání a pro kulturní propagandu mi doufám také zbude trochu času. Těšil bych se dost na tu práci: mívám v Paříži jaksi dvojnásob energie, to ovzduší, způsob života, všechno mne jaksi nese – jen nebýt Boženčina žalu. Nechce se jí z Prahy, z Čech, z bytu, od rodiny a od přátel... Budeme poměrně slušně situováni, doufám, a budeme moci častěji zajet do Čech. Já sám jistě také častěji se*

¹⁸⁸ Girsy, Václav (1875-1954), lékař a diplomat, původem Volyňský Čech. Působil jako chirurg v Kyjevě a ihned po vypuknutí první světové války začal organizovat čs. odboj v Rusku. Byl přední členem Českého komitétu, od r. 1917 předsedou Správy čs. spolků na Rusi. Vedl jednání s bolševickou vládou o transportu čs. legií, ve Vladivostoku zařizoval jejich další transport do USA. V listopadu 1919 jmenován zástupcem čs. vlády na Sibiři, po návratu do vlasti nastupuje na ministerstvo zahraničních věcí, kde zastupuje ministra Beneše. V letech 1927-38 působí jako vyslanec v Polsku, Finsku a Jugoslávii.

¹⁸⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1. Peripetie prvních měsíců na ministerstvu zahraničních věcí popisuje Jelínek v konceptu svého profesního životopisu, pochopitelně ze svého subjektivního pohledu. Důvod vzniku tohoto životopisu není jasný.

¹⁹⁰ KÁRNÍK, c.d., 2. díl, str. 466.

¹⁹¹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1, Jelínkův profesní životopis.

¹⁹² LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1.

budu musít podívat domů, abych neztratil kontakt s kulturou a domácími poměry vůbec.“¹⁹³

Československá tisková kancelář (ČTK) měla od svého vzniku 29. října 1918 téměř monopol na informace, byla schopna dávat redakcím novin poměrně rychlé informace na úrovni, i když občas regionální. ČTK fungovala jako mimořádně důležitý aparát Presidia ministerské rady (PMR),¹⁹⁴ které bylo samo o sobě vlastně aparátem ministerského předsedy, tedy samotného Beneše.¹⁹⁵ Byl to tedy zřejmě opět právě on, kdo stál i v pozadí této nabídky.

Jelínek přebírá funkci 7. ledna 1922 a stává se tak paradoxně ředitelem instituce, jejíž založení kdysi sám jako první navrhoval: „*Je to vůbec podivná věc: kdysi, když mne rakouský kastnerovský byrokratismus školní nadobro otrávil – to bylo v dobách mého suplování na Žižkově, r. 1900/1901 – jednal jsem se starým panem doktorem Riegre o založení tiskové kanceláře české v Paříži a starý pán docela vážně na to pomýšlel, poslat mne jako dopisovatele Politik do Paříže. Shodou různých okolností se stalo, že jsem provedení plánu odložil. Zatím zemřel Dr. Rieger. Potom, r. 1910, po návratu z Paříže, ze Sorbonny, navrhoval jsem totéž p. dru Kramáři, jako předsedovi zahr. odboru národní rady. To by bylo výborné, abychom tam někoho měli, řekl, ale nehnul prstem. Za nějakých deset let potom byl jsem tam oficiálně jako šef tiskové kanceláře našeho státu. Čili: osudu svému neujdeš.*“¹⁹⁶ Práce Jelínka podle jeho slov plně absorbuje.¹⁹⁷ V červenci zasílá ministerstvu zahraničních věcí desetistránkovou zprávu o činnosti za první pololetí. Vyplývá z ní, že se zabýval především činností kulturně-propagační, ale rozhodně nezanedbával společenské styky: „*Zařídív si domácnost, pořádal jsem se svou chotí každých 14 dní čaje, při nichž se scházeli členové tiskové kanceláře, vyslanectví i kolonie, a měli často příležitost seznámiti se s řadou žurnalistů, literátů a umělců, po případě zavítavších do Paříže hostů. Čaje pořádány v pátek a docházelo 40 až 50 hostů... Společenské styky daly by se ve větším měřítku udržovati jen tehdy,*

¹⁹³ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 9. října 1921.

¹⁹⁴ Presidium ministerské rady se členilo na jednotlivé odbory. Jednomu z nich, tiskovému, vlastně jako jeho součást, podléhala např. Československá tisková kancelář, oficiální státní agentura, pověřená sbíráním, zpracováním a rozšiřováním všech informací, na kterých měl stát jako představitel občanů zájem.

¹⁹⁵ KÁRNÍK, c.d., 1. díl, str. 336.

¹⁹⁶ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 3. listopadu 1928.

¹⁹⁷ Tak se svěčuje 6. dubna 1922 A. Novákovi v pohlednici z Paříže, LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá.

*kdyby mi byly poskytnuty větší prostředky. V četných případech musil jsem odmítati pozvání na diners politická, literární, umělecká atd., nemaje prostředků a možnosti revanche.*¹⁹⁸ Nenápadně si tedy říká o navýšení finančních prostředků na reprezentaci, což se jistě na ministerstvu nesetkalo s velkým pochopením.

Nicméně po sedmi měsících ve funkci se Novákovi v dalším z dopisů svěřuje se svými dobrými pocity: „*Odejel jsem před týdnem z Paříže po rušné a dost namáhavé sezóně, s jejímiž výsledky nejsem příliš nespokojen.*“¹⁹⁹ Ale později přiznává i hluboké vyčerpání: „*Já měl ošklivý prosinec, byl jsem nějak přepracován a nervy mi poprvé v životě vypovídaly služby: teď už je snad líp.*“²⁰⁰ Ač unaven, snaží se intenzivně pracovat na materiálu do Lumíra, který vstoupil do jubilejního padesátého roku existence.²⁰¹

Spolupráce s ČTK trvá i v roce 1923, avšak po připojení pařížské „Bureau de Presse“ k vyslanectví oznamuje, že nehodlá na místě dále setrvávat. V červenci se obrací na Jana Hájka s dotazem na své další zařazení na ministerstvu a opět zmiňuje svou ideu vedení francouzsky psaného časopisu s redakcí v Praze. Záhy mu je oznámeno, že s něčím takovým se nepočítá, a že se uvažuje o jeho přidělení k Orientálnímu ústavu.²⁰² Tento záměr však realizován nebude.

V říjnu však ještě vede tiskovou propagandu v rámci návštěvy prezidenta Masaryka ve Francii. Podle svých slov tuto akci žurnalisticky zachránil, protože propagační materiál dodalo ministerstvo zahraničních věcí pozdě a Jelínek místo něj francouzským novinářům dodal svou brožurku o Masarykovi, kterou krátce předtím sepsal. Napsal také propagační stať pro francouzské školy a pronesl přednášku o prvním československém prezidentovi v rozhlasu.²⁰³

Jestliže se Jelínek za spravování pařížské tiskové kanceláře chválí, ostatní z jeho působení nadšení nejsou. Výmluvným je v tomto ohledu text Emanuela Siblíka, který sepsal k příležitosti Jelínkových padesátin v roce 1928: „*Jestliže po válce byl ministerský rada Jelínek nejednou napaden pro způsob, jakým spravoval*

¹⁹⁸ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 34, zpráva o činnosti za první pololetí z 12. července 1922, sepsaná H. Jelínkem.

¹⁹⁹ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 19. srpna 1922.

²⁰⁰ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 8. ledna 1923.

²⁰¹ V roce 1923 řídí Jelínek Lumír spolu s Dykem, ale ten je časově příliš zaneprázdněn politikou.

²⁰² LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis ministerstva zahraničních věcí H. Jelínkovi z 27. července 1923.

²⁰³ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1, opět dle údajů v Jelínkově profesním životopise.

tiskovou kancelář pařížskou, mám za to, že chyba byla v tom, že se mu svěřila právě tato funkce, její byrokratická povaha se tak málo hodila ke kumštýřsky bezstarostné povaze Jelínkově. Jelínek nikdy nepracoval na zakázku; byl by se byl stal užitečnějším, kdyby se mu byla zajistila hned jeho pozdější úplná volnost s povinnostmi jen roztomile společenskými.“²⁰⁴ Jelikož Siblíkův text byl už ze své povahy vesměs pochvalný a v této části se Jelínka snaží omlouvat, je nepochybné, že jeho pařížská mise byla v politicko-diplomatických kruzích skutečně hodnocena přinejmenším rozpačitě.

Ještě před návratem z Paříže si důrazně stěžuje u Beneše kvůli tomu, že stále nedošlo k jeho úřednímu zařazení v rámci ministerstva. Stížnost zdánlivě nese své plody a Jelínek je k 1. listopadu 1923 služebně přidělen ministerskému ústředí.²⁰⁵ V prosinci se tedy vrací zpět do Prahy a přiváží s sebou i část pozůstalosti Louise Légera, který pár měsíců předtím v Paříži zemřel.²⁰⁶ Hlásí se služebně u Beneše, ale ten mu ihned nabízí tříměsíční dovolenou „způsobem tak naléhavým, že nebylo možno odmítnout“. Jeho zařazení přímo pod Beneše bylo pravděpodobně jen formální, bez skutečné pracovní náplně. Podle vlastních slov se od té doby pravidelně domáhal úředního určení, ale pod různými záminkami byl držen stranou od ministerstva.²⁰⁷

O jedné jeho tehdejší aktivitě ministerského úředníka však víme. Stal se prostředníkem mezi francouzskou a českou stranou ve věci zfilmování Jiráskových Psohlavců. Iniciátorem tohoto návrhu byl Léon Poirier, režisér a umělecký vedoucí společnosti Gaumont, který si přečetl Jelínkův překlad Jiráskova díla.²⁰⁸ Koncem roku 1923 se Jelínek jako jeden ze zástupců ministerstva zahraničních věcí účastní meziministerské porady o akcích propagačních, kde s tímto návrhem vystupuje. Na ní bylo rozhodnuto, že další jednání převezme ministerstvo školství a národní

²⁰⁴ SIBLÍK, Emanuel. *Padesátiny Hanuše Jelínka*. Rozpravy Aventina, ročník 4/1928-1929, číslo 5, str. 47.

²⁰⁵ V různých encyklopedických životopisech Hanuše Jelínka je obvykle uváděno, že vedl ČTK v Paříži až do roku 1925. Tento údaj však není pravdivý.

²⁰⁶ HRABOVÁ, Libuše. *Louis Leger – slavofil*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Historica 27 – 1996, str. 37. Tato pozůstalost je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a obsahuje především korespondenci.

²⁰⁷ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1, Jelínkův profesní životopis.

²⁰⁸ Blíže se touto záležitostí zabývá TABERY, Karel. *Psohlavci, nerealizovaný film francouzského režiséra Léona Poiriera*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Philosophice-Aesthetica 22-2000, str. 99-116.

osvěty.²⁰⁹ Francouzská strana byla ochotná se na realizaci filmu výrazně finančně podílet, žádala však finanční spoluúčast Československa. Celkové náklady by se totiž mohly vyšplhat až k půl miliónu franků. Ačkoliv zpočátku vypadal projekt nadějně, ministerstvo školství a národní osvěty v březnu 1924 financování ze svého rozpočtu odmítá. Propagační význam filmu sice uznává a jeho realizaci doporučuje, ovšem z finančních zdrojů ministerstva zahraničních věcí. Záležitost je k dalšímu řízení postoupena šéfovi zpravodajské sekce Janu Hájkovi, který velmi rychle rozhoduje, že se o tom už dále nebude jednat. V květnu 1924 je tak Poirerovi oficiálně oznámeno, že československá strana žádnou finanční subvenci poskytovat nebude. Záměr tedy realizován nebyl a svého zfilmování se Psohlavci dočkaly až roku 1931 zásluhou režiséra Svatopluka Innemanna. Mezi členy umělecké komise tohoto filmu byl i Hanuš Jelínek.²¹⁰

Možná i tento neúspěch Jelínkem prosazovaného projektu přispěl k tomu, že když v roce 1925 zjišťuje, že už má nárok na penzi, požádá Beneše o své pensionování. Má pocit, že o jeho služby ministerstvo vlastně nestojí, a je rozhodnutý definitivně odejít. Novákovi sděluje: *„Víš-li pak, milí Arne, že jsem dnem 15. března dosáhl práva na plnou pensi? Podle starého rakouského zákona, který byl k profesorům velmi liberální, přepočítává se 30letá služební doba školní na administrativní (35 let) v poměru 2:3, takže mi naskočilo 7 let. S válečnými pololetími dalo to k 15. březnu právě 35 let. Ohlásil jsem min. Benešovi, že mám vlastně vyslouženo: Dejte mi čtvrtou třídu a já půdu do pense – řekl jsem, a on s ochotou na to přistoupil, jsa rád, že se zbaví mne a mých nepohodlných, protože poněkud oprávněných nároků. A tak se budu pomalu chystat do pense. Myslím, že nemohu nic rozumnějšího udělat. Za dnešního režimu už bych to nikam nepřivedl. Kdyby byl Beneš chtěl vážně mých služeb použít, měl na to za 6 let času dost. Počítá sice, jak mne ubezpečil, více než jindy na mou spolupráci ‚ve volné formě‘, a možná dost, že to myslí upřímně. Ale nevěřím v to valně; Beneš míní, Hájek mění – viz historii francouzského denníku, k němuž nedojde, poněvadž by se ukázalo, že je Prager Presse zbytečná a že se na ni vyplývalo mnoho milionů – zbytečně. V podstatě jsem však Benešovi vděčen: vrací mne zas cele literatuře a snad mi ani*

²⁰⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 34, protokol z meziministerské porady o akcích propagačních z 15. prosince 1923.

²¹⁰ TABERY, c.d., str. 105.

*nemohl prokázat větší službu. Zůstává ve mně sice mnoho hořkosti ze šesti let urážek a pokořování, ale i ta zkušenost s „osvoboditeli“ stojí za něco.“*²¹¹

Jednou z příčin jeho neustálého přehlížení jsou konflikty se zmíněným Janem Hájkem, o kterém se dokonce v dopise Paulu Gaultierovi²¹² svěří, že je jeho intimním nepřítelem.²¹³ Dalším z důvodů jejich sporů byl, dle citovaného dopisu, vznik Prager Presse.²¹⁴ Jelínek očekával po Benešových slovech na konferenci přenesení redakce La Nation Tchèque do Čech či vznik podobného francouzsky psaného periodika, které by se stalo hlavním tiskovým orgánem československé vlády a s nímž dle vlastní korespondence spojoval svou budoucnost. V Praze se však mezitím objevila konkurenční myšlenka. Hned po vzniku samostatného státu přišel novinář Camill Hoffmann²¹⁵ za Masarykem s návrhem založit v Praze německy psaný deník, který by měl za cíl tlumočit zahraniční politiku Československa a správně informovat o jeho politickém, kulturním a hospodářském životě.²¹⁶ Masaryk okamžitě kývl a stal se duchovním otcem deníku. Tak vznikl Prager Presse. Začal vycházet březnu 1921, jeho šéfredaktorem se stal Arne Laurin a brzy získal pověst nestranného deníku, neboť se neohlížel na to, co chce veřejnost číst, ani neusiloval o to být nejprodávanějším deníkem, šlo mu především o kvalitu a serióznost.²¹⁷ Noviny byly řízeny zpravodajskou sekcí ministerstva zahraničních věcí, vedenou právě Hájkem. Plán založit francouzsky psaný deník jako hlavní tiskový nástroj vlády, zůstal stranou. Časopisu se týkající iniciativa Benešova byla odsunuta do pozadí ve prospěch iniciativy Masarykovy.

²¹¹ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 23. března 1925.

²¹² Paul Gaultier, ředitel Revue Bleue.

²¹³ VELUIRE, c.d., str. 99.

²¹⁴ Německy psaný deník, vydávaný v Praze v letech 1921-38 jako neoficiální tribuna čs. vlády, zejména ministerstva zahraničních věcí. Jeho hlavním posláním bylo informovat cizinu o čs. zahraniční politice i o vnitropolitických událostech Československa. Blíže např. ŠTEFANOVÁ, Alena. *Prager Presse, Arne Laurin a meziválečná Praha*. 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta. Dostupné z: <http://theses.cz/id/n12bqi/>

²¹⁵ Hoffmann, Camill (1878-1944) se narodil v českém městě Kolín v německy mluvící židovské rodině. Jako novinář působil nejprve ve Vídni a posléze v Praze. Do r. 1938 pracoval na čs. ambasádě v Berlíně, kde překládal Masarykovy a Benešovy spisy do němčiny. Za druhé světové války byl umučen v Osvětimi.

²¹⁶ Je zajímavé, že do něj přispívali téměř sami česky mluvící autoři.

²¹⁷ Nevycházel v tak velkém nákladu jako Prager Tablatt, nejvýznamnější německý list v Československu, ale za to byl pozorně čtený v zahraničí.

Jelínek na ministerstvu zřejmě vadil i řadě jiných lidí, pro které byl obtížně akceptovatelný pro své silně pravicové názory, což dokazuje i Novákova odpověď na výše citovaný Jelínkův rozhořčený dopis: „*Milý příteli, když jsem vzal do ruky obálku Tvého dopisu, řekl jsem si: Ejhle, list od sladkého Francouze! Když jsem psaní přečetl, pozdravil jsem Tě v duchu jako nejmladšího pensistu. Máš pravdu, že se poroučíš z úřadu, kde již delší dobu nečiní nároků na Tvou součinnost a že volíš soustředění na literaturu, kde Tvé zkušenosti i schopnosti jsou opravdu vítány. Užívej svého veteránského závětrí hodně dlouho v mladistvém zdraví a proved' všechny plány, dávno již pojaté: bude to nejvhodnější odpověď Tvým příliš ochotným pensionovatelům! Objektivně však vzato, jest tento vládní spěch s pensionováním všech, kdo se do dnešního socialisticko agrárního rámce nehodí, strašně nezdravý. Dostanou se na všechna místa lidé bez spojitosti s tradicí a s minulostí, povolní služebníci rudého a zeleného panstva, ono nového panstva, jež republice blaha nepřinese.*“²¹⁸

Přesto Jelínek na ministerstvu zahraničních věcí nakonec zůstává a dokonce nachází uplatnění na poli kulturní diplomacie, a to přímo u Společnosti národů.²¹⁹ Nejdříve je roku 1925 poslán do Ženevy jako člen uměleckého a literárního podvýboru při Mezinárodním výboru pro duševní spolupráci (Commission Internationale de Coopération Intellectuelle – CICI),²²⁰ údajně z iniciativy Julese Destrée.²²¹ Dykovi se tak může pochlubit: „*Tento týden mi oznámil z Bruselu býv. min. Destrée, že mne jmenovali členem literární subkomise při Institut de la Coopération Intellectuelle (IICI) u Svazu Národů. Potěšilo mne to, protože jsem se o to neucházel. Znamená to jet asi 3krát za rok na schůze do Paříže, do Ženevy nebo do Bruselu. První schůze v říjnu v Paříži.*“²²²

²¹⁸ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis A. Nováka H. Jelínkovi z 31. března 1925.

²¹⁹ Společnost národů byla mezinárodní organizace vzniklá roku 1919 na základě výsledků Pařížské mírové konference. Iniciátory a zakládajícími zeměmi byly vítězné státy Dohody a jejich spojenci, včetně Československa. Zajímavostí je, že se jejím členem nikdy nestaly USA. Jejím sídlem byla švýcarská Ženeva. Své cíle však nedokázala příliš naplňovat, za druhé světové války ztratila faktický význam a v r. 1946 byla formálně rozpuštěna.

²²⁰ Jednalo se o jeden ze specializovaných výborů Společnosti národů. Jeho úkolem bylo podporovat duševní spolupráci mezi vědci, výzkumníky, učiteli, umělci a představiteli podobných profesí, a zlepšovat jejich pracovní podmínky. Jeho členy byly osobnosti jako Henri Bergson, Albert Einstein, Marie Curie, Béla Bartók, Thomas Mann či Paul Valéry.

²²¹ Destrée, Jules (1863-1936), belgický spisovatel, v letech 1912-19 belgický ministr kultury.

²²² LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, pohlednice H. Jelínka V. Dykovi z 9. srpna 1925. V citovaném dopise se Jelínek plete v názvu instituce – nejednalo se o institut (IICI), který tou dobou ještě nevykazoval aktivitu, ale o výbor (CICI).

Výkonnou kanceláří zmíněného výboru byl Mezinárodní institut pro duševní spolupráci (Institut International de Coopération Intellectuelle – IICI) se sídlem v Paříži, u něhož je Jelínek v dubnu 1926 ustaven československou vládou stálým zástupcem.²²³ Beneše ústně žádá, aby mu k tomuto úřadu v zájmu prestiže státu byl dán titul zplnomocněného ministra, ten ale odmítá s odůvodněním, že by to zapříčinilo nesnáze s politickými stranami.²²⁴ Z pohledu ministerstva se jednalo spíše o funkce reprezentativní, avšak Jelínek může být spokojen. Získal kulturní diplomatický post, navíc nemusí opouštět Prahu.

Jeho dojmy z vlastního působení ve výboru asi nejlépe zachycuje vlastní báseň, kterou sepsal během jejího ženevského zasedání v roce 1928:

Psáno v Ženevě, v Paláci národů, při zasedání Literární a umělecké subkomise, v červenci 1928

*„Je třicet sedm Reaumura,
Jules Desrée horkem téměř zmírá.
Jsou velmi těžké poměry:
ted' předseda Paul Valery.
Vedrem už každý duch je líný.
svůj rapport čte pan Prezzolini:
návrhů celé kohorty.
Ted' bude mluvit Galswothy.
Než prodebatujeme všecko,
snad umře Helène Vacaresco:
desáté muse vzdává hold
maltánský rytíř de Reynold.
Hle, z čela stírá kapky rosy
profesor Vittorio Rossi.
Kdo naše těžké strasti poví?
Zasmušil se Daniel Baud-Bovy,
co hudbu slyší rajských sfér*

²²³ Mezinárodní institut pro duševní spolupráci vznikl už roku 1924, byl financován francouzskou vládou a byl i pod silným francouzským vlivem. Pracovat však začal až roku 1926. Jeho úkolem bylo provádět rozhodnutí a doporučení výboru (CICI). Oba tyto orgány jsou považovány za předchůdce UNESCO. Jejich vztahem se zabývá LAQUA, Daniel. *Internationalisme ou affirmation de la nation? La coopération intellectuelle transnationale dans l'entre-deux-guerres*. Critique Internationale no. 52 (2011), str. 51-67. Tato studie je dostupná v anglické verzi *Projecting Nationhood? The Nation in Transnational Intellectual Cooperation during the Interwar Years* na internetových stránkách <http://nrl.northumbria.ac.uk/10931/>.

²²⁴ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1, Jelínkův profesní životopis.

*zasněný Felix Weingartner.
Anglický zachovává klid
jak sluší se, sir Harcourt-Smith.
Který by vydal nový verk,
sní Inselverlag Kippenberg,
a aby dokázal, že žije,
signor de Matariaga ryje,
a vedle dumá doktor Gaul:
jen mluvte si, ich bin so faul!
Ač vedrem zahynul by slon,
je čilý Henri Focillon,
však za to zbledl jako kment,
profesor hudby z Cambridge, Dent.
Za tuhle bídu za všecku,
budete pikat Opprescu!
Proč zvát nás, pilné mravence,
na samý konec července?
Vždyť utrápí to dokonce
i pana Dufour-Feronce.
A žízni by byl málem lek,
nebohý Hanuš Jelínek.²²⁵*

Hanuš Jelínek je aktivním členem obou mezinárodních orgánů. Například když se v roce 1928 z rozhodnutí Společnosti národů koná v Praze Mezinárodní kongres lidového umění (Congrès International des Arts Populaires), je pověřen jeho technickým zabezpečením.²²⁶

Rozpočet Mezinárodního institutu pro duševní spolupráci je tvořen subvencemi členských států. Je ale ve stálém deficitu, protože ne všechny země subvence skutečně dodávají. Platí samozřejmě Francie, která je jeho hlavním hybatelem, a také státy Francii blízké, mezi nimi i Československo. Jelínek za to u československé vlády opakovaně lobbuje.²²⁷ Jiné státy, zejména z anglosaského prostředí, však subvence nedodávají a jejich vztah k institutu má formu „platonických sympatií“. Když se v březnu 1931 diskutuje o obnovení

²²⁵ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 34, báseň je z Jelínkova osobního deníku.

²²⁶ Vědecké zabezpečení má na starosti pobočka pařížská.

²²⁷ VELUIRE, c.d., str. 108.

československých subvencí, Jelínek si dokonce stěžuje předsedovi správní rady, že představitelé neplaticích států jsou zastoupeni ve vedení institutu, zatímco Československo nemělo za poslední dva roky jediného placeného zaměstnance. Pokud se tato situace změní, je československá vláda ochotná dodat subvenci 25 tisíc franků. Jelínkova aktivita však výsledek nepřinesla, a tak přišla další subvence z Československa až v roce 1934.²²⁸

Hanuš Jelínek není placen institutem, ale československou vládou. V lednu 1930 se mu jako zaměstnanci ministerstva zahraničních věcí opět zvyšuje služné, takže už pobírá 60 tisíc korun ročně, rok poté je jmenován odborovým přednostou v 1. platové stupnici a jeho služné dosahuje částky 72 tisíc korun, navíc pobírá 15 tisíc činovného. Krátce nato ale ministerstvo opouští, když 16. června 1931 po předchozí domluvě s Benešem podruhé požádá o své penzionování. Do trvalé výslužby odchází již k 30. září 1931.²²⁹ Oficiálním důvodem jeho odchodu jsou zdravotní problémy, kterými Jelínek opravdu dlouhodobě trpí. Neoficiálně je jeho opuštění ministerstva oboustranně již delší dobu plánováno. Pravděpodobně se stává obětí finančních škrtů, které bylo nutno provést poté, co se státní rozpočet dostal díky narůstající průmyslové a agrární krizi do kritického stavu.²³⁰ Krize postupně nabývala na své intenzitě,²³¹ proto je zřejmě i Jelínkův odchod z ministerstva urychlen. Jelínek byl v důchodovém věku, navíc řadě lidí na ministerstvu osobně vadil, a tak jeho odchod není pro nikoho překvapením. S Jelínkem má z ministerstva odejít i Jules Pichon²³², ale tomu je nakonec kontrakt o tři roky prodloužen.²³³

Jeho odchod však není poklidný, předchází mu bouřlivé události. Beneš se svým zástupcem Kamilem Kroftou²³⁴ se snažili ukončit vzájemnou spolupráci dohodou, jsou ochotni přistoupit na řadu požadavků, které si Jelínek vynucuje jako svou podmínku bezproblémového opuštění ministerstva. Avšak některé jeho

²²⁸ LAQUA, Daniel. *Projecting Nationhood? The Nation in Transnational Intellectual Cooperation during the Interwar Years*, <http://nrl.northumbria.ac.uk/10931/>, str. 11-12.

²²⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1.

²³⁰ KÁRNÍK, c.d., 2. díl, str. 76.

²³¹ Kritická byla hlavně druhá polovina roku 1931.

²³² Pracoval po boku Jelínka pro čs. vládu, člen odboru zpravodajského při pařížském velvyslanectví.

²³³ VELUIRE, c.d., str. 100.

²³⁴ Krofta, Kamil (1876-1945), český historik a diplomat, profesor na Univerzitě Karlově v Praze, od r. 1920 v diplomatických službách, 1920-21 ve Vatikánu, 1921-25 v Rakousku, 1925-27 v Německu, od r. 1927 zástupce ministra zahraničních věcí (dal ministerstvu větší systematickosti), od 29. 2. 1936 do 1938 ministr zahraničních věcí, po uzavření mnichovské dohody se vzdal funkce, od 1938 v odboji, 1944 zatčen a vězněn v Terezíně.

požadavky (zejména jmenování vyslancem) považují za přehnané a jejich vynucování za nepřijatelné. Celá aféra je velmi dobře popsána ve velmi emotivním dopise zaslaném Novákovi: „...Smluvil jsem... na podzim s Kroftou a s Benešem, že budu povýšen do 1. platové stupnice, že dostanu titul vyslance a odejdu do pense, ale přitom zůstanu v ministerstvu jako expert pro věci literární. Sekčním šefem byl jsem opravdu jmenován od Nového Roku. Najednou jsem se v červnu dověděl, že pan ministr dal osobnímu oddělení jakýsi nos, proč prý není moje pensionování provedeno. Ten spěch mne trochu dohrál – i napsal jsem Kroftovi, že jsem ochoten dodržeti úmluvu, a že půjdu, jakmile budou splněny všechny podmínky z jejich strany, tedy i ten titul. Na to Krofta, který dobře ví, že ten slib byl opravdu jen slibem, se do mne dost ostře pustil, že se chci vymykat závazku (ostatně nezákonnému, neboť mám přece podle zákona sloužit do 60 let, nejsem invalidou). Napsal jsem mu tedy od plic, velmi ostře, celou historie své služby v Zamini, a přiložil jednořádkovou žádost.“²³⁵

Jelínkovy přehnané požadavky a neochota ministerstvo opustit, pokud nebude jmenován vyslancem, vyvolají ostrou polemiku mezi ním a Kroftou. Ten je neústupný, hájí postoje své i ministerstva. Jelínkovi píše 8. července 1931 velmi otevřený a kritický dopis: „Milý příteli, dovoluji Vám zcela upřímně odpovědět na Váš list z 30. června t. r. Přiznávám, že mně velmi zarmoutil. Píšete v něm sice na začátku, že se nehodláte vymykat přijatému závazku, ale všechn ostatní obsah dopisu ukazuje, že se tomu závazku vymknouti chcete a dokonce dovoláváte se mého přátelství, abych Vám k tomu pomáhal. Lituji, že Vám v tomto nemohu vyhovět, neboť naopak pokládám za svou povinnost naléhati na splnění tohoto závazku.“ Zároveň mu připomíná, že se ministerstvo k jeho osobě chovalo více než korektně: „Tvrdíte, že jste jej přijal pod nátlakem, ale přehlížíte, že jste za to dosáhl povýšení do 1. platové stupnice, jež bylo lze vynutiti jen mimořádným osobním vlivem ministrovým, poněvadž se přičilo pravidlům při povyšování jinak zachovávaným a že Vám nad to ministr slíbil výhodu zcela ojedinělou a nikomu – pokud vím – neposkytnutou, že budete dostávat z titulu expertisy i po svém odchodu na odpočinek roční odměnu 12.000 Kč. Myslím, že takovýto nátlak závidělo by Vám mnoho Vašich kolegů. Ačkoliv ministerstvo splnilo svůj hlavní slib a vynutilo Vaše

²³⁵ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 20. srpna 1931. I když je tento dopis zaslán až po uklidnění celé aféry, je v textu využit ke komplexnímu popisu problematiky.

povýšení, vystupujete proti němu jako proti nesolidnímu kramáři.“ Na dalších řádcích rozebírá Jelínkovy vlastní podmínky a vysvětluje možnosti jejich reálného splnění: „Píšete, že je ,nutno dříve smluviti pevně a závazně finanční modalitty a pak provésti jmenování‘ a že ,teprve potom splníte i Vy loyálně úmluvu‘. Úpravou finančních modalit třeba patrně rozuměti přiznání oné roční odměny 12.000 Kč, což se opravdu může státi před podáním Vaší žádosti za pensionování... Jinak je to s druhou Vaší podmínkou: ,provésti jmenování‘, t. j. patrně splnomocněným ministrem a vyslancem. Oprávněnost této podmínky nemohu uznati. Pan ministr Beneš Vám slíbil, že obnoví svůj návrh na Vaše jmenování vyslancem a bude na něm trvati, ale naznačil Vám zároveň, že tato věc nebude se řešiti v přímé souvislosti s Vaším odchodem na odpočinek, nýbrž zvláště. Proto nemohu uznati za slušné, že činíte přímo podmínkou svého odchodu na odpočinek své jmenování vyslancem, které ostatně ani nezávisí jen na našem ministerstvu, Víte, že se o ně naše ministerstvo dosud marně pokoušelo, a je pochybné, bude-li s tím míti budoucně více štěstí.“

Krofta nesouhlasí ani s Jelínkovou námitkou, že setrváním na ministerstvu by nikomu nezabíral místo: „Domníváte se, že úřad potřebuje místa 1. stupnice a upozorňujete mně, že ,jsou k dispozici ještě další místa‘, takže prý zatím nikdo Vaším setrváním v úřadě poškozen nebude. Vím ovšem velmi dobře, že nejsou ještě obsazena 3 místa 1. stupnice, ale vím také, že bychom jich potřebovali 6 až 7, abychom mohli povýšiti pány, kteří na to mají nárok, zastávajícíce opravdu místa té stupnice a kteří přece musili ustoupiti Vám. A z vážných důvodů nemůžeme přistoupiti k povyšování do 1. platové stupnice, dokud nemáme k dispozici aspoň 4 volná místa. Ale Vaše zdráhání odejiti na odpočinek škodí ještě aspoň 4 pánům, pro něž by se uprázdnilo Vaším odchodem po jednom místě v každé nižší stupnici platové. A to jest zvláště bolestné, poněvadž v každé stupnici jsou někteří pánové, na které se, ačkoliv by plně zasloužili povýšení, při posledním jmenování nedostalo míst. Hlavně se zřetelem na tyto naše úředníky, mám za svou povinnost naléhati na splnění Vašeho závazku. Mohu to činiti tím spíše, že se Vám tím neděje žádná křivda ani ústrk.“

Krofta, kterého se nejspíš celý konflikt dotkl, se velmi ostře vyjádří i v rovině osobní a vytýká Jelínkovi jeho umanutost: „Ale dovolte, abych Vám v té věci řekl svůj osobní názor zcela otevřeně. Mám pocit, že stálým vymáháním

vyslaneckého titulu snižujete sám sebe, neboť tím dáváte na jevo, že pouhý titul ceníte více než své jméno literární a všechnu svou činnost. Více by Vám slušelo, kdybyste hrdě prohlásil: „můj titul jediný buď jméno mé“. Myslím aspoň, že bychom si měli zakládati více na svém jméně vědeckém a na tom, co jsme vykonali, než na svých titulech a řádech. Svůj názor Vám arci nemohu vnucovati, ale na tom trvám, že zcela neprávem a proti smyslu „úmluvy“ s panem ministrem Benešem činíte své jmenování vyslancem přímo podmínkou svého odchodu na odpočinek.“ Krofta Jelínkovi také vytýká uraženou ješitnost a poukazuje na výhody, které mu služba na ministerstvu přinesla: „Pozoruji ovšem s lítostí, že jste se vžil do myšlenky o svém domnělém přeskakování, odstrkování, ponižování atd. tak, že skutečnost vidíte docela zkřivenou. Nikdo z našich úředníků neměl tak příjemné služby jako Vy. Byl jste zproštěn všech povinností úředních tak, že jste se mohl věnovati docela své práci literární, jistě velmi záslužné, ale jistě také mnohem příjemnější, zvláště Vám, který celou svou povahou tíhnete docela jinam než k úřední práci v kanceláři. Měl jste také příležitost častěji se podívat za hranice a jak sám přiznáváte, hmotné škody z toho jste neměl. A na konec jste byl povýšen do nejvyšší platové stupnice a nechce se od Vás nic jiného, než abyste šel za podmínek zcela výjimečně příznivých na odpočinek z důvodů velmi závažných. Nezdá se Vám, že tím nařikáním bezděky se stavíte mezi ty nespokojence, kteří se otravují myšlenkou, že se jim od republiky nedostává dostatečné odměny za práci pro národ, jež i dnes měla by se aspoň z části konati bez nároku na odměnu? A nezdá se Vám, že jste celkem v té republice nepochodil tak špatně, abyste měl právo tak naříkati? Já aspoň myslím, že my oba, Vy i já, náležíme k těm, jimž veliký obrat našich poměrů politických přinesl i nemalý prospěch osobní, nehledě ani na to, že nám dal nebývalé možnosti radostné práce pro národ, na něž bychom měli býti vděčni osudu.“²³⁶

Dopis, který Krofta Jelínkovi zaslal, byl velmi rázný a rozhořčený. Jelínek reaguje smířlivě, až omluvně. Vysvětluje, že nežádá nic jiného, než možnost dále pracovat, ovšem opět si neodpustí poznámku o dlouhodobém přehlížení své osoby ze strany ministerstva: „Měl jsem – to mi snad neupřete – určité schopnosti společenské a určité zkušenosti propagační. Přesto jsem nebyl připuštěn ani k diplomatické, ani k propagační práci.“ Zmiňuje, že dal před jedenácti lety službě

²³⁶ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis K. Krofta H. Jelínkovi z 8. července 1931. Obsah dopisu velmi podrobně popisuje okolnosti Jelínkova odchodu z ministerstva, proto je zde jeho podstatná část citována.

pro ministerstvo zahraničních věcí přednost před nabídkou Františka Drtiny k postu na ministerstvu školství, i před nabídkou na vedení Národního divadla. Nyní cítí hořkost: „*Zatímco všichni mohli radostně pracovat, byl já jako ten Nerudův slamník, nad nímž se vrtělo hlavou. Kam s ním?*“²³⁷

O několik dní později se Krofta za svůj ostrý tón omlouvá: „*Milý příteli, děkuji Vám co nejsrdečněji za Váš dopis z 16. čce. Napsal-li jsem Vám, že mne Váš předešlý list velmi zarmoutil, mohl bych teď říci, že jste mi tímto posledním dopisem způsobil velikou radost, kdyby se k té radosti nepojila lítost, kterou pociťuji, vida, že se Vás některá místa mého dopisu dotkla bolestně. Prosím, abyste byl ujištěn, že celý můj dopis i se svými tvrdostmi, které mi věru nešly lehce z péra, byl diktován netoliko vědomím povinnosti k mému úřadu, nýbrž i opravdovým přátelstvím k Vám. Vaše vlídná a mužná odpověď dává mi naději, ba jistotu, že tento nemilý incident nezkalí našeho starého přátelství, jehož si vážím a z něhož se raduji. Jsem Vám proto za ni upřímně vděčen.*“²³⁸

Jelínek nakonec úřad opravdu opouští, ale hledá na svém odchodu to pozitivní: „*Celkem vzato se tím odchodem z úřadu, kam jsem vůbec nechodil a kde mi nedali za deset let ani židli, pranic nezmění, a když si to dobře rozmyslím, vlastně tím – přes určité finanční poškození – jen získám. Už ten pocit volnosti bude cenný. Dosud, když jsem někam jel, měl jsem přese všechno pocit, že mám být vlastně v Praze úřadu k dispozici. Ted' si budu moct zařídit život, jak budu chtít. A o práci naštěstí nebude nouze.*“ Chce se věnovat literatuře, účastnit se kulturních akcí a pokračovat v české propagandě: „*...vyhlídka na pensi nikterak neoslabuje moji propagační horlivost. A to je také důvod, proč jsem se účastnil a hodlám i dál účastnit akcí PEN-klubu. Vidím v tom – a jistě právem – znamenitou příležitost pro šíření znalostí o nás.*“²³⁹

Byť se zdá, že aféra je uzavřena, její dozvuky provázejí Jelínka nadále. Je velmi rozezlen, když se dozví, že obsah soukromé korespondence s Kroftou, zejména jeho rázného dopisu z 8. července, je mnohým zaměstnancům ministerstva

²³⁷ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence odeslaná, dopis H. Jelínka K. Kroftovi z 16. července 1931.

²³⁸ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis K. Krofta H. Jelínkovi z 22. července 1931.

²³⁹ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 20. srpna 1931.

známý. Mezi mladými úředníky je tak údajně Krofta obdivován, že se mu podařilo dostat do penze „*toho Jelínka, který se nechtěl dát heverem z úřadu vypáčit*“.²⁴⁰

Ještě po několika letech, když už byl Krofta ministrem zahraničních věcí, píše Jelínek Novákovi ohledně Lumíru: „*Tiskárna číslo zlomila a v tom došel Tvůj článek o diplomacii a spisovatelích. Je to věc trochu ožehavá při mém osobním poměru k min. zahraničí a jsem rád, že mi ponecháváš redakční volnost censure. Rozhodně jí nebudu nadužívat, ale po Hodžově prohlášení, kde Krofta vlastně Šebu²⁴¹ hodil přes palubu, bude asi nutno poslední větu poněkud zmírnit nebo vynechat. Nerad bych, aby Tě Krofta podezíral z toho, že se indirektně Tvým prostřednictvím s ním vyrovnávám za sprostotu, s jakou mne dostal z úřadu proti zákonu předčasně do pense, nedodržev jediného ze slibů Benešem mi daných (ač o nich věděl), a neuznav mne za hodna ani obvyklé poděkovací formule. Nechal mne odejít jako služku a mé povýšení do jedničky vůbec nepublikoval, takže podnes mnozí lidé ani z ministerstva nevědí, jaká je má úřední hodnost.*“²⁴² Z dopisu je jasné patrná Jelínkova zhrzenost, jež ho dlouho neopustila, což potvrzují i slova Zdeňky Dykové, které píše k jeho šedesátinám do Lumíru: „*Nikdy jsem nerozuměla, proč se Hanuš tak trápil z nezdařené své dráhy diplomatické, když vlastně jeho osobní význam pro styky česko-francouzské byl daleko hlubší, než jaký kdy mohl býti z titulu úředního. Je pravda, že ve vnější záři tohoto titulu a s příjmy, které zaručoval, byl by mohl dáti svému poslání veliké a skvělé prostředí, v němž mohl soustřediti vše, co umělecky a duchovně zrodila Francie, a do francouzského světa uváděti duchovní výkvět svého národa.*“²⁴³ Jak patrně, i po sedmi letech je jeho odchod z ministerstva trnem, který pořád ještě píchá.

Poslední diplomatické funkce experta při Mezinárodním institutu pro duševní spolupráci je Jelínek zbaven už v červenci 1932, a to na základě usnesení vlády o zaměstnávání penzistů ve smluvních službách státu. Přichází tak i o roční

²⁴⁰ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence odeslaná, dva nedatované koncepty dopisů H. Jelínka K. Kroftovi.

²⁴¹ Šeba, Jan (1886-1953), český politik a diplomat, za první světové války funkcionář čs. legii v Rusku, 1918-20 generální konzul v Terstu, 1922-23 v Hamburku, 1923-29 vyslanec v Jugoslávii, 1932-37 vyslanec v Rumunsku, 1937-39 vyslanec v Číně.

²⁴² LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 3. března 1937.

²⁴³ Lumír 64, č. 9-10, 1937-38, str. 496.

odměnu 12 tisíc korun.²⁴⁴ Je nahrazen Karlem Čapkem, o kterém si myslí, že je na tuto funkci nevhodný: „*Při své nepopíratelné duchaplnosti nehraje tam myslím, příliš význačnou roli, protože neovládá dost řeč. A tam to jsou především řečnické souboje, kde románští lidé vždycky každého přetrumfnou. Potom jsem ho zavezl k nám na večeři na Cap Ferrat: strašně si liboval, že může zas mluvit česky, a s radostí nechal plavat nějaké slavnostní představení v opeře v Nice.*“²⁴⁵

Jelínek se od tohoto momentu věnuje výhradně svým kulturním aktivitám. Přesto ještě jednou s ministerstvem jedná. V roce 1939, kdy je ministerstvo v likvidaci, je vyzván, aby vrátil svůj diplomatický pas.²⁴⁶

²⁴⁴ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1, dopis ministerstva zahraničních věcí H. Jelínkovi z 30. července 1932.

²⁴⁵ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi ze 17. dubna 1935.

²⁴⁶ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1, dopis ministerstva zahraničních věcí v likvidaci H. Jelínkovi z 30. srpna 1939.

4. HANUŠ JELÍNEK JAKO OSOBNOST KULTURY

V době, kdy čeští intelektuálové zastupují roli českých diplomatů v cizině, je přirozené, že Jelínek následuje tuto tradici. Jeho literární aktivity jsou velmi rozsáhlé a jejich zmapování není cílem této diplomové práce. Od jeho osobnosti jsou ale neodmyslitelné, a proto zmiňme alespoň nejdůležitější z nich.

4.1 Mladý literát v kulturním prostředí posledních let habsburské monarchie

Jak již bylo zmíněno na předešlých stranách, se svými prvními literárními počiny začíná Hanuš Jelínek již během studií na gymnáziu. Ve svých prvních pokusech nachází inspiraci u Máchy, Nerudy, ale především Vrchlického, který je mu blízký svou snahou zbavit českou literaturu jejího provincialismu. S větší intenzitou se však začíná literatuře věnovat až po svém návratu ze studijního pobytu z Paříže. Překládá, přispívá do řady českých i francouzských periodik,²⁴⁷ je iniciativním účastníkem společenského života pražských literárních a uměleckých spolků.²⁴⁸

V roce 1902 stojí společně s Dykem, Kamperem²⁴⁹ a Sezimou u zrodu Kruhu českých spisovatelů – spolku, ve kterém se měla soustředit tehdejší mladá literatura. Již na zahajovací schůzi se díky Dykovým vtipným veršovaným pozvánkám podařilo svolat celou tehdejší mladou literární elitu.²⁵⁰ Jeho členové nebyli spjati nějakým úzkým společným názorem. Bylo jim ale společné, že se vymezovali vůči tehdejšímu spolku Máj, někteří jím dokonce opovrhovali.²⁵¹ Prvním předsedou byl zvolen Jaroslav Kamper, Hanuši Jelínkovi připadlo místo pokladníka. Kruh, zejména ve svých počátcích, usiloval především o všestrannou veřejnou kulturní aktivitu – pořádal společenské večery s přednáškami mladé tvorby, divadelní představení atd. Spolek zasahoval i do řady kulturních otázek

²⁴⁷ Do roku 1908 mu byly publikovány práce v následujících časopisech: Niva, Rozhledy, Lumír, Zlatá Praha, Národní listy, Hlasy národa, Lidová revue, Mercure de France, L'Européen aj. Přeložil Baudelairovy Malé básně v próze či Pařížanku od H. Becqua aj.

²⁴⁸ *Lexikon české literatury 2/I.* Praha 1993, str. 490.

²⁴⁹ Kamper, Jaroslav (1871-1911), spisovatel, novinář a dramaturg.

²⁵⁰ Účastnili se: Dyk, Jelínek, Hilbert, Sezima, Novák, Gellner, Toman, Kamper, Vodák, Karásek, Šalda aj. Brzy se však někteří rozešli s Kruhem pro jeho přílišnou konzervativnost.

²⁵¹ Máj byl spolek českých spisovatelů beletristů, vedoucí postavení zde zaujímal generace lumírovců a ruchovců. Mladí autoři měli pocit, že se spisovatelé angažující se v Máji pouze vezou na slávu Vrchlického, řadu z nich ani nepovažovali za kvalitní spisovatele.

pražské správy, jako vystavění Rodinovy sochy či zachránění kulturního pavilónu Mánes. Výraznou akcí bylo jeho veřejné vystoupení proti tehdejší správě Národního divadla, jehož vedení Kruh vytýkal přehlížení mladé české dramatické tvorby i špatný postoj divadla k jejím autorům.²⁵² Svou nespokojenost vyjádřili členové vydáním polemické brožury *Národní divadlo a české drama* (1904) a pomocí tří cyklů divadelních her ve Švandově divadle na Smíchově.²⁵³ Toto vystoupení Kruhu rozpoutalo bouřlivé reakce. Výsledkem bylo, že se spolek podílel na prosazení druhé pražské stálé scény, Divadla na Vinohradech (1907).²⁵⁴ Na obou těchto iniciativách Kruhu výrazně participoval i Hanuš Jelínek. Během dvou let po svém založení se Kruh stal hybnou silou literárního odboru Umělecké besedy,²⁵⁵ čímž získal pro své členy i časopis Lumír.

Jelínek je platným členem i mnohých dalších kulturních sdružení a institucí, v řadě z nich zastává i významné funkce. Je dlouholetým jednatelem Klubu českých spisovatelů, literárního odboru Umělecké besedy, později členem Syndikátu českých spisovatelů. Alliance française, jejímž je členem, ho často pověřuje průvodcovstvím francouzských návštěv po Praze.²⁵⁶ Navíc neúnavně překládá, publikuje, přednáší a získává pověst vynikajícího literárního kritika.²⁵⁷

V rámci propagace českého umění v zahraničí neustále připomíná jeho důležitost, a to jak ve Francii, tak i v Londýně a Petrohradu. Posílen svými úspěchy se dokonce obrací na Kramáře, aby mu svěřil vedení české propagandy ve Francii, neboť sebe sama vnímal jako člověka, který pro to má dobré předpoklady, protože je ve styku s řadou francouzských, především kulturních časopisů. Ale to už bylo popisováno výše.

²⁵² Ředitelem Národního divadla byl tehdy Gustav Schmoranz, dramaturgem Jaroslav Kvapil, lektorem Jan Lier.

²⁵³ Divadelní cykly probíhaly v letech 1904-07, byly hrány hry zahraniční i hry mladých českých autorů.

²⁵⁴ Jaroslav Kamper se stal jeho dramaturgem.

²⁵⁵ Umělecká beseda, český umělecký spolek založený r. 1863, který sdružoval spisovatele, výtvarné umělce a hudebníky. Usiloval o rozvoj českého umění organizováním společenského života i osvětovou činností. I přes těsnou provázanost s Kruhem se s ním nikdy nespojila.

²⁵⁶ Provází po Praze v r. 1907 např. bratry Leblondovy, jedny z prvních laureátů Goncourtovy ceny.

²⁵⁷ Překládá do francouzštiny Nerudovy Povídky malostranské, Jiráskovo drama *Otec*, Novákovu studii o Praze. Přednáší v Alliance française, Kruhu i v Umělecké besedě o francouzské literatuře.

Po návratu z Paříže v květnu 1910 se snaží najít jakékoliv místo redaktora, například prosí Dyka, aby se přimluvil v Hajnově Samostatnosti.²⁵⁸ Až teprve roku 1912 se díky přátelství s Dykem stává spoluredaktorem Lumíra, jemuž zůstane věren až do jeho zastavení v roce 1940 a který se stane – jak ukážeme dále – jeho životní láskou i břemenem.

Výraznou část jeho aktivit tvoří překladatelská činnost nesená v duchu myšlenky, že cesta k poznání jiné literatury a kultury vede skrz překlady. Překládá beletrii, poezii, ale také řadu francouzských divadelních her, po nichž rostla žízeň po stavbě Národního divadla a vzniku Divadla na Vinohradech, ve kterém byla v roce 1914 celá třetina uvedených her francouzská. Zmiňme jen na okraj, že Jelínek udržoval velmi blízké vztahy s dramaturgy obou těchto divadel, Jaroslavem Kvapilem a Karlem Hugem Hilarem. Před válkou se řadí do plejády velkých předválečných překladatelů, je srovnáván s Vrchlickým či Dykem. Ve Francii i v Čechách je respektován jako výborný znalec nejen vzájemných poměrů, ale také jako vyhlášený francouzštinář. Je ale až s podivem, jak on sám je ke svým jazykovým schopnostem i v pokročilejším věku kritický: „*Jsem si až příliš dobře vědom všech nedokonalostí. Naučil jsem se sice trochu francouzsky, ale schází francouzské mi dětství a schází mi škola a to přece jen bude vždycky do jisté míry ochromovat mou vyjadřovací schopnost, i když sami Francouzové se vyjadřují (viz Les Annales) s respektem o tom mále, co dovedu.*“²⁵⁹

Z předešlých slov je patrné, že Hanuš Jelínek je v prvních letech 20. století osobností plnou neúporné aktivity.²⁶⁰ Velmi výrazným obratem v jeho kariéře byly sorbonnské přednášky, díky nimž se definitivně zařazuje do kruhu tzv. kulturní diplomacie – diplomacie založené na osobních stycích jedinců, která před válkou v bojích za „českou věc“ suplovala českou oficiální diplomacii politickou.

Jelínek je před válkou aktivním účastníkem českého kulturního dění, především však svůj zájem směřuje k propagaci francouzské kultury v Čechách. Nejinak je tomu i v opačném případě.

²⁵⁸ LA PNP, fond Dyk Viktor, korespondence přijatá, nedatovaný dopis H. Jelínka V. Dykovi (zřejmě z roku 1911). Jelínek do Samostatnosti přispívá v letech 1911-13, pak ještě v letech 1928-38.

²⁵⁹ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 10. listopadu 1930.

²⁶⁰ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Národních listů z 5. 9. 1938.

4.2 Český spisovatel ve francouzském literárním prostředí

Od roku 1900, kdy publikoval svou první francouzsky psanou stat', se Jelínek věnuje informování Francie o české kultuře různými přednáškami, literárně-historickými příručkami, překlady beletristických i odborných textů, především však umísťuje články do řady francouzských periodik.²⁶¹ Stává se přispěvatelem četných francouzských literárních revue. Ty měly na počátku století v rámci francouzské kultury důležité postavení. Propojovaly kulturu i politiku, každá hájila svůj myšlenkový směr, zaměřovala se na určité publikum.²⁶² Významnou roli hráli jejich ředitelé, kolem nichž se seskupovala řada osobností. Jmenujme alespoň některé z těch revue, do kterých Hanuš Jelínek zasílá své příspěvky.

Jelínkovy první články se objeví v *La Plume*, revue Léona Deschampsse.²⁶³ V letech 1900-1902 mu mecenáš symbolismu Alfred Vallette svěří rubriku *Lettres tchèques* v *Mercure de France*, kam přispívali také spisovatelé Georges Duhamel, budoucí předseda Francouzské aliance (1937-1949), Charles Vildrac či Paul Valéry, budoucí předseda PEN-klubu. Neměli bychom zapomenout ani na *La revue Blue* Paula Gaultiera, jež byla svým zaměřením slavistická, či *Revue de deux mondes*. Psal i do Leblondem založené *La Vie*, která se dovolávala svobody malých národů, do periodika kulturního ražení *Opinion*, a v neposlední řadě do revue *Nouvelle Revue* spisovatelky Juliette Adam. Ta byla sice orientovaná zejména na Rusko, ale její sympatie s Čechy šly ruku v ruce nejen se slovanstvím, ale i s jejími germanofobními náladami. Ve všech francouzských revue, kam Jelínek přispívá, se vyjadřuje k literatuře a kultuře, zatímco téma politiky ponechává stranou. Díky těmto stykům Jelínek v podstatě proniká do všech vrstev francouzského kulturního prostředí.

Ve svých literárních aktivitách pokračuje i za války,²⁶⁴ kdy jsou přerušeny téměř veškeré jeho kontakty se zahraničím, i po vzniku Československé republiky, kdy se pokouší etablovat v diplomatických službách.

²⁶¹ Podaří se mu např. umístit dvě Nerudovy novely do *Grande Revue*, článek o Nerudovi do *Mercure de France* či článek o Vrchlickém do *Revue de Paris*.

²⁶² Velký počet revue je výsledkem velmi liberálního zákona o tisku z r. 1881.

²⁶³ S touto revue dříve spolupracovali i Paul Verlaine a Émile Zola.

²⁶⁴ Během války překládá např. Jiráskova *Otce*, Dykova *Krysaře* či Novákovu knihu o Praze.

4.3 Hanuš Jelínek v kulturním životě První republiky

V meziválečném období Jelínek postupně publikuje ve Francii svá tři stěžejní díla, která se setkávají mezi tamní odbornou veřejností s úspěchem. V roce 1927 se jako první objevují jeho *Études tchécoslovaques* – sborník studií o české literatuře, který dokonce Francouzská akademie poctí svou cenou „Grand Prix de la langue française“ za sbližování kultur obou zemí.²⁶⁵ O tři roky později pak vydává *Anthologie de la poésie tchèque*, kterou píše jako svůj pohled do dílny českého moderního básnictví. Celá dvacátá léta však Jelínek sní o vydání francouzsky psaných dějin české literatury, pokračování své *Littérature tchèque contemporaine*.²⁶⁶ Na díle intenzivně pracuje několik let. Jeho třísvazková *Histoire de la littérature tchèque*, věnovaná památce Ernesta Denise, vychází mezi léty 1931-1935 a je velmi obsáhlá.²⁶⁷ Zachycuje dějiny české literatury od jejich počátků až po současnost a stává se pomyslným vrcholem jeho propagačního umění. Zatímco o jeho Literatuře se tisk příliš nezmiňoval, o Historii tentokrát informuje řada evropských novin.²⁶⁸ Domácí kritika oceňuje jeho politickou nestrannost. Podle jedné z recenzí se nedal strhnout svým politickým stanoviskem kupříkladu při hodnocení básníků Josefa Hory a Jaroslava Seiferta. Zároveň ale recenzent Polák dodává poněkud sarkastickou poznámku: „Ale když se tu znova a znova ten socialismus (komunismus) těm mladým jenom promíjí: o takové dobráctví nikdo nestojí, upřímná srážka by snad byla vítanější a plodnější.“ Co se ale Jelínkovi vyčítá, je fakt, že opomíjí či spíše důsledně zamlčuje vlivy německé literatury na literaturu českou.²⁶⁹

Cennou službu mu při vydání posledních dvou jmenovaných děl prokázal Ferdinand Špíšek. Stalo se tak subskripcí tisíce výtisků, které ministerstvo školství

²⁶⁵ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek bez datace a názvu.

²⁶⁶ Jelínek se o svém záměru několikrát zmiňuje v korespondenci s A. Novákem.

²⁶⁷ Dílo obsahuje přes tisíc stran. První díl se zabývá českou literaturou od jejích počátků do roku 1850, druhý díl se zabývá léty 1850-90, ve třetím díle Jelínek dovádí svou studii až do třicátých let 20. století. Jelínek na některých portrétech pracuje se zřejmou láskou a osobním zaujetím. Konkrétně se jedná o portréty Jirásky, Zeyera a Vrchlického.

²⁶⁸ FRYŠ, c.d., str. 118.

²⁶⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Práva lidu ze 4. 5. 1935, článek Karla Poláka *Francouzské dějiny naší literatury*.

upsalo pařížskému nakladatelství a přidělilo na jeho návrh knihovnám československých škol a francouzských lyceí.²⁷⁰

Mimo odborných témat se Jelínek věnuje i námětům populárním. V obdobích, kdy není vyřešeno jeho úřední umístění na ministerstvu, tvoří dvě velmi zdařilá díla. V roce 1921 mu vycházejí *Československé písně lidové*, jež překládá, aby neztrácel čas během svého malého využití na ministerstvu. Povzbuzen jejich úspěchem ve Francii, vydává v Praze roku 1925 jeden ze svých vrcholných překladů – *Zpěvy sladké Francie*, dodnes svou nejznámější knihu, z níž řada básní (např. Švarný tambor, Cestář, Dezertér) zlidověla.²⁷¹

Po dlouhé odmlce se ale Jelínkovi začíná dařit i ve vlastní tvorbě. Svá nejlepší autorská díla tvoří ve dvou zlomových obdobích života – během své nemoci a po smrti dobrého přítele Viktora Dyka. V roce 1927 musí Jelínek podstoupit těžkou krční operaci, při níž je v sázce nejen jeho sympatický baryton, ale především jeho život. Ferdinand Špišek věnuje ve svých pamětech jeho nemoci téměř celou jednu stranu. Na ní popisuje nepříjemný incident, který se mu stal při návratu z Londýna, kam doprovázel ministra Hodžu na slavnostech k příležitosti stého výročí narozenin Marcellina Berthelota²⁷²: „Z Londýna vracel jsem se sám přes Paříž, bez ministra Hodži, který volil cestu do Prahy přes Vlissingy. Stavil jsem se ještě na dva dny v Paříži, kde jsem měl dokončit ještě menší práce. K nim přidružila se starost o Hanuše Jelínka, který požádal Hodžu před odjezdem z Prahy, aby směl nás doprovázeti k pařížským slavnostem jako soukromý návštěvník... Trpěl delší dobu krčním neduhem a za pobytu v Paříži zhoršil se hrozivě jeho zdravotní stav. Požádal mne, abych jej vzal do svého oddělení spacího vozu. Vyhověl jsem jeho prosbě ochotně tím spíše, že jsem jel v oddělení sám a bylo tam volné místo... Cestou zažil jsem veliké starosti, protože zdravotní stav Jelínkův se zhoršil do té míry, že mu hrozilo udušení. Přivezl jsem ho do Prahy, jak se říká ‚ve 12 hodin‘. Bylo štěstí, že jsem měl možnost odevzdati těžce nemocného, na Wilsonově nádraží, jeho pečlivé manželce, která ho zavezla přímo z nádraží na kliniku MUDr. Antonína Přecechtěla, profesora Karlovy university a otolaringologa světové pověsti. Dík

²⁷⁰ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Ferdinand Špišek, Moje paměti a úvahy, nestránkováno.

²⁷¹ *Zpěvy sladké Francie* vydal r. 2010 na CD Český rozhlas, spolupracovali H. Maciuchová a A. Strejček.

²⁷² Berthelot, Marcellin (1827-1907), francouzský chemik a politik, v letech 1895-96 ministr zahraničních věcí, otec Philippa Berthelota, na počátku 20. století významného představitele Quai d'Orsay.

*svaté ruce vynikajícího chirurga Jelínek byl zachráněn. Ovšem za cenu naprosté afonie. A tak Jelínek, který celý život rád zpíval při víně v dýmu cigaretového kouře, slovácké písničky a francouzské kuplety, byl odsouzen, za veselý život mládí, jak sám žertovně říkal svým přátelům.*²⁷³

Operace prodloužila Jelínkovi život o sedmnáct roků. Během nemocničního pobytu píše řadu básní, ve kterých se vyznává ze svých útrap. Verše sepsané pouze pro vlastní potřebu náhodou posílá i svému příteli Arne Novákovi do Brna, který ho přesvědčuje, aby je vydal. Ve své odpovědi Jelínkovi píše: „*Velice Ti děkuji za skvělou Laryngiádu, která má místy heineovskou a místy havlíčkovskou říznost, ale nejenom situací, nýbrž také pojetím jest krajně originální... Ale myslím, že by to zasluhovalo přece jen opravdové publikace, třeba jen v tisku soukromém.*“²⁷⁴ Sbírka básní vychází roku 1929 pod sáhodlouhým názvem *Laryngiada aneb Žalostná píseň o ztraceném barytonu a nalezeném basu Aneb dojemné skládání o tom, kterak pan Hanuš, řečený Hanuman aneb Hanouche, hrdlořezům v ruce jest upadl a přece zachráněn byl* a zaznamenává vřelé přijetí, a to i literární kritikou. K příležitosti pátého výročí Dykovy smrti pak vydává sbírku osmi dojmavých básní *Harrachovské elegie*, která byla rovněž kladně hodnocena.

I nadále se Jelínek věnuje překladům divadelních her. Před válkou a během ní překládal pouze francouzské autory pro české scény, avšak dosud žádná původně česká hra nebyla hrána na francouzských jevištích. Stalo se tak až roku 1924, a to především zásluhou Františka Khola²⁷⁵ a právě Hanuše Jelínka. Velmi důležitý byl výběr hry. Její propadnutí totiž mohlo znamenat pro českou produkci na francouzské divadelní scéně odsunutí na několik let, naopak úspěšný ohlas mohl otevřít cestu hrám jiným. Jelínek volí *R.U.R.*, hru svého přítele Karla Čapka, a jak sám vzpomíná, mělo to svou historii: „*Když Karel Čapek dopsal na podzim r. 1920 R.U.R., pozval malý kroužek přátel, aby si přišli novou hru poslechnout. Bylo nás asi deset i s dámami. Dr. Karel Hoch, dr. Ot. Fischer*²⁷⁶, *dr. Mirko Rutte, red.*

²⁷³ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Ferdinand Špišek, Moje paměti a úvahy, nestránkováno.

²⁷⁴ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis A. Nováka H. Jelínkovi z 26. května 1928.

²⁷⁵ Khol, František (1877-1930), prozaik, libretista a překladatel z okruhu Lumíru, dramaturg činohry Národního divadla.

²⁷⁶ Fischer, Otokar (1883-1938), český literární a divadelní kritik, historik, básník, překladatel, dramaturg, profesor německé literatury na Univerzitě Karlově v Praze.

*Scheinpflug*²⁷⁷, nevím kdo ještě. Slečna Olga Scheinpflugová²⁷⁸ předčítala. Když dočetla, řekl jsem Karlu Čapkovi bez jakékoli kritiky: „Zamlouvám si právo překladu do francouzštiny.‘ A také jsem z jara 1921 hru přeložil.“²⁷⁹ I sám Čapek je nadšen z jeho bravurního překladu,²⁸⁰ který má jistě nemalý podíl na pařížském úspěchu hry.

Jelínek je stále aktivní v řadě sdružení. Jeho víra v pozitivní moc osobních kontaktů a ve sbližování národů zapříčiní, že stojí v roce 1924 u zrodu české pobočky PEN-klubu.²⁸¹ Hlavní pohnutkou k jeho vzniku byla myšlenka vytvořit nestranné prostředí, ve kterém by se scházeli spisovatelé, novináři a překladatelé bez ohledu na názory, příslušnost k literární skupině či politické straně. Jeho členové se neměli zabývat profesními otázkami, hlavním cílem bylo zvát a na neutrální půdě přijímat mezinárodní návštěvy, a tím jim ulehčit orientaci v domácím prostředí.²⁸² Řada členů vidí v jeho existenci jedinečnou šanci, jak plynule informovat cizinu o poměrech v novém státě a jak napomoci úsilí československého ministerstva zahraničních věcí, aby si návštěvníci o mladé republice udělali co nejpríznivější obraz.²⁸³ Pro mnohé spisovatele znamenalo členství v PEN-klubu nejen vstupenku do světa.

Organizace založená na přátelství a intelektuální spolupráci je Jelínkovi blízká a navíc v ní vidí znamenitou příležitost pro šíření znalostí o nás.²⁸⁴ Dokonce se má stát jejím prvním předsedou. Ale v klubu, který má být přísně apolitický, se objevují vůči Jelínkově kandidatuře výhrady, pro řadu členů je příliš pravicový. Předsedou je tak nakonec zvolen Karel Čapek. Jeho následující výrok jen potvrzuje předchozí domněnku: „Víte, že jsem nechtěl vůbec být předsedou, a přijal jsem tu funkci jen proto, aby klub nebyl orientován víc napravo, než je žádoucí.“²⁸⁵

²⁷⁷ Scheinpflug, Karel (1869-1948), český prozaik a publicista, redaktor Národních listů a Lidových novin, otec Olgy Scheinpflugové.

²⁷⁸ Scheinpflugová, Olga (1902-1968), česká herečka a spisovatelka, dcera K. Scheinpfluga, manželka K. Čapka, 1921-29 členka Městského divadla na Vinohradech, 1929-68 členka Národního divadla v Praze.

²⁷⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek bez datace a názvu.

²⁸⁰ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek z Les Nations Amies z r. 1924.

²⁸¹ PEN-klub je založen r. 1921, prvním českým členem se stal r. 1923 Alois Jirásek.

²⁸² KRÁTKÁ, Petra. *Český PEN-klub v letech 1925-1938*. Praha 2003, str. 30.

²⁸³ Tamtéž, str. 56.

²⁸⁴ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 20. srpna 1931.

²⁸⁵ Dopis K. Čapka O. Fischerovi z 23. února 1925. Citace převzata z knihy P. Krátké *Český PEN-klub v letech 1925-1938*, Praha 2003, str. 41.

Ačkoliv těsně po válce byly jeho postoje k Němcům velmi vyhraněné, v rámci PEN-klubu dokáže Jelínek akceptovat německé autory, na rozdíl od svého přítele Arne Nováka, který mu rozhořčeně píše: „*Velice jsem byl rád, že jsem se nezúčastnil zahájení P.E.N. Klubu. Snad mnozí z Vás jako já byli překvapeni tím, že čeští spisovatelé, jejichž nástrojem jest výhradně český jazyk, seskupují se k zakládání klubu českoněmeckého. Nevím, jak např. Dyk bude nadšen. Mne se dotkla i řeč presidentova nepříjemně. K Němcům mluvil uvážlivě a důstojně o jejich velkých spisovatelích, z českých autorů nejmenoval než Tvého tchána, a to nikoliv pro literární zásluhy, nýbrž za to, že ho v prosinci 1918 na Wilsonově nádraží uvítal.*“²⁸⁶ Ovšem Jelínek je věren zásadám PEN-klubu, v literatuře nemá rád škatulkování podle národnosti či politických názorů. Neustále usiluje o to, aby jeho morální pohled zvítězil nad jeho pohledem politickým. Co se týče levicových názorů, jsou mu vzdálené, ale jejich nositele respektuje. Udržuje styky s českými i francouzskými levicově orientovanými literáty či politiky, avšak jeho kontakty s nimi zůstávají pouze na kulturní bázi.

Český PEN-klub je hned od svého počátku aktivní. V rámci klubu se pravidelně schází různorodá česká literární obec, která se snaží uvádět do českého prostředí nové kulturní proudy a otevřít dveře „světovosti“. Jelínek se stává PEN-klubovou spojkou na francouzské umělce. Je klubem opakovaně žádán, aby zprostředkoval pozvání některých francouzských spisovatelů do Prahy.²⁸⁷ Jako zástupce české pobočky je několikrát vyslán na PEN-klubové kongresy. Uveďme za všechny berlínský kongres v květnu 1926, kam spolu se Zdeňkem Bořkem-Dohalským²⁸⁸ odjíždí s úkolem pozvat do Čech samotnou zakladatelku klubu Dawson Scottovou²⁸⁹ a předsedu mezinárodního sdružení PEN-Klubů Johna Galsworthyho²⁹⁰. Jejich mise je úspěšná, protože už několik dní po skončení

²⁸⁶ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis A. Nováka H. Jelínkovi z 31. března 1925.

²⁸⁷ KRÁTKÁ, c.d., str. 46.

²⁸⁸ Bořek-Dohalský, Zdeněk (1900-1945), novinář a účastník protinacistického odboje. Pocházel ze šlechtického rodu Bořků-Dohalských. Působil jako redaktor Lidových novin a byl přesvědčeným demokratem. Těsně před koncem války byl popraven v Terezíně.

²⁸⁹ Dawson Scottová, Catherina Amy (1865-1934), anglická spisovatelka venkovských románů, r. 1921 stála u zrodu myšlenky založení PEN-klubu.

²⁹⁰ Galsworthy, John (1867-1933), anglický prozaik a dramatik, nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1932, první předseda PEN-klubu.

kongresu přijíždí do Prahy Dawson Scottová a týden po ní Galsworthy.²⁹¹ Oba jsou ze svého pobytu v Čechách nadšeni.

V roce 1931, dva měsíce po Dykově smrti, se Jelínek účastní kongresu v holandském Haagu, který má pro československou delegaci zvláštní význam, neboť zde má prosadit pobočku československého PEN-klubu na Slovensku.²⁹² Podle svých slov tam jel „*dost nerad, a skoro jen proto, aby čl. delegace nevypadala tak docela jakoby přijela z Lodže nebo z Tarnopole.*“²⁹³ Po svém odchodu z ministerstva je v PEN-klubu ještě více aktivní.

V roce 1932 iniciuje Čapek návrh založit v rámci PEN-klubu překladatelský výbor. Tato instituce měla umožnit překladům domácích děl cestu do zahraničí a disponovat fondem, z něhož měly být vypláceny zálohy na pořízení překladů českých a slovenských prací. Jelínek byl jmenován členem výboru, který měl fond spravovat.²⁹⁴ Čapek se snažil pro svůj záměr získat podporu ministerstva zahraničních věcí a ministerstva školství, ale neuspěl. Obrátil se proto na Masaryka, který souhlasil a byl ochoten poskytnout do fondu až 3000 Kč ročně. Návrh na jeho zřízení se tedy podaří Čapkovi prosadit až o rok později.²⁹⁵

4.4 Redaktor časopisu Lumír

*„Lumír byl vždy Jelínkovi víc než pouhou osobní literární tribunou. Byl jeho starostí. S Lumírem Jelínek srostl, Lumír náležel do řady jeho kulturních nezbytností, s Lumírem Jelínek žil a jeho redigování bylo jedním z žárlivě strážných klenotů... Myšlenka jakékoliv, třeba i přechodné neúčasti na redakčních pracích Lumíra byla Jelínkovi vůbec nepřijatelnou.“*²⁹⁶ Těmito výstižnými slovy charakterizoval Jelínkův vztah k Lumíru jeho kolega z redakce František

²⁹¹ O anglické hosty projevil zájem hned po příjezdu Masaryk a pozval je do Lán.

²⁹² Delegace přijela ve složení K. Čapek, H. Jelínek, O. Pick, E. Konrád a F. Langer.

²⁹³ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 5. července 1931.

²⁹⁴ KRÁTKÁ, c.d., str. 102-103.

²⁹⁵ Do fondu přispíval i sám Čapek.

²⁹⁶ SKÁCELÍK, František. *Společná práce redakční. Lumír* 64, č. 9-10, 1937-1938, str. 500.

Skácelík.²⁹⁷ Když ale Hanuš Jelínek do tehdejší redakce Lumíra v roce 1912 vstupoval, nemohl ještě tušit, že se tento list stane součástí jeho života.²⁹⁸

Lumír byl nejdéle vycházejícím českým beletristickým časopisem, založeným roku 1873 Janem Nerudou a Vítězslavem Hálkem s ambicí vyrovnat se svou úrovní nejlepším cizím beletristickým časopisům.²⁹⁹ Volně navazoval na tradici stejnojmenného časopisu Mikovcova, který vycházel v letech 1851-1863. Profil časopisu se více ustálil za vedení Josefa Václava Sládka (1877-1898), kdy kladl důraz na rozvoj domácí literatury, doplňované překladatelskou činností, která by akcentovala soudobé jevy světových literatur. Během devadesátých let se Lumír snažil distancovat od politického dění a sporů politických stran, ale svým vyhraněným zájmem o rozvoj české kultury a literatury stál v napjatém vztahu k politické praxi. Zároveň je to období, kdy se starší lumírovská generace rozšířila o autory mladší (V. Dyk, O. Theer, K. Toman aj.), jež na sklonku století spojoval společný pocit „vlasteneckého úpadku“ a krize literatury. Ten podle nich vyvěral z malého zájmu čtenářů, ze slabosti kritiky a z nedostatku kulturních nakladatelů. Často přerůstal v útočný tón vůči tvůrcům veřejného mínění či proti českému veřejnému životu. Na počátku 20. století se stal Lumír mluvčím tradicionalisticky zaměřené skupiny kolem literárního odboru Umělecké besedy a Kruhu českých spisovatelů, která vytvořila hlavní skupinu jeho přispěvatelů. Lumír byl tehdy řízen Václavem Hladíkem, který by z něj rád vybudoval nezávislý literární a kritický list. To se mu dle vlastních slov nepodařilo, a tak během ročníku 1906/1907 časopis opouští. Novým redaktorem je zvolen Viktor Dyk.

Počínaje ročníkem 41 (1912/1913) získal Dyk spoluredaktora Hanuše Jelínka, který se ujal divadelní rubriky a vnesl nové impulzy do překladů soudobé poezie, samozřejmě hlavně francouzské. Největší zásluhou nového redaktora ale je, že pro list po celou dobu svého redigování získával za původní přispěvatele francouzské kritiky, publicisty a učence. List byl ovlivňován hlavně Dykem, a proto není divu, že zaujímal za první světové války protirakouský postoj. Zásluhou obou redaktorů, Dyka a Jelínka, se Lumíru podařilo nekompromitovat se loajálními

²⁹⁷ Skácelík, František (1873-1944), prozaik a dramatik. Přispíval do Lumíra, Samostatnosti, Humoristických listů aj.

²⁹⁸ Roku 1912 umírá Jaroslav Kamper, dlouholetý Dykův spoluredaktor v Lumíru. Dyk nejdříve spravuje list sám, ale je příliš zaneprázdňen politikou a novinářstvím, a tak si přibírá na pomoc svého dobrého přítele Hanuše Jelínka.

²⁹⁹ O časopisu Lumír podrobněji *Lexikon české literatury 2/II*. Praha 1993, str. 1240-1251.

projevy vůči monarchii. Naopak během válečných let do listu přibývají aktuální společenské úvahy a historické stati, připomínající důležité okamžiky českých dějin. Zachovat nacionální podobu časopisu se Jelínkovi podaří i v době šestiměsíčního uvěznění Dyka na přelomu let 1916-1917, kdy řídí periodikum sám.

Po válce bylo vydávání Lumíru na rok pozastaveno. Tato přestávka byla způsobena jednak vydavatelskou krizí, jednak zaneprázdněním redaktorů, angažujících se při budování nového státu. Vydávání bylo obnoveno v roce 1921 ve stejném redakčním složení. Ve vstupním *Slově ke čtenářům* se redaktoři Dyk a Jelínek hlásí k národní tradici a zdůrazňují úlohu tvůrčí individuality. Zároveň deklarují, že se v redakční praxi hodlají opírat o spolupracovníky z období předválečného i válečného, ale zároveň také o „bojovnou a hledající“ mladou generaci.

Když je Jelínek ve dvacátých letech pověřen vedením Československé tiskové kanceláře v Paříži, vymínuje si, že jeho nepřítomnost v Praze nebude mít žádný vliv na jeho redakční působení v Lumíru. Během té doby je funkce odpovědného redaktora svěřena Františku Skácelíkovi, který ale Jelínkovi musí slíbit, že mu ji ihned po návratu odevzdá zpět.³⁰⁰ Většina práce na přípravě listu zůstává jen na Jelínkovi. Druhý šéfredaktor Dyk je příliš zaměstnán politikou. Karel Sezima vzpomíná, jak „štván z parlamentní komise do komise, z výboru do výboru a ze sněmovny na zájezdy po venkově, přicházel do našich schůzí nepravdělně; obyčejně spěchal někam se občerstvit a býval následován ostatními; býval však v tom věrně napodoben, i když vůbec nepřišel. Zatímco druhé sekce schůzovaly podle potřeby i hluboko přes půlnoc, bylo přiléhavě raženo okřídlené slovo, že se literárnímu odboru Beseda stává průchodícím domem k známé vinárně. Odtud i řízení Lumíra mívalo namnoze ráz improvisace od čísla k číslu... Možno téměř říci, že se list za těchto poměrů málem redigoval sám.“³⁰¹

Osoba Viktora Dyka je pro Lumír opravdu problematická. Po válce se časopis v souvislosti s jeho pravicovou aktivitou výrazně politizoval. Výsledkem byl nepatrný příliv mladé literární generace,³⁰² zmenšený okruh jeho čtenářů i obsahové proměny. Ty se projevíly zesíleným historismem, publikováním studií a dokumentů či různých vzpomínek a korespondence z dob Omladiny, státoprávně

³⁰⁰ SKÁCELÍK, František. *Společná práce redakční*. Lumír 64, č. 9-10, 1937-1938, str. 500-501.

³⁰¹ SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek druhý*, Praha 1946, str. 101.

³⁰² Např. v roce 1921 se objevily v Lumíru verše Jiřího Wolkera.

pokrokové strany a z války. V Lumíru byly publikovány Dykovy ostré články proti nedoceňování domácího odboje, dále zde byla zdůrazňována jeho poválečná koncepce národního státu, jež se vyhraňovala proti oficiální politice Masaryka. Konkrétně vystupovala proti prezidentovým snahám o česko-německé vyrovnání a zpochybňovala existenci samostatného slovenského národa. V literatuře se Dykovy vyhraněné postoje promítaly v odmítání mladé levicové generace a kolektivisticky orientované literatury.³⁰³ Jeho osobnost měla pro Lumír zkrátka světlou a zároveň stinnou stránku, což ostatně konstatuje i již citovaný Sezima: „*Dyk nám občas jako senátor vymohl u ministerstva pro trvale pasivní Lumír v té či oné formě podporu. Jemu kvůli odebírali náš list i všichni národně demokratičtí poslanci a senátoři...*“³⁰⁴ Na druhé straně ale to, „*že byl Dyk tak pronikavě politicky exponován, mívalo ovšem též stinné stránky. Když např. z uložení klubu hlasoval ve výboru pro nesympatický učitelský zákon, na dvě stě pokrokových vychovatelů nám proto vypovědělo přímé předplatné.*“³⁰⁵

Po celá dvacátá léta Jelínek de facto řídí list sám. Shání a urguje příspěvky, řeší tisk, svolává a řídí redakční schůze. Je to on, kdo je v redakčním sboru uznávanou autoritou, protože jeho „*redakční práce byla zároveň i uměním přátelské sdílnosti, kouzlem kamarádského besedování, školou kultivovaného rozhovoru. Jeho radostí bylo svolávat redakční schůze nejen členů redakce, ale i jejich literárních přátel... vše v ovzduší srdečnosti, jedné z nejvýraznějších znaků osobnosti Hanuše Jelínka, který jí dovede budit zvláštní pocit vzájemné přátelské důvěry a jistoty.*“³⁰⁶ Zároveň byl Jelínek méně politicky problematický než Dyk a spolupracovníci ho uznávali pro jeho odbornost, otevřenost a přátelskost.

Jelínek má přesnou vizi, kam by měl časopis směřovat, což si poznamenává do svého deníku: „*Je samozřejmo, že tradice Lumírovská je na opačném pólu ideového marxismu. Náš Lumír chce zůstat poctivě nacionální, což ještě neznamená úzkoprsé uzavírání se novým myšlenkám, náš Lumír chce být evropský a světový v tom smyslu, jak tomu rozuměla první generace Lumírovská, generace Vrchlického a Sládka...*“³⁰⁷ Je to právě on, komu se díky osobnímu přátelství podaří dostat na půdu Lumíra přece jen některé zástupce mladé levicové generace. Bohužel řada

³⁰³ Lexikon české literatury 2/II. Praha 1993, str. 1248- 1249.

³⁰⁴ SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek první*, Praha 1945, str. 252.

³⁰⁵ SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek druhý*, Praha 1946, str. 101.

³⁰⁶ SKÁCELÍK, František. *Společná práce redakční*. Lumír 64, č. 9-10, 1937-1938, str. 501.

³⁰⁷ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 34, Jelínkův osobní deník.

z nich ho brzy zase opouští z důvodu Dykovy nesnesitelnosti, někteří kvůli jeho politickému zaměření a jiné odmítá Dyk sám pro jejich politickou nespolehlivost. Dyk nebrání mladým autorům publikovat, ale – jak mu vyčítá Jelínek – nedokáže si je udržet. Novákovi si posteskně: „*Pokoušel jsem se mnohdy získat i mladší lidi... S mnohými spolupracovníky (Tilschová³⁰⁸, Kopl aj.) jsme se rozešli jaksi mlčky, jiní bouchli dveřmi (Kříčka) pro falešně chápanou loyaltitu k prezidentovi, zkrátka, není to také vždycky snadné redigovat list spolu s člověkem tak silně politicky angažovaným jako Dyk. Ale přesto všechno půjde, nebude-li mezi naší starou gardou nedorozumění.*“³⁰⁹

Velkým zlomem pro Lumír a těžkou osobní ztrátou pro Jelínka je nečekaná smrt Viktora Dyka v květnu 1931 při koupání na chorvatském ostrově Lopud. S Dykem pohřbívá Jelínek třicet let věrného přátelství, téměř dvacet let spolupráce v Lumíru, v podstatě celé své mládí a celý svůj mužný věk.³¹⁰ Do svého deníku si zapisuje: „*Nikdy jsem neměl tak prudký dojem propastné hloubky té nádherné a zároveň strašné věci, které říkáme tajemství života a smrti jako dnes. Vracíš se z krátké cesty po Italii, nasycen nesmrtelnou krásou antiky a ještě jako v opojení sicilským světlem a sluncem... má to čistotu, něhu i velikost. Je tak milo vracet se do vlasti k práci, k přátelům... Shledáš se se svým psacím stolem, prohlížíš narychlo nahromaděnou kupu dopisů. Zaplať Pánbůh nic nepříjemného. Nic zlého se nestalo. Je osm hodin ráno. Telefon. Přítel redaktor volá. Chce vědět, je-li to pravda, že zemřel Viktor Dyk. Nesmysl, odpovídám, to přece není možné. Za chvíli telefonuje znovu. Je tomu opravdu tak. Nechce se věřit. Hlava je tupá jako po úderu palicí. Třicet pět let života. Třicet pět let. Celý lidský věk bratrského přátelství. A teď náhle ten brutální konec...*“³¹¹

Po smrti silně pravicově vyhraněného Dyka se Lumír více otevírá i levicově orientovaným autorům, důraz se klade hlavně na kvalitu díla: „*Generace Kruhu českých spisovatelů, nesoucí odpovědnost za Lumír téměř již čtvrtstoletí, nechce být uzavřenou společností, bojí se mladého pokolení. Redakce má snahu, aby mladý*

³⁰⁸ Tilschová, Anna Maria (1873-1957), česká spisovatelka, v r. 1935 střídá K. Čapka v čele PEN-klubu.

³⁰⁹ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 5. března 1929.

³¹⁰ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek bez datace i názvu, autorem článku H. Jelínek.

³¹¹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 34, Jelínkův osobní deník.

*literát cítil, že přístup do Lumíru je pocta a čest... Jeho redakční zásadou je: příspěvek nadaného komunisty Lumír otiskne, ovšem nemá-li politické tendence, avšak otiskovati slabé věci kterýchkoli autorů, i ideově blízkých, nesmíme.*³¹²

Veškerá tíha Lumíra padá na Jelínkova bedra. Neustále řeší problémy s tiskárnou, nízký odbyt a s tím související finanční problémy.³¹³ Avšak nejvíce ho asi trápí atmosféra přímo v redakci, kde se silně názorově rozchází se svými nejbližšími spolupracovníky Zdeňkem Kalistou³¹⁴ a Karlem Sezimou. Oba jsou pro něj až příliš ambiciózní, vytýká jim maloměšťáctví a postrádá u nich úctu ke stáří a zkušenosti. Novákovi píše: „*Snad mne chtějí dostat k tomu, abych jim to hodil: ale zahazuji vztek a myslím si: nedám se vyprovokovat a neudělám Vám radost. Při druhém čísle však jsem jim už řekl energicky, že si to pletou a že jim redakčního sluhu dělat nebudu... Kalista je domýšlivý a rozpínavý mládenec, který se nafukuje na svůj vliv mezi mladými., ale má aspoň trochu citu pro revui samu, kdežto Sezima myslí jen a jen na svých 9-10 stran povídání, jež si po tom chce dát podruhé zaplatit v knize, a na revui a její potřeby vůbec nemyslí. Ale přitom je jankovitý, umíněný a nepopustí, jako křeček. Už při druhém sešitě jsme měli velikou scénu, která mne degustovala až k zvracení. Věř mi, milý Arne, že je tomu zapotřebí velikého idealismu a lásky k Lumíru, a jeho slavné tradici, aby člověk snesl takové dvě tři hodiny tête à tête³¹⁵ s těmi pány. Ale je to demokracie. Spolek je spolek, jsem člen jako každý jiný. Ale vydržím, nebo aspoň chci to vydržet ještě tento rok, třeba i se zařatými zuby, abych je nenechal tak docela řídit. Za nějaký měsíc se uvidí, co bude a jak. Ztratili jsme krisí dost abonentů, ale jiní zas přibyli a teď po třetím sešitě se uvidí, jaká je situace. Ale abych sháněl subvence a podpory a inserci proto, aby si páni dělali, co se jim zlíbí, k tomu se nepropůjčím. Pak ať list raději najde – budoucnost řekne, či to bylo vinou. Redigovat Lumíra s Dykem byla radostná práce, protože jsme si rozuměli a nebylo mezi námi nikdy rozporů. Za těchto okolností je to*

³¹² SKÁCELÍK, František. *Sedmdesát let Umělecké Besedy*. Praha 1933. Citace převzata z: SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek druhý*, Praha 1946, str. 106.

³¹³ Autoři publikující touto dobou v Lumíru píší články pro revue bezplatně. Získané finance od předplatitelů pokryjí pouze náklady na tisk.

³¹⁴ Kalista, Zdeněk (1900-1982), historik, básník, literární kritik a překladatel, žák J. Pekaře. Ve dvacátých letech člen levicové avantgardy. Od r. 1932 (s válečnou přestávkou) působí na Univerzitě Karlově v Praze až do vynuceného odchodu 1948. Po vykonstruovaném politickém procesu odsouzen na 15 let; r. 1960 rehabilitován. Jako historik se zabýval zejména dobou pobělohorskou.

³¹⁵ důvěrný rozhovor (fr.)

utrpení a skutečná oběť. Finančních zisků to nepřináší a nemá-li to přinášet ani trochu té radosti z práce a mravního uspokojení – à quoi bon³¹⁶? „³¹⁷

Sezimovi a Kalistovi zase vadí Jelínkova přehnaná dobrosrdečnost, dle nich až důvěřivost, která ústila v jeho snadnou ovlivnitelnost. Vyčítají Jelínkovi, že si ze své funkce „*po Dykově smrti přivlastnil leckteré věci jako svou zvláštní výsadu...*“.³¹⁸ Navíc byl Jelínek choulostivý na jakoukoli osobní kritiku. Karel Sezima do svých pamětí poznamenal: „*Hanuš Jelínek byl tedy především dobrý kamarád ke všem a se všemi; se mnou dokonce již velmi dávný... Míval arcí také nepříznivé stránky takový družný poměr. Pro obě strany. Jeho to nejednou činilo jako redaktora shovívavějším, než bylo zdrávo listu, a dobrosrdečný Hanuš nebyl z těch, kdo by důvěrnějším stykem nebyli na se nechali působit. Činilo ho to však nezřídka též choulostivým ke každé sebeoprávněnější a sebešetrnější námitce, jako zas sentimentální ohledy k němu odzbrojovaly nespokojence... bylo jistě příznačné, že žaloby a drobnější stesky zpravidla zaléhaly do našich výborek, kdy on meškal v Paříži nebo na venku. A že čas se od času kuly za jeho zády i drobné revolty, jež zhasly až v sladkovodní náladě za opětné přítomnosti zábavného společníka... Arcí Hanuš byl až k neuvěření nadán záviděníhodnou důvěřivostí k okolí a k jeho upřímnosti... Výtek tedy bývalo za Hanušovy nepřítomnosti dost a mně nakonec zpravidla nezbyvalo, nežli je starému druhovi vyřídit, aby se napětí uvolnilo.*“³¹⁹

Redakce Lumíru byla celá třicátá léta rozštěpena na dvě křídla. Bouře střídají klidnější období. Jelínek však není typ člověka, který by se nechal vystrašit a vyčkával někde v koutě, jak jeho záležitost dopadne. Když se dozví, že krachuje Ottovo nakladatelství, chytí příležitost za vlasy a rozhodne se Lumír koupit. Arne Novákovi se svěřuje se svými plány: „*Ještě Ti musím povědět něco o Lumíru. Poněvadž se již delší dobu vyskytovala myšlenka, aby L. koupila Beseda, dohodli jsme se se Skácelíkem, že bude líp a výhodnější, převezmu-li zatím L. od Ottů sám, a my se pak přátelsky dohodneme, jakou formou a komu jej odevzdat. Máme u Ottů značné pohledávky, jak víš, povolili jsme jim moratorium, a jen prominuté úroky dělají slušnou řádku tisíc. I řekl jsem Řivnáčovi: Postupte mi Lumíra k částečné*

³¹⁶ k čemu to dobré (fr.)

³¹⁷ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 21. ledna 1932.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek druhý*, Praha 1946, str. 111-113. Sezimovo hodnocení je velmi diplomatické, zřejmě ho zmírnil fakt, že citovaný výrok vyšel knižně.

úhradě těch úroků. Dohodli jsme se, a společníci to schválili, že mi L. byl postoupen za částku 5000 Kč. Na Besedě by byli žádali při nejmenším dvojnásobnou sumu. Je tedy L. od nového ročníku mým majetkem. Já si jej ovšem nemíním ponechat a dám jej k dispozici nebo přenechám buď Kruhu nebo bychom utvořili družstvo pěti s podíly po 1000 Kč... “. Popudem pro tento počín zajisté je, že Lumír je Jelínkovou srdeční záležitostí, ale je tu ještě jeden silný motiv – upevnit svou pozici v redakci a převzít Lumír opět pevně do svých rukou, a tím maximálně omezit vliv Kalistův a Sezimův: „Pro mne je vlastně hlavní problém v tom, abych nabyl v redakci zase určité pravomoci, a nebyl pouze jedním ze šesti. A to je konečně v naší moci. A teď jako majitel listu, který jej dává k dispozici, mohu snad činit nárok na určité přednostní postavení. Tak, jako letos, s Kalistovým a Sezimovým diktátem, to dál nejde... Co bys řekl družstvu: Medek³²⁰, Skácelík, Opolský³²¹ (Šímek), Novák, Jelínek?“³²²

Novák je nadšen a Jelínka hned v jeho myšlence podporuje: „A nyní k tomu nejdůležitějšímu, k budoucímu osudu Lumíra. Velice vítám, že jsi Lumír koupil a prosím, abych se... mohl koupě účastnit. Peníze pošlu po návratu do Brna... O mnohohlavé redakci nemám valného mínění a zdá se mi, že rozpínavost Sezimova i Kalistova byly listu jenom na škodu. Bylo by po mém soudě nejlépe, kdybys jediným redaktorem de nomine i de iure byl ty...“³²³ Jelínek dotáhne své plány do konce a stává se majitelem listu, který Kruhu opravdu daruje. Kruh českých spisovatelů pak zůstává jeho majitelem až do posledních dnů.

Spory v redakci ale přetrvávají a situace se nemění ani během několika dalších let. Věčné konflikty, strach o existenci časopisu a jeho úroveň. Jelínek přemýšlí o jeho předání, ale vhodného kandidáta nemá. V roce 1934 se Novákovi svěřuje: „Rád bych přece jen udržel Lumíra – a nejsou to malé oběti, které tomu

³²⁰ Medek, Rudolf (1890-1940), básník, prozaik a dramatik, příslušník československých legií v Rusku, 1920-29 ředitel Památníku osvobození, od r. 1929 brigádní generál, redaktor Lumíru, kam ale vůbec nechodil, Jelínkův blízký osobní přítel.

³²¹ Opolský, Jan (1875-1942), básník a prozaik, představitel české dekadence, blízký přítel H. Jelínka.

³²² LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 20. července 1932.

³²³ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis A. Nováka H. Jelínkovi ze 7. září 1932.

*přináším, zejména morálně – dokud neuvidím mezi námi někoho, komu bychom jej mohli s dobrým svědomím svěřit.*³²⁴

Poslední roky před druhou světovou válkou se stává Lumír spíše nepříjemnou povinností, než radostí. Zájem o list rychle upadá a Jelínek ho udržuje uměle při životě až do jeho násilného zastavení v roce 1940.

4.5 Spor s poslancem Josefem Davidem

Lumír nepřinášel Hanuši Jelínkovi pouze starosti literární. Roku 1927 se coby jeho odpovědný redaktor ocitá u soudu.³²⁵ „*Je to tuším po prvé za více než půlstaleté existence Lumíra, co jeho odpovědný redaktor ocitá se před soudem pro tiskový delikt. Zásluha o to náleží nár. sociálnímu poslanci panu Zd.*³²⁶ *Davidovi, jenž cítil se dotčen slovy, jež mu věnoval generál M. Janin ve své knize: Moje účast na československém boji za svobodu; poněvadž kniha vycházela nejprve jako příloha Lumíra, neznal pan poslanec jiného způsobu k obhájení své cti, než že podal na odpovědného redaktora žalobu pro přečin proti bezpečnosti cti, aniž předtím požádal o jakoukoli opravu či vysvětlení.*“³²⁷ Příčinou sporu je tedy skutečnost, že Jelínek umožnil v Lumíru uveřejnění údajně lživých slov z pamětí generála Maurice Janina.³²⁸

Iniciátorem nápadu otisknout Janinovy paměti v Lumíru byl básník Josef Svatopluk Machar, který z popudu Masaryka působil po vzniku republiky jako

³²⁴ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 2. března 1934.

³²⁵ Redaktory jsou vedle něj tou dobou také V. Dyk a F. Skácelík.

³²⁶ Zde se Jelínek zmýlil v poslancově křestním jméně.

³²⁷ Lumír 55, č. 1, 1928-1929, str. 47.

³²⁸ Janin, Maurice (1862-1946), francouzský generál. Jako dítě zažívá hluboké ponížení Francie, když po prohrané vojně s Pruskem nechává Bismarck v zrcadlové síni versailleského paláce vyhlásit císařství. Zamiluje si Čechy, kteří jako jediní vyjádřili Francii své sympatie. Zastává v rámci francouzské armády řadu funkcí. Díky své znalosti ruských poměrů je r. 1916 poslán do Ruska jako šéf francouzské mise, zároveň je šéfem československé mise v Rusku. Jeho paměti měly tři části, z nichž první dvě byly psány speciálně pro Lumír. V první části Janin vychází ze svého deníku, v němž zachytil události týkající se Českoslováků na Rusi v letech 1916-17. Druhou část sepsal na základě svých vzpomínek a uchovaných dokumentů a popisuje v ní spolupráci s Národní radou Pařížskou, zachycuje léta 1917-18. Třetí část vychází z jeho deníku, který si vedl za svého pobytu na Sibiři. V této pasáži vynechal události, které se netýkaly přímo Československa. Zachycena jsou v ní léta 1918-20. Celé paměti nesou název *Moje účast na československém boji za svobodu* a do češtiny byly přeloženy H. Jelínkem.

generální inspektor československé armády a s Janinem se osobně znal.³²⁹ Tato záležitost je hlavním tématem generálovy korespondence s Jelínkem v letech 1924-1926. V jednom z dopisů si Janin výslovně přeje, aby byl na titulním listě uveden nikoliv jménem a příjmením, ale jako „Generál Janin“.³³⁰

Součástí generálových vzpomínek byla i pasáž týkající se poslance Josefa Davida,³³¹ kterého označuje za bolševika, navíc velmi jednoduchého chování. Problematická pasáž zní doslova takto: „*K 9. hodině jsme dojeli do Krasnojarska. Na nádraží mnoho osobností, mezi nimi také československá delegace, vedená p. F. V. Krejčím*³³², *který na mne činí dojem důstojného, inteligentního muže, skládá se dále ze spisovatele Hilberta*³³³, *vzezření velmi korektního, a dvou dalších delegátů, jakéhosi Janíka, snad trochu drsného, ale důstojného muže a pak z Davida, onoho simili-bolševika*³³⁴, *kterého Štefáník vykázal ze Sibíře, nařídív, aby byl v Itálii zatčen.*³³⁵ *Štefáníkova smrt tomu patrně zabránila. Nehledě k jeho politickému přesvědčení, mám-li shrnouti svůj dojem z onoho dne, David má, zdá se, velice rudimentární*³³⁶ *vychování a nepatrnou hodnotu intelektuální. Je nevysvětlitelné, proč sem bylo vysláno toto individuum po krocích, které Štefáník podniknul.*“³³⁷

Inkriminované číslo Lumíra vyšlo 6. září 1927 a způsobilo, že se poslanec David cítil dotčen na své cti a už 13. října podává trestní oznámení na Hanuše Jelínka jako odpovědného redaktora revue, ve které bylo jeho jméno očerněno. Poslanec David ho obvinil „*z jednání nečestného, které je s to, snížit ho ve*

³²⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis M. Janina H. Jelínkovi z 15. listopadu 1924.

³³⁰ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis M. Janina H. Jelínkovi z 1. října 1925.

³³¹ David, Josef (1884-1968), politik a novinář. Za první světové války v československých legiích v Rusku, člen Odbočky Československé Národní Rady na Rusi, působí v redakci legionářského „Československého deníku“. Po parlamentních volbách r. 1920 poslanec Národního shromáždění za národně socialistickou stranu, kde má blízko k jejímu levicovému křídlu. Do sněmovny byl kooptován až dodatečně r. 1921 jako jeden ze čtyř nových poslanců reprezentujících Československé legie. 1931-39 tajemník československé obce legionářské, od r. 1939 v emigraci v Londýně. Po osvobození náměstek předsedy vlády, 1945-48 předseda parlamentu (prozatímního i ústavodárného). V únoru 1948 se nepřipojil k protikomunistické části národně socialistické strany, zůstal neutrální a přispěl tak k legitimizaci mocenského zvratu ve prospěch KSČ. Po převratu odchází z politického života.

³³² Krejčí, František Václav (1867-1941), literární a divadelní kritik, prozaik, esejista, novinář, v letech 1918-20 poslanec Národního shromáždění, 1919-20 vedl delegaci Masaryka k čs. legiím na Sibíři, 1920-35 je senátorem.

³³³ Hilbert, Jaroslav (1871-1936), dramatik, divadelní kritik, prozaik a publicista.

³³⁴ le simili – napodobenina (fr.)

³³⁵ David byl odeslán ze Sibíře Štefáníkem, podle Janina s rozkazem, že má být zatčen. O několik měsíců později se na Sibíř vrací jako člen Masarykovy delegace k legiím.

³³⁶ primitivní

³³⁷ Lumír 54, č. 6, 1927-1928, str. 292.

veřejném mínění, resp. uvést v opovržení, z nečestných vlastností a smýšlení a uvádí ho v obecný posměch a opovržení.“ David se ostře ohrazuje vůči označení simili-bolševik, ale také vůči Janinovu tvrzení, že byl generálem Štefánikem vykázán ze Sibíře s nařízením, aby byl po příjezdu do Itálie zatčen. Vadí mu rovněž výroky osobnějšího rázu o tom, že je údajně individuum s rudimentárním chováním a nepatrnou intelektuální hodnotou. David požadoval, aby bylo proti Jelínkovi zahájeno trestní řízení pro přečin proti bezpečnosti cti, resp. pro přestupek opomenutí povinné péče zodpovědným redaktorem. Navíc litoval, že „...nemůže současně stíhati žalobou samého autora urážlivých míst p. gen. M. Janina, který dlí v cizině, vyhrazuje si však žalobu podati také na něho, jakmile by přišel na území Československé republiky.“³³⁸

Zemský soud trestní v Praze neprodleně stanovuje datum smírného jednání na 2. listopad. Kromě Jelínka, Davida a jeho právního zástupce se ho má účastnit i Ottovo nakladatelství. Jelínek však tou dobou pobývá v Paříži, takže mu obsílka nemůže být doručena. Smírné jednání je tedy odloženo na 16. listopad, kdy už je Jelínek zpět v Praze, ovšem přesto se na něj nedostavuje. Je tedy písemně vyzván, aby do čtrnácti dnů oznámil skutečnosti, které chce v souvislosti s tímto případem dokázat, a průvodní prostředky, jimiž je chce prokázat. Jelínek však lhůtu nestíhá a žádá o její prodloužení: „*Poněvadž pisatel generál Janin bydlí ve Francii, musím se s ním o provedení důkazů dorozumět. Přesto, že jsem mu již psal, neobdržel jsem dosud odpověď. Bez materiálu generálem Janinem mně daného nemohu důkaz provádět a prosím, aby mně proto, že jest zde důležitá příčina, byla lhůta o 14 dnů prodloužena.*“³³⁹ Soud Jelínkovi vyhovuje s tím, že s eventuálním dalším prodloužením už ale nemůže počítat.

Jelínek se Janinovy odpovědi skutečně záhy dočká. Generál v ní uvádí, že nelichotivé vyjádření o Davidovi není z jeho hlavy, ale vychází z názoru Štefánika: „*To není moje vina. To byl Štefáník, kdo takhle soudil.*“ Zároveň mu doporučuje několik svědků, z nichž někteří (Patejdl, Křížek, Pavlů, Strimpl) své výpovědi během řízení skutečně poskytnou.³⁴⁰ Stanovený termín tedy nyní už Jelínek dodrží. Ve svém písemném podání prohlašuje, že se necítí vinen, a hájí se tím, že „*tvrzení*

³³⁸ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, trestní oznámení z 13. 10. 1927.

³³⁹ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, žádost H. Jelínka z 30. 11. 1927.

³⁴⁰ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis M. Janina H. Jelínkovi z 19. listopadu 1927 (překlad V. S.).

generála Janina mohl jsem důvodně považovati za pravdivé, jelikož jedná se o paměti vynikajícího vojevůdce, který byl prvním velitelem československé armády na Sibiři, tedy osoba, jejíž věrohodnost a počestnost jest nade vší pochybnost.“³⁴¹

Na svou podporu nabízí svědectví ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše, generála Jana Syrového³⁴², plukovníka Rudolfa Medka, vyslance v Kodani Bohdana Pavlu³⁴³, šefa protokolu ministerstva zahraničních věcí Ludvíka Strimpla³⁴⁴ a JUDr. Otto Křížka. K hlavnímu přelíčení také nabízí vlastnoruční list prezidenta Masaryka z roku 1922, kterým oceňuje služby a význam generála Janina pro československé zahraniční vojsko.³⁴⁵ Jelínek neuvádí, co si od nabízených svědectví slibuje, zřejmě ale mají podpořit jeho tvrzení o Janinově věrohodnosti a vynikající pověsti.

David záhy reaguje písemným vyjádřením, v němž kritizuje právě nejednoznačnost Jelínkova podání. K tomu konkretizuje výroky z Janinových pamětí, které ho urážejí: „1) nazývá se *simili-bolševikem*; 2) tvrdí se o něm, že *gen. Štefánik ho vykázal ze Sibiře, nařídív, aby byl v Itálii zatčen*; 3) tvrdí se o něm, že *má rudimentární vychování a 4) nepatrnou hodnotu intelektuální*; 5) *mluví se o něm jako o ‚individu‘, čímž žalobce má býti zlehčen a v posměch uveden.*“ K uvedeným bodům poněkud jízlivě dodává: „*Podepsaný nevěří, že by p. obviněný vážně se chtěl a mohl pokusiti o důkaz pravdy o urážkách uvedených sub 3-5 a s klidem i se zájmem očekává, co p. obviněný k důkazu těchto urážek navrhne a s jakým výsledkem.*“ Vyjadřuje se tedy pouze ke svému údajnému bolševismu a k tvrzení, že měl být Štefánikem ze Sibiře vykázán s tím, že má být zatčen. Zdůrazňuje, že program národních socialistů je diametrálně odlišný od programu komunistické strany, a že na Sibiři vystupoval proti bolševikům: „*V době, kdy ruští a čeští*

³⁴¹ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. TI VI 1186/27, žádost H. Jelínka o provedení důkazů z 15. 12. 1927.

³⁴² Syrový, Jan (1888-1970), československý generál, účastník prvního odboje, r. 1917 se proslavil v bitvě u Zborova. 1918-20 velitel legií na Sibiři, do r. 1938 v řadě vojenských funkcí, 1938-39 ministr národní obrany, od září do prosince 1938 předseda vlády, jež přijala mnichovský diktát. Po mnichovské dohodě splnil rozkaz ke kapitulaci a převedl všechny prostředky legionářských organizací ve prospěch odboje. V r. 1945 byl obviněn ze spolupráce s nacisty, r. 1947 odsouzen k 20 letům vězení, 1960 amnestován.

³⁴³ Pavlu, Bohdan (1883-1938), československý politik a diplomat. Za první světové války na ruské frontě, koncem r. 1914 přeběhl a zapojil se do zahraničního odboje. Redigoval časopisy Čechoslovák a Československý deník. Účastnil se jednání s bolševiky o přesunu československých legií. V r. 1919 se vrátil do ČSR, od r. 1922 v diplomatických službách (Bulharsko, Dánsko, SSSR), od r. 1932 zástupce ministra zahraničních věcí.

³⁴⁴ Strimpl, Ludvík (1880-1937), grafik, malíř, legionář a diplomat, od r. 1927 šéf diplomatického protokolu ministerstva zahraničních věcí, působil také jako vyslanec v Belgii a Lucembursku.

³⁴⁵ Kopii tohoto dopisu, podepsaného Masarykem a Udržalem, mu Janin slíbil poslat. LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá. Dopis M. Janina H. Jelínkovi z 19. listopadu 1927.

bolševici vystupovali proti československým legiím, kdy pokoušeli se o agitaci v jejich řadách v době bojů čsl. vojska se Sověty, soukromý žalobce vystupoval vždy proti bolševikům jako nacionálně, socialisticky a demokraticky smýšlející člověk.“ To mu mělo dosvědčit hned pět svědků. Své údajné vykázání ze Sibíře popírá a k této věci uvádí: „Soukromý žalobce byl ovšem členem delegace, kterou gen. Štefánik v prosinci 1918 odeslal ze Sibíře do vlasti. Členy delegace této kromě žalobce byli ještě pp. Dr. Josef Patejdl, Dr. Jano Jesenský, František Janík, František Maissner a Dr. Frant. Polák. Členy delegace byli členové Odbočky Československé Národní Rady na Rusi a předsednictva sjezdu čsl. vojska. Úkolem delegace bylo informovati národ i vládu Republiky o tom, co čsl. vojsko na Rusi vykonalo, v jakých poměrech žije, informovati směřodatné kruhy o tužbách i potřebách vojska, zkrátka navázati po letech styky mezi vojskem a osvobozenou vlastí. Že tu nešlo o nějakou trestnou výpravu, toho zárukou jsou jména členů... Po odjezdu delegace gen. M. R. Štefánik pojal podezření z podpory bolševictví proti Dr. Frant. Polákovi a požádal italskou vládu, aby tohoto... zatkla.“ K potvrzení uvedeného navrhuje vyslechnout šest svědků, včetně ministra Beneše.³⁴⁶

Pro srovnání je možné zde citovat z generálových pamětí, kde je úkol delegace popisován poněkud jinak: „Musil také [Štefánik] rozpustit Národní radu, jejíž někteří členové směřovali zřejmě k bolševismu. Posílá jich pět nebo šest zpátky do Čech pod vedením doktora Patejdla. Jeden z nich je bolševikoid jménem Pollak. Jiný se jmenuje David a není o mnoho lepší... Je dobře, praví, že jsem se zbavil těch lidí, ale nesmíme se klamat: začne to znovu a bude nutno pracovati proti tomu dál.“³⁴⁷

Zemský soud trestní v Praze opět konal bez zbytečných prodlev a během necelých dvou měsíců byla vyslechnuta většina z navrhovaných svědků, často přímých účastníků sibiřských událostí. Prvním z nich byl Joža Řepka, ředitel Okresní nemocenské pojišťovny v Semilech, který Davidovo tvrzení podpořil: „David už před válkou vystupoval vždy nacionálně jako příslušník strany národně sociální, jejíž program je v odporu s programem strany komunistické. V Rusku byl David členem národní rady odbočky pro Rusko. Měl svěřen náborový oddíl. Jemu jako plamenému řečníku se podařilo tisíce zajatců dostat do armády. Všude

³⁴⁶ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, písemné vyjádření J. Davida ze 4. 1. 1928.

³⁴⁷ JANIN, Maurice. *Moje účast na československém boji za svobodu*. Praha 1926, str. 180.

vystupoval v Rusku jako krajní nacionalista. Účastnil se prvního voj. sjezdu v Čeljabinsku jako člen nár. rady, sjezd se jednomyslně usnesl, aby se vystoupilo proti bolševikům a pro usnesení to hlasoval i David. V Rusku jsem se s Davidem setkal vícekrát, nikdy nebyl bolševického smýšlení, naopak, kritisoval jich zřízení, vždy rozhodně byl proti bolševikům. Po liquidaci odbočky Nár. rady Štefánikem byl poslán David společně s Patejdlem, Janíkem, Kyselou a jinými do vlasti, aby informoval vládu o postavení naší armády na Rusku. Pak byl zase z vlasti poslán s delegací, již vedl Dr. Krejčí, do Sibíře s poselstvím presidenta a min nár. obrany. Z poselství jsme vycítili, že se tak hned domů nevrátíme, byly proto ve vojsku různé proudy, a tu David vystupoval mezi vojskem a hleděl rozpory mírnit, aby se armáda udržela jako celek, a pro to své stanovisko byl počítán spíše za příslušníka pravých směrů. Rozhodně David nikdy v Rusku jako bolševik nebo jako sympatisující s bolševiky nevystupoval, naopak, vystupoval protibolševicky a nekompromisně a demokraticky.³⁴⁸

Obdobně hovořil ministerský rada Josef Patejdl,³⁴⁹ který potvrzoval Davidovo národně-socialistické smýšlení, radikální nacionalismus a odmítání bolševismu. Podal navíc ještě podrobnější informace k událostem, které provázely návrat delegace do vlasti: „Po příjezdu ministra gen. Štefánika do Jekatěrinburku koncem listopadu nebo počátkem prosince 1918, kde v tu dobu bylo sídlo odbočky čsl. národní rady na Rusi, bylo z podnětu gen. Štefánika usneseno odbočkou, že likviduje a předává své funkce do rukou gen. Štefánika jako člena vlády. V téže schůzi bylo, pokud se pamatuji, na návrh jednoho člena odbočky usneseno, aby poslána byla do vlasti zvláštní vojenská mise, která by informovala pana presidenta republiky a vládu o stavu čsl. vojska v Sibíři... Mise odjela lodí Roma z Vladivostoku 13. ledna 1919 a přibyla do Neapole asi 12. března téhož roku. Po příjezdu lodi do přístavu nebylo hned nařízeno přistání a sice proto, že jak jsem se ihned dozvěděl, od přišedšího ke mně Františka Poláka, chtěla provésti italská policie prohlídku zavazadel Polákových. Polák se nacházel v jedné kabině se soukromým žalobcem. Aby se nezdržovalo zbytečně přistání lodi, navrhl jsem policii, se souhlasem soukromého žalobce, aby veškerá zavazadla z kabiny jak

³⁴⁸ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, výpověď J. Řepky z 23. 1. 1928.

³⁴⁹ Patejdl, Josef (1878-1940), československý legionář, politik a poslanec Národního shromáždění za národně-socialistickou stranu, kam byl dodatečně kooptován r. 1921 spolu s J. Davidem jako jeden ze čtyř poslanců reprezentujících Československé legie. Poslanecké křeslo si drží až do r. 1939, umírá v koncentračním táboře Dachau.

*Františka Poláka, tak soukromého žalobce byla přenesena na prefekturu. Tomu bylo vyhověno, načež ihned loď mohla přistáti a cestující vystoupiti. Při prohlídce zavazadel na prefektuře v Neapoli, které jsem byl jakožto vůdce mise osobně přítomen, nenašlo se nic závadného... Po příjezdu mise do Říma oznamoval mě tehdejší vyslanec Dr. Borský, že František Polák má odjeti do Paříže a ukazoval mi telegram, podepsaný ministrem Dřem Benešem. František Polák odmítl, načež jsem o tom poslal zvláštní referát do Paříže, adresovaný vracejícímu se ministru Štefánikovi... Mohu potvrditi, že proti soukromému žalobci nebylo vydáno žádného rozkazu zatýkacího pro podezření z podpory bolševismu.*³⁵⁰

Patejdlovu výpověď potvrzují i další svědci – František Maissner, Lev Borský, Josef Kudela a Ján Jesenský³⁵¹. Shodují se na tom, že rozkaz k zatčení nebyl vydán na Josefa Davida, ale na Františka Poláka.³⁵²

Zatímco Davidem navržený svědci jednoznačně potvrzují Janinův omyl, Jelínkovi svědci (generál Jan Syrový, vyslanec Ludvík Strimpl) pouze potvrzují Janinovu důvěryhodnost a o Davidovi se téměř nezmiňují. I někteří z nich však připouštějí, že se Janin mohl zmýlit. JUDr. Otto Křížek, který působil jako Janinův ordonanční důstojník při jeho cestě z Vladivostoku, o něm vypověděl: „*Soudím, že generál Janin je muž vážný, že to s námi dobře smýšlel, že na základě mnohostranné zkušenosti životní nebyl přenáhlený ve svých úsudcích, soudím však, že v tomto případě jeho názory byly ovlivňovány politickými boji, které v čsl. vojsku na Rusi tehdy se vyskytovaly a které asi zabarvily také informace, kterých se jenerálovi Janinovi o p. Davidovi dostalo ve směru jemu nepříznivém.*“³⁵³ Podobně o Janinovi hovoří Rudolf Medek: „*Je to osoba naprosto věrohodná a počestná, již i obviněný Dr. Hanuš Jelínek mohl právem věřiti, třebas v daném případě gen. Janin mohl se mýliti.*“³⁵⁴

Více se rozmluvil kodaňský vyslanec Bohdan Pavlů: „*Mohu potvrditi, že paměti gen. Janina jsou psány s velmi břitkým smyslem pro pravdu a skutečnost, že opírají se větším dílem jak o jeho výbornou paměť, tak o jeho podrobné záznamy.*

³⁵⁰ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, výpověď J. Patejdla z 28. 1. 1928.

³⁵¹ Jesenský, Ján (1874-1945), slovenský politik, básník, spisovatel a překladatel, za první světové války místopředseda ruské odbočky Československé národní rady, po válce velkožupan v Nitře.

³⁵² Rozkaz k zatčení byl vydán později, až po odjezdu delegace, když se zjistilo, že Polák z osvětového odboru, jehož byl správcem, dal do československého vojska rozesílat kolekce bolševické agitační literatury.

³⁵³ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, výpověď O. Křížka z 27. 1. 1928.

³⁵⁴ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, výpověď R. Medka z 13. 2. 1928.

Zdá se mi tudíž, že i ten, kdo podrobně poměrů sibiřských nezná, jako v daném případě redaktor Lumíra, Dr. H. Jelínek, musí pojeti vůči výpovědem takového muže důvěru. Ovšem ani gen. Janin není neomylný. Jestliže ve většině případů na svědectví gen. Janina není třeba nic opravovati, není tomu tak s charakteristikou nynějšího poslance J. Davida, která je předmětem daného sporu. Tak nutno jmenovitě opravit slova, jakoby J. David jako semi-bolševik byl vypovězen gen. Štefánikem ze Sibíře a vystaven zatčení v Itálii. Jde tu patrně o záměnu případu blízkého druha Davidova, dr. Fr. Poláka, dnes orientovaného směrem ke komunismu. Naopak třeba dosvědčiti po pravdě, že v době vystoupení ruských legií proti sovětům v květnu r. 1918 byl sotva kdo druhý na exponovanějších místech v našem vojsku, kdo by byl důrazněji vyjadřoval snahu našich vojáků po aktivní obraně proti sovětským intrikám, než to činil tehdejší člen odbočky Národní rady československé, David. Psychologický případ Davidův je příliš složitý a v různých obdobích proměnlivý, než aby lapidární stylisace gen. Janina nebyla jednostranná, neboť je výsledkem pozorování pod velmi úzkým časovým úhlem. Úsudek gen. Janina mohl by nalézt vysvětlení ve vznícených náladách širokých mass v republice Československé v r. 1919 a zároveň i mezi částí vojáků na Sibíři; tomuto rozčilenému ovzduší podlehl i David, osoba vynikající daleko více silou vnímavosti a citovosti, než kritickou samostatností. Patří to k vlastnostem Davidovým, že při své neobyčejné sensibilitě velmi rychle dává se ovládati náladou prostředí. Emocionální stránka problému ho daleko více zachvacuje než rozumové zkoumání. I když se někdy dostává v čelo mass, nevede je, nýbrž bývá jejich náladami veden, ale po spravedlnosti třeba přiznati, že bývá při tom vždy výmluvným a dobromyslným tlumočnickem duše davu.“³⁵⁵

Zatímco v Praze probíhají výslechy svědků, v Ženevě se zhruba tou dobou setkávají Beneš s Janinem, který ovšem v dopise Jelínkovi neuvádí, že by spolu probíhající soudní spor nějak rozebírali.³⁵⁶ Samotný Jelínek, který v případě figuruje jako obviněný, je vyslechnut až v dubnu 1928, tedy několik týdnů po výpovědích svědků. Důvodem prodlevy byl jeho opětovný pobyt v Paříži. Ve výpovědi prohlašuje: „Necítím se býti vinným. V roce 1927 byl jsem zodpovědným redaktorem časopisu ‚Lumír‘ a v příloze uveřejňoval jsem překlad knihy generála

³⁵⁵ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, výpověď B. Pavlů z 11. 2. 1928.

³⁵⁶ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis M. Janina H. Jelínkovi z 24. února 1928.

Janina: *„Moje účast na československém boji za svobodu‘. Knihu tu sám jsem přeložil a překlad do tisku zařadil. Také inkriminovanou část. Učinil jsem tak v plné víře autora knihy, kterého jsem znal jako muže čestného, cti své dbalého a spravedlivého, nechtěje se nikterak dotýkati soukromého žalobce, kterého vůbec neznám.“*³⁵⁷ Jelínkovou výpovědí je ukončeno přípravné vyhledávání proti jeho osobě a David je vyzván, aby do čtrnácti dnů podal obžalovací spis, jinak se bude mít za to, že od své soukromé žaloby ustupuje.

David ale neustupuje a obžalovací spis ve stanovené lhůtě podává i s žádostí o Jelínkovo potrestání: *„Pan žalovaný budiž odsouzen k přiměřenému trestu, k náhradě útrat trestního řízení, zvl. pak útrat právního zastoupení žalobce, dále k uveřejnění rozsudku i s důvody v časopisu ‚Lumír‘ s tím, že rozsudek, pokud jde o otázku útrat a uveřejnění jeho ve jmenovaném časopise je vykonatelný taktéž proti vydavateli revue ‚Lumír‘ fě J. Otto...“* Dále konstatuje: *„Pan žalovaný pokusil se sice o provedení důkazu pravdy, důkaz ten se mu však nepodařil. Ani jediný ze slyšených svědků nepotvrdil správnost inkriminovaných výroků, naopak i v předběžném řízení byla prokázána jejich nesprávnost.“*³⁵⁸

Soud tedy nemohl jinak, než stanovit datum hlavního přelíčení. Vybrán je 16. srpen 1928, ovšem ani tentokrát to není den, který by Jelínkovi vyhovoval. Důvodem nyní není zahraniční cesta, ale jeho zdravotní indispozice: *„Podrobil jsem se na jaře letošního roku těžké operaci krční a stav můj vyžaduje stálého léčení. Dle přiloženého lékařského vysvědčení MUDra Arnošta Weisse, Nový Svět-Harrachov ze dne 22. 7. 1928, vyžaduje moje léčení pobyt na horském vzduchu ještě nejméně 2 měsíce. Poněvadž tedy nemohu se ku hlavnímu přelíčení dostavit a považuji moji přítomnost při hlavním líčení za nezbytnou, navrhuji zdvořile, aby hlavní přelíčení na den 16. srpna t. r. ustanovené bylo odročeno a nové přelíčení ustanoveno bylo až koncem měsíce září, aneb v měsíci říjnu.“*³⁵⁹ Soud i nyní vyhovuje a hlavní přelíčení odročuje na neurčito. Později pak jeho datum stanoví na

³⁵⁷ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, výpověď H. Jelínka z 27. 4. 1928. Jelínek zde neuvádí úplnou pravdu. Již v únoru 1919 o Davidovi píše v Národních listech: *„Drzost, s jakou pan David, opovážil se pozdraviti osvobozené Alsasy a Lotrinsko jako německou zemi... to vše nemohlo nepobouřiti Francouze.“*

³⁵⁸ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, obžalovací spis z 11. 5. 1928.

³⁵⁹ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, žádost H. Jelínka o odročení hlavního přelíčení z 24. 7. 1928.

27. listopad 1928. Vzniká tak prostor na výslech dalšího důležitého svědka – ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše.

Beneš se k soudci Jančíkovi dostavuje 23. srpna a vypovídá: „*Pokládám p. generála Janina za muže naprosto hodnověrného a čestného, naproti tomu je přirozeno, že v poměrech takových jako byla válka a revoluce v Sibiři, jakož je tomu v politice vůbec, lidé se snadno ve svých úsudcích mohou mýliti jak o faktech, tak i o charakteru, tak konečně i o motivech. V tomto případě po mém soudu nastal omyl. Především tím, že vzniklo nedorozumění, ježto gen. Janin zaměnil tu poslance Davida za jiného legionáře Dra. Poláka, na něhož se uvedená fakta gen. Janina co týče jeho odjezdu ze Sibiře a stanovisko gen. Štefánika k němu vztahuje. Činnost posl. Davida za války znám a vím, že v chvílích často nejrozhodnějších vystupoval důsledně a zásadně proti bolševismu. Sám jsem měl příležitost s gen. Janinem v této věci osobně mluvit a shodli jsme se oba a vzpomněli jsme i všech detailů, dle kterých fakta v ‚Lumíru‘ o posl. Davidovi uvedená se vztahovala na Dra. Poláka. Je pravdou, že jsem poslal telegram našemu zástupci Dr. Borskému do Říma, aby dal dopravit Dra. Poláka do Paříže. To se vztahuje k tomu, co je uvedeno gen. Janinem. O věci této vyměnili jsme s gen. Janinem dopisem a měli jsme o nich soukromé rozhovory, když už to bylo publikováno. Můj poměr ke gen. Janinovi a jeho ke mně byl za války i nyní intimní a naprosto přátelský. Gen. Janin, jak jsem uvedl, se o tom v rozhovoru v názoru na celou věc se mnou shodl.*“³⁶⁰

Beneš se tedy ve své výpovědi zastává jak generála Janina, tak poslance Davida, a celou záležitost považuje za nedorozumění. Jelínkovi je následně prostřednictvím Benešova zástupce Krofty doporučeno, aby spor urovnal „*po dobrém buď prohlášením o nesprávnosti nepřiznivých tvrzení Janinových o něm, nebo jinak.*“ U soudního přelíčení by totiž Beneš svědčil ve prospěch Davida.³⁶¹

Hlavního přelíčení se dne 27. listopadu 1928 účastní Jelínek i David osobně. Jelínkův obhájce Karel Šauer během něj vytahuje nečekaný trumf, když o Davidovi uvádí, že „*...poslal v době kdy jako delegát československé vlády sibiřské meškal ve Vladivostoku, Jindřichu Trnobranskému, řediteli okres. nemocenské pojišťovny na Žižkově, dopis, datovaný ve Vladivostoku dne 14. února 1920. K dopisu byla připojena navštívenka, na níž pod jménem Josef David, označena byla francouzsky*

³⁶⁰ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, výpověď E. Beneše z 23. 8. 1928.

³⁶¹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis K. Krofty H. Jelínkovi z 29. srpna 1928.

jeho funkce jako člena delegace československé vlády na Sibiři a propagační leták bolševického akčního výboru obsahující mimo jiné též výzvu, aby leták byl přeložen a rozšířen na všechny strany. Ve zmíněném dopise uváděl dále žalobce, aby se ředitel Trnobranský nelekal, že mu to posílá a v dalším vybízel ředitele Trnobranského, aby v časopise strany čsl. socialistické Mladé Proudy, podporoval bolševickou orientaci, poněvadž prý bolševické idee jsou národním hnutím Ruským a aby aspoň některou stat' z letáku uveřejnil. Dále pisatel nabádal, aby aspoň ti mladší jako je Trnobranský, nedali se ovládati kapitalistickým názorem na bolševické hnutí, nýbrž aby na něj nazírali pokrokověji. Z celého dopisu vysvítají jasné sympatie poslance Davida k bolševickému hnutí a tím, že sám rozšiřoval leták bolševického akčního výboru a že k dalšímu jeho rozšiřování nabádal a že také svým chováním na Sibiři zejména též vůči vrchnímu veliteli všech vojenských formací spojeneckých generálu Janinovi, sklon k bolševismu projevil, mohl býti právem nazván v pamětech Janinových similibolševikem.“ Na podporu tohoto tvrzení Jelínkův obhájce nabízí svědectví Jindřicha Trnobranského³⁶² a dále prohlašuje: „Generál Štefánik soudil o poslanci Davidovi skutečně jako o bolševiku, dal to na jevo ve svých rozhovorech s generálem Janinem na Sibiři ve dnech 18.-21. prosince 1918, což si generál Janin ve svém přesně vedeném deníku poznamenal. Generál Štefánik se vyjádřil, že určitý počet osob z odbočky pošle pryč a že je vyexpeduje zpět do Evropy, pro sklon k bolševismu. Mezi těmito osobami byl též poslanec David. Generál Janin ve svých pamětech uvádí, že jen Štefánikova smrt zabránila tomu, aby byl poslanec David v Itálii zatčen. Poslanec David choval prý se na Sibiři jak generál Janin ve svém denníku výslovně konstatuje s pochybnou zdvořilostí, takže Janin označil jej ve svém denníku epithetem mufla, t.j. sprosták, hrubián. Generál Janin pozval na příklad poslance Davida jako člena delegace československé vlády na Sibiři, k slavnostnímu obědu, leč poslanec David prostě nepřišel, a neomluvil se ani napřed, ani potom. Proto charakterisoval generál Janin právem poslance Davida, že má velmi rudimentární vychování a nepatrnou hodnotu intelektuální. Generál Janin, maje na zřeteli sklon poslance Davida k bolševismu, jeho hrubé chování a netaktnost, mohl právem připojiti, že jest nevysvětlitelnou, proč sem bylo posláno toto individuum, po krocích, které Štefánik podnikl.“ Toto

³⁶² Trnobranský, Jindřich (1883-1945), československý politik, poslanec a senátor za národně-socialistickou stranu, měl blízko k anarchistům, později byl členem Národní ligy a měl blízko k J. Stříbrnému.

má dle Jelínkova obhájce potvrdit sám Janin. Zástupce žalujícího Davida se proti připuštění obou nových důkazů ohrazuje, avšak jeho námitku soud po krátké poradě odmítá a výpověď přítomného Jindřicha Trnobranského připouští. Ten řečené potvrzuje a poté i žalující David přiznává, že zmíněný dopis skutečně zaslal. Jelikož je ale nutno ještě vyslechnout nepřítomného generála Janina, je líčení odročeno na neurčito.³⁶³

Generál Maurice Janin se však nezdržuje na území Československé republiky, a tak je o jeho výsledch nutné žádat generální prokuraturu v Grenoblu (Le Parquet auprès du Tribunal de Grenoble).³⁶⁴ Janin zřejmě oficiálně svou chybu na popud Beneše připouští,³⁶⁵ avšak v soukromí zůstává o Davidově bolševismu a pochybných povahových vlastnostech plně přesvědčen: „*Ten David je bolševikoid umocněný sprostákem...a je to taky imbecil.*“³⁶⁶

Spor „Jelínek versus David“ končí 12. června 1929, tedy po téměř dvou letech, mimosoudní dohodou a David bere žalobu zpět: „*V trestní věci na rubrice označené mezi spornými stranami došlo k mimosoudní dohodě; v důsledku toho soukromý žalobce za souhlasu p. obviněného bere žalobu zpět a navrhuje, aby další řízení v žalobě bylo zastaveno. Stran útrat dohodly se strany na tom, aby každá strana nesla útraty své; v důsledku toho ani soukromý žalobce, ani obviněný navzájem útrat neúčtují.*“³⁶⁷ Konečné usnesení o zastavení trestního řízení proti Hanušovi Jelínkovi vydal Krajský soud trestní v Praze³⁶⁸ dne 25. června 1929.

Co obě strany ke smíru vedlo, těžko odhadovat. Možná průtahy, možná Beneš, ale každopádně je jisté, že součástí dohody bylo i odstranění inkriminovaných řádků. Janin Jelínkovi píše: „*Evidentně bude třeba ořezat několik řádek.*“³⁶⁹ I po skončení sporu zůstávají v písemném kontaktu. Dopisy z let 1930-

³⁶³ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, zápis z hlavního přelíčení konaného 27. 11. 1928.

³⁶⁴ Janin tehdy pobývá v Serre-Izard (departement Isere, Francie) a spadá do kompetence generální prokuratury v Grenoblu.

³⁶⁵ O výsledch bylo požádáno 4. 1. 1929. Překlad Janinovy výpovědi soudním tlumočnickem Bedřichem Novákem měl údajně osm stran, ale bohužel se nezachoval. Ve spise je pouze informace o nákladech na jeho pořízení.

³⁶⁶ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis M. Janina H. Jelínkovi z 8. ledna 1929 (překlad V. S.).

³⁶⁷ SOA Praha, Krajský soud trestní Praha, sign. Tl VI 1186/27, stažení žaloby z 12. 6. 1929.

³⁶⁸ Roku 1929 byl Zemský soud trestní v Praze přejmenován na Krajský soud trestní v Praze.

³⁶⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence přijatá, dopis M. Janina H. Jelínkovi z 20. května 1929 (překlad V. S.).

1937 jsou plné vzájemné úcty a respektu. Jejich tématem je zejména literatura a vyplývá z nich, že Jelínek posílal Janinovi své nejnovější literární práce.

5. POSLEDNÍ LÉTA ŽIVOTA

5.1 Hanuš Jelínek a extremistická hnutí třicátých let

Poté, co se mladé republiky podařilo překonat období poválečné krize, nesla se celá dvacátá léta ve znamení prosperity a Československo se zařadilo k průmyslově vyspělým zemím. Do příznivého rozvoje však tvrdě zasáhla světová hospodářská krize, která přinesla nové poměry v celé Evropě. Mladou Československou republiku, která byla odkázána ve velké míře na vývoz, zasáhla velmi bolestně, neboť s sebou přinesla i výrazné omezení zahraničních trhů a pokles obchodu. Výsledkem bylo výrazné snížení výroby a z toho vyplývající vysoká nezaměstnanost.³⁷⁰ V národnostně pestrém Československu krize odkryla problém rozdílné hospodářské vyspělosti jeho jednotlivých částí. Výrazně silně postihla především pohraničí, kde převládal lehký průmysl zaměřený hlavně na export, který byl soustředěn většinou v německých rukách a zaměstnával především německé dělníky. Mnozí Němci se domnívali, že pro ně vláda v Praze dělá málo, že při řešení situace zvyhodňuje české obyvatelstvo. Krize a s ní související existenční nejistota vytvořily prostor, stejně jako v řadě dalších evropských zemí, k posílení extremistických hnutí na pravici i levici.

Fašisté, k jejichž čelním představitelům patřil bývalý legionářský generál Radola Gajda,³⁷¹ byli v Čechách pouze okrajovou skupinou. Na Slovensku a zejména mezi Němci byla situace jiná. Důsledky krize dopadly na Němce tíživěji než na Čechy, a tak mezi nimi začalo sílit nacionalistické, protičesky zaměřené hnutí, jehož stoupenci obdivovali Hitlera především za to, jak se dokázal vypořádat s krizí v Německu. Hnutí bylo sjednocené od roku 1933 v Sudetoněmecké vlastenecké frontě (pozdější Sudetoněmecké straně) vedené Konrádem Henleinem, díky níž nacistická ideologie postupně ještě zesilovala svůj vliv. Podobná situace byla i na Slovensku, kde svou pozici posilovala Hlinkova slovenská ľudová strana,

³⁷⁰ V patnáctimiliónovém Československu bylo v době vrcholu krize roku 1933 bez práce 900 tisíc lidí.

³⁷¹ Gajda, Radola (1892-1948), rodným jménem Rudolf Geidl, voják a politik, jeden z velitelů československých legií v Rusku. Roku 1926 byl propuštěn z armády, poté zakládá Národní obec fašistickou. Za okupace se výrazněji neangažoval, přesto byl po válce postaven před soud a odsouzen na dva roky.

kteřá již od vzniku republiky požadovala pro Slovensko plnou autonomii v duchu slibu Pittsburské dohody.

Větším sympatiím než fašismus se těšila krajní levice. Komunistická strana Československa vznikla roku 1921 odštěpením levicového křídla sociálně demokratické strany a záhy se stala silnou parlamentní stranou. Ve volbách v roce 1925 skončili komunisté dokonce druzí za agrárníky. Roku 1929, kdy se do jejího čela dostal Klement Gottwald, představitel radikální skupiny řídící se pokyny přímo z Moskvy, stranu opustila řada členů. Mezi nimi byli i někteří dosud se stranou sympatizující spisovatelé, které odpuzoval, stejně jako velkou část české veřejnosti, radikalismus Gottwaldova vedení. V období krize ale komunistické myšlenky opět nabývají na popularitě. Obě extremistické skupiny začaly být brzy vnímány jako hrozby pro demokraticky založenou republiku a byla proti nim přijata řada opatření. Roku 1933 parlament schválil zákony na ochranu republiky, především zákon o zákazu a rozpuštění stran ohrožujících demokracii. Výsledkem bylo částečné omezení svobody tisku či rozpuštění Německé nacionálně socialistické strany dělnické (DNSAP).

Na změny ve společnosti reflektuje i česká kulturní obec. Po převzetí moci v Německu Adolfem Hitlerem se mezi českými intelektuály objevuje velmi intenzivní pocit nutnosti aktivně se bránit jak domácímu fašismu, tak i německému nebezpečí. Česká inteligence se rozděluje na dva protipóly – levicový (reprezentovaný Levou frontou³⁷², např. Marií Majerovou) a liberálně demokratický (reprezentovaný PEN-klubem, např. Karlem Čapkem), jehož neodmyslitelnou součástí je i Hanuš Jelínek. Obě skupiny pojí snahu varovat veřejnost před hrozícím nebezpečím nastupujícího fašismu. Jelínek má vůči Levé frontě řadu výhrad, neboť má pocit, že ve vztahu k SSSR je spousta jejích členů zaslepena. Kritizuje postoje těchto intelektuálů, kteří sice ostře protestují proti německému fašismu, ale uniká jim realita v bolševickém superstátě. Nechápe, že se řeší to, co v podstatě ještě nenastalo, místo toho, aby se řešilo to, co již zhoubně bují. Ze svého rozčarování se

³⁷² Levá fronta (1930-1933): organizace levicových umělců a intelektuálů, formálně nezávislá, ve skutečnosti pod kontrolou komunistické strany. Přinášela informace o třídních zápasech, referovala o událostech v zahraničí, zejména Sovětském svazu, publikovala překlady z levicově orientovaných časopisů, všímala si otázek ideologických, uměnovědných a kulturních. Bojovný ráz dodávaly Lidové frontě její četné kritiky soudobých politických a společenských jevů (praktiky ve školství, životní úroveň dělnictva atd.).

vypisuje do Brna Novákovi: „*Levá Fronta, v čele oblíbeného F. X. Š.*³⁷³, *Ot. Fischera, Z. Nejedlého*³⁷⁴, *svolává na dnešek schůzi*³⁷⁵ *proti fašismu v Německu*³⁷⁶, *a Šalda horlí proti nebezpečí nacismu, jenž ohrožuje svobodu Židů. Nemám proti Židům nic, mám mnoho židovských přátel, ale to mi připadá trochu směšné. Před 14 dny volali ruští intelektuálové zoufale o pomoc proti hrůzám, chystaným a prováděným v S. S. R. Šalda mlčel, Fischer mlčel, Nejedlý mlčel. Ještě žádnému Židu nebyl zkriven vlas, a už musí být schůze, na níž Fischer mluví, jak mi řekl včera v divadle, jen jako germanista'. Vím dobře, co pro nás znamená Hitler ante portas*³⁷⁷, *ale komunistickou agitací se mu neubráníme.*“³⁷⁸

Hanuši Jelínkovi, který pozorně pozoruje změny ve společnosti a vnímá proměny její nálady, vadí v obou případech stoupající radikalizace hnutí. Jeho pocity dobře ilustruje další dopis Arne Novákovi: „*Po schůzi Kruhu přišli jsme k Paukertovi do vinárny, jako obvykle. Seděli tam Halas*³⁷⁹, *Hora*³⁸⁰, *Nohejl*³⁸¹, *Nor*³⁸² *a ze schůze přišli Čarek*³⁸³, *Weiss*³⁸⁴, *Kalista, Dr. Jež*³⁸⁵. *Já přišel později, protože jsem se stavil ještě chvíli u Opolského (u Bumbrlička). Zatím se už zábava rozproudila, vypila se už nějaká ta čtvrtka, a Hora, který má velmi sonorní orgán,*

³⁷³ Šalda, František Xaver (1867-1937), literární kritik, publicista, prozaik, profesor na Univerzitě Karlově v Praze, vůdčí osobnost literární generace devadesátých let 19. století, spoluautor manifestu České moderny.

³⁷⁴ Nejedlý, Zdeněk (1878-1962), politik, hudební vědec a historik, profesor hudební vědy na Univerzitě Karlově v Praze. Zprvu byl silně ovlivněn T. G. Masarykem, jako historik J. Gollem. Po r. 1918 se přiklonil k levicovým proudům v české politice a úzce spolupracoval s KSČ, (nekriticky propagoval Sovětský svaz). V letech 1939-45 profesor československých dějin na univerzitě v Moskvě, v letech 1945-46 ministr školství a osvěty, 1946-48 ministr práce a sociální péče, 1948-53 ministr školství, věd a umění. Je jedním z ideologů KSČ.

³⁷⁵ Svolána na 10. březen 1933. F. X. Šalda zde pronesl programové prohlášení, v němž vyzývá k obraně kultury proti nacismu a obraně svobody slova a myšlení, odsuzuje rasovou teorii, na závěr vyzývá ke sjednocení inteligence a dělnictva v jednotnou frontu proti zfašizování střední Evropy. Viz KRÁTKÁ, Petra, c.d., str. 103.

³⁷⁶ Na Hitlerovo převzetí moci a teror v Německu česká inteligence velmi živě reagovala. Především levice se rychle zmobilizovala. Chce vyburcovat českou veřejnost k pozornosti a varovat před hrozícím nebezpečím.

³⁷⁷ před branami (lat.)

³⁷⁸ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 10. března 1933.

³⁷⁹ Halas, František (1901-1949), básník, esejista a publicista.

³⁸⁰ Hora, Josef (1891-1945), básník, literární historik, překladatel a publicista, po r. 1921 programový mluvčí české proletářské a expresionistické poezie.

³⁸¹ Nohejl, Miloslav (1896-1974), spisovatel, ve třicátých letech spolupracovník pražského rozhlasu (dělnické vysílání).

³⁸² Nor, A. C. (1903-1986), vlastním jménem Josef Kaván, prozaik a novinář, autor venkovských románů.

³⁸³ Čarek, Jan (1898-1966), básník, esejista a literární kritik ruralistické orientace.

³⁸⁴ Weiss, Jan (1892-1972), prozaik, legionář.

³⁸⁵ Jež, Štěpán (1885-1970), nakladatel, výtvarný a literární kritik, 1929-39 člen redakčního kruhu časopisu Lumír.

vykládal Ježovi, že český nacionalista, který se obdivuje Hitlerovi, je osel. V tom se do hovoru počal mísit od vedlejšího stolu nějaký mladík, patrně fašista, a na Horu, že uráží jeho nacionalismus, zkrátka provokoval tak drze, že mu Hora právem dal po hubě. Byla z toho mela, ale uklidnila se. Ale když ten mládenec se dvěma společníky a s dívkou potom (asi za hodinu) odcházel, udeřil nic netušícího Horu ze zadu do hlavy. Byla z toho úplně posvícenská rvačka, rozbité skleněné dveře – a skončilo to na policejním komisařství. Ale ten kluk, který se opováží bít básníka, který neuctivě slovo o Hitlerovi považuje za urážku českého nacionalismu – to mne až zarazilo. A nejlepší při tom je, že mne při tom ujišťoval svou úctou a oddaností: my všichni jdeme za Vámi atd. Promiň, že jsem Ti tu vypsál tu hospodskou rvačku (které jsem se ovšem neúčastnil), ale je to příznačné pro náladu. Je-li takových mládenců ‚nacionalistů‘ hodně, měla by se kultura na co těšit.“³⁸⁶

V pohnutých předválečných letech se Jelínek upíná k literatuře. Roku 1936 vydává *Starofrancouzské zpěvy milostné a rozmarné*, výběr francouzských fablieux³⁸⁷, a v doslovu k tomuto dílu se vyznává, že „v době, kdy se zdá, jakoby celé lidstvo bylo zachváčeno nebezpečným šílenstvím, v době, kdy děsivý soumrak zdá se zatemňovati nejvyšší duchovní hodnoty a samy základy civilisace, bylo mi útěchou, ponořiti se do četby středověkých *lais*³⁸⁸ a *fabliaux*.“ Vedle toho mu v Brně vychází rozkošná *Povídka o Aucassinovi a Nicolettě* a samozřejmě také pokračuje ve své překladatelské činnosti. Zároveň zůstává čilý i jeho společenský život. Když v roce 1936 do Prahy zavítá pařížský herecký soubor z Comédie française, je to opět Jelínek, kdo je doprovází. Na valné hromadě Kruhu českých spisovatelů je pak 18. prosince zvolen do výboru na další rok.³⁸⁹ Jeho aktivity i přes pokročilý věk zůstávají opravdu různorodé a mnohostranné.

Jelínka v posledních letech provází řada zdravotních komplikací. K dlouhodobým problémům s hlasem se přidávají i potíže se srdcem. On sám si však své problémy nechce připouštět. Jeho žena Boženka v obavách o něj potají přidává dovětek k manželovu dopisu Arne Novákovi do Brna: „*Drahá Jiřinko a*

³⁸⁶ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi ze 17. dubna 1934.

³⁸⁷ les fablieux: středověké veršované povídky odmítající církevní asketismus a kurtoazní ideály

³⁸⁸ le lai: starofr. krátká veršovaná povídka s náměty z keltských pověstí

³⁸⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, Žďár, Rokycany 30. 12. 1936.

Arne, připisují, aby H. nevěděl. Je mně strašně úzko. Dr. Král myslí, že je to srdce – rentgenem zjistil rozšíření aorty i trochu srdce.“³⁹⁰

5.2 Zlomový rok 1938

Rok 1938 je pro Jelínka velmi rozporuplný. Na počátku plný radosti, na konci plný hořkosti. Počátkem roku ho Francie za dlouholeté zásluhy o rozvoj česko-francouzských styků jmenuje komandérem Čestné legie,³⁹¹ v září oslavuje své šedesátiny. Několik dní po nich jeho milovaná Francie souhlasí se zmrzačením Československa.

V květnu podepisuje manifest *Věrní zůstaneme*, vyzývající národ k obraně nezávislosti, demokracie a celistvosti státu, a vybízející k národní jednotě v duchu spisovatelského manifestu z roku 1917.³⁹² Koncem června 1938 je Jelínek aktivním účastníkem Pražského kongresu PEN-klubů, velké „duchovní mobilizace“ české inteligence. Koná se pod záštitou Beneše a jeho zvláštního významu si je vědoma nejen pražská pobočka, ale i mezinárodní PEN-klub. Odehrává se krátce po anšlusu Rakouska, kdy se Československá republika znovu ocitá v německém obklíčení. Československo se chystá ukázat během kongresu svou rozhodnost, odvahu a připravenost k obraně, bude-li potřeba. Účast na kongresu v Praze je brána jako výraz sympatií Československé republiky v její nelehké situaci a jako vyjádření politického postoje. Do Prahy se sjíždějí dvě stovky zahraničních hostů.³⁹³ Za Francii přijíždějí Jules Romains, Benjamin Crémieux, André Thérive, Luc Durtain, Jean-Richard Bloch aj. Jelínek zde působí jako tzv. animateur – pomáhá delegátům organizovat jejich volný čas a provází francouzské účastníky po Praze. Stejně jako ostatní pořadatelé věří, že pokud si delegáti Prahu zamilují, zastanou se jí i v případě jakýchkoliv dalších problémů či v případě ohrožení,³⁹⁴ proto se snaží, aby si návštěvníci odvezli z Prahy co nejkrásnější zážitky.

Své šedesátiny by Jelínek rád oslavil knihou. Plánuje vydat sbírku francouzské poezie, v níž se chce ve výběru tentokrát řídit pouze svou osobní

³⁹⁰ LA PNP, fond Novák Arne, korespondence přijatá, dopis H. Jelínka A. Novákovi z 2. 6. 1937.

³⁹¹ FRYŠ, c.d., str. 118.

³⁹² KRÁTKÁ, c.d., str. 126.

³⁹³ KRÁTKÁ, c.d., str. 115-119.

³⁹⁴ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, francouzský novinový ústřížek bez datace i názvu novin informující o průběhu konání kongresu, autorem článku H. Jelínek.

láskou a zálibou. Přání si plní. V září 1938 vychází *Má Francie – francouzští básníci nové doby*, sbírka věnovaná památce Jaroslava Vrchlického, ve které Jelínek zachycuje přes šedesát básníků dle svého vlastního výběru. Články o jejím vydání prolétnou Evropu.³⁹⁵ Jelínkovy překlady, které započal již za války, jsou dle jeho doslovu ke sbírce: „*vyznáním naší lásky k Francii, vyznáním obdivu jejího národního genia a vyznáním víry v konečné vítězství ducha.*“ Je paradoxem, že dílo, které je Jelínkovým vysloveným veřejným obdivem, vychází několik týdnů po mnichovské zradě. Velký zvrat českých dějin způsobí, že název Jelínkovy je vnímán jako ironie. A stejně tak to jistě cítí i její autor.³⁹⁶ Jak praví jeden z recenzentů: „*Svou Francií nazývá Hanuš Jelínek Francii básníků, kterou nepřestal milovat a které nepřestal a bohdá nepřestane sloužit, v opak Francie pánů Daladierů³⁹⁷ a Bonnetů³⁹⁸, která jemu i nám zpropadeně zhořkla.*“³⁹⁹ Je zároveň bolestnou ironií, že Harrachov, který tak miluje a ve kterém píše svůj doslov, v době vydání jeho knihy již nepatří „zásluhou“ Francie do Československa.⁴⁰⁰ A tak stejně jako zbytek národa, v době, kdy je dovršena destrukce československých hranic, které Francie kdysi pomáhala stavět a nyní pomáhá bourat, probouzí se Jelínek ze své celoživotní lásky a víry k ní zřejmě s němým úžasem.⁴⁰¹

Pro Jelínka je Mnichov silným zklamáním nejen ze strany oficiální politiky Francie, ale především ze strany některých jeho dlouholetých francouzských přátel, ačkoliv řada z nich mu vyjádří svou účast, např. bratři Leblondové či J. Patouillet.⁴⁰² Je ale rozčarován přístupem PEN-klubu. Ten na Mnichovskou dohodu jako celek vůbec nereaguje, a to přes všechna prohlášení o vzájemné blízkosti

³⁹⁵ Objevují se v Německu, na Slovensku, v Maďarsku i ve Francii. LA PNP, fond Jelínek Hanuš, řada novinových výstřižků, karton 32.

³⁹⁶ Tak aspoň soudí autor recenze, která vyšla v časopise A-Zet dne 16. 11. 1938. LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32.

³⁹⁷ Daladier, Édouard (1884-1970) francouzský politik. Od r. 1919 činný v radikální socialistické straně (1927-32 její předseda), od r. 1924 často ministr, 1933-34 a 1938-40 předseda vlády. Podporoval britskou Chamberlainovu politiku appeasementu, jeden ze signatářů mnichovské dohody, 3. 9. 1939 po přepadení Polska vypověděl Německu válku, 1943-45 internován v Německu, 1946-58 poslanec, 1953-58 starosta Avignonu.

³⁹⁸ Bonnet, Georges (1889- 1974), francouzský politik, původně právník, r. 1913 vstoupil do státních služeb, od r. 1924 poslanec za radikálně socialistickou stranu, od r. 1925 ve vládních funkcích, několikrát ministr, 1936-37 vyslanec ve Washingtonu, 1938-39 ministr zahraničí, zastávce politiky appeasementu, podílel se na uzavření mnichovské dohody. Za druhé světové války spolupracoval s Pétainovým režimem. V r. 1944 se přestěhoval do Švýcarska, téhož roku vyloučen z radikálně socialistické strany.

³⁹⁹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, Kritický měsíčník, č. 9-10/1938.

⁴⁰⁰ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, Rakovnické noviny, 21. 10. 1938.

⁴⁰¹ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, Národní osvobození, 2. 10. 1938.

⁴⁰² VELUIRE, c.d., str. 116-117.

s českým národem na pražském kongresu. V čele PEN-klubu stojí v rozhodný moment Jules Romain, který ještě v Praze vyslovuje podporu demokratickému Československu, ale již o pár měsíců později vyjadřuje souhlas s mnichovskou dohodou, která podle něj napravila bezpráví páchané na Němcích.⁴⁰³ Ale ač se francouzský předseda PEN-klubu postavil za Mnichovskou dohodu, někteří francouzští spisovatelé vyjadřují svou podporu Československu tím, že navrhuji Karla Čapka na Nobelovu cenu.⁴⁰⁴

Když Hitler 15. března 1939 obsadí zbytek Československa, vstupuje Jelínek do Národního souručenství – organizace, která má být podporou protektorátní vlády.⁴⁰⁵ Rozhoduje se znovu pomoci československému státu. Stále se snaží udržet Lumír, ale bezúspěšně a roku 1940 je jeho vydávání zastaveno. Na sklonku svého života se Jelínek stahuje do ústraní. Vzpomíná na své mládí, uvažuje o odchodu z Prahy do Příbrami, kde by si rád postavil malý domek.⁴⁰⁶ Jeho zdravotní stav se ale postupně zhoršuje. Vedle hlasových potíží a problémů se srdcem se přidávají i komplikace s očima. Jeho zrak rychle odchází, nemůže psát ani číst. Začíná připravovat své paměti, ale ty již musí diktovat. Na podzim roku 1942 podstupuje oční operaci, ta ale nepomáhá a Jelínek zůstává slepý.⁴⁰⁷ Avšak v dlouhých dnech své choroby ani na okamžik neztrácí zájem o věci ducha. Obklopuje se mladými tvářemi, kterými se nechává se zájmem informovat o českém literárním a kulturním životě.⁴⁰⁸ Dne 27. dubna 1944 umírá v Praze na zápal plic ve věku 65 let.⁴⁰⁹ Pohřben je na vyšehradském hřbitově.

⁴⁰³ V čele PEN-klubu stál Romain od r. 1936, byl obhájcem politiky appeasementu. Jeho proslov v Toulouse je považován za oficiální stanovisko PEN-klubu.

⁴⁰⁴ KRÁTKÁ, c.d., str. 128-130.

⁴⁰⁵ Národní souručenství bylo v období Protektorátu jedinou povolenou politickou stranou. Ustanoveno bylo 21. 3. 1939 v čele s E. Háchou. Mělo se stát masovou organizací, která by byla oporou protektorátní vlády a prezidenta. Do r. 1941 vystupovalo na obranu československé autonomie, až poté převládla loajalita k německým okupantům. Počátkem r. 1943 bylo likvidováno a změněno na korporaci s převážně kulturními a výchovnými úkoly.

⁴⁰⁶ FRYŠ, c.d., str. 120.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek z časopisu Praha v týdnu, ročník 5, č. 21, 1944, článek J. Zhora *Lidská tvář Hanuše Jelínka*.

⁴⁰⁹ Někdy je uváděn rok 28. duben 1944.

ZÁVĚR

Hanuš Jelínek je po téměř celou první polovinu 20. století jednou z klíčových osobností česko-francouzských vztahů. Jeho život po roce 1914 zatím nebyl důsledně zpracován. Pouze Anne-Claire Veluire se věnovala otázce jeho kontaktů s francouzskými intelektuály, avšak jeho činnost v období První republiky zůstala nepovšimnuta.

Zatímco v období před první světovou válkou se Jelínek věnuje především literatuře a ambice politické mu jsou vzdálené, se vznikem republiky se situace mění. Otevřel se prostor pro vznik vlastní československé politické scény a Jelínek touží být její součástí. Ve své práci jsem se snažila popsat, jak od prvního dne vzniku mladé republiky se zarputilostí usiluje o své úřední umístění na ministerstvu zahraničních věcí, a jak se jeho pozice v rámci úřadu vyvíjela. Bližším zkoumáním pramenů se ukázalo, že největší překážkou v jeho kariérním postupu byly jeho osobnostní vlastnosti. Úřednická profese a povaha bonvivána je těžko slučitelná. Jelínek nepřestal vycházet z myšlenky, že česká kultura dokáže nahradit diplomacii politickou. Spoléhá na svůj osobní šarm a styky, které byly tolik platné před vznikem republiky, méně již v době, kdy bylo potřeba, aby úřednický aparát opravdu důsledně fungoval.

Jelínek se celá dvacátá léta snaží získat diplomatický post v rámci československých diplomatických vztahů. Nakonec je jmenován do funkcí, které jsou ve své podstatě spíše reprezentativní, což naznačuje, že Jelínek byl tzv. „uklizen“. Přesto on sám může být spokojen. Získává kulturní diplomatické funkce, které mu více než povinnosti přinášejí radosti. Zároveň je za První republiky věren svým kulturním aktivitám. Pokračuje v překladech a kritikách, je součástí řady kulturních hnutí, daří se mu i v oblasti vlastní tvorby. Přesto jeho stěžejním zájmem zůstává časopis Lumír, jehož je hlavním redaktorem, od roku 1932 také majitelem, než ho daruje Kruhu českých spisovatelů. Časopis mu přináší nejen osobní naplněnost, ale také řadu starostí, které musí řešit především v souvislosti s úbytkem abonentů, počtem přispěvatelů, ale také v rámci veřejného mínění, kdy musí jeho (i své) jméno obhajovat ve sporu s poslancem Davidem.

Poslední roky jeho života nepatřily mezi šťastné. Rád by se věnoval literární činnosti, ale má již značně podlomené zdraví a navíc se musí vyrovnávat s nárůstem

extremistických hnutí, s mnichovskou zradou a pasívním postojem PEN-klubu k ní. Osvobození od nacistické okupace se už bohužel nedočkal.

Ačkoliv Hanuš Jelínek nepatří mezi osobnosti v obecném povědomí notoricky známé, rozhodně není zapomenutý a s jeho jménem se v různých souvislostech setkáváme i dnes. Jeho rodné město, konkrétně Knihovna Jana Drdy v Příbrami, každoročně vyhlašuje literární soutěž pro mladé autory od 12 do 23 let „Příbram Hanuše Jelínka“, která si získala značnou oblibu. Hanuše Jelínka by také určitě neskonale potěšilo, že mu v roce 2010 byla na jeho rodném domě slavnostně odhalena pamětní deska, a že jedna z příbramských ulic nese jeho jméno. Zapomenuty nezůstávají ani jeho brilantní překlady starofrancouzských písní pod názvem *Zpěvy sladké Francie*, které si můžeme poslechnout živě i prostřednictvím vydaného CD v podání příbramského souboru dobových nástrojů Chairé. S Jelínkem se prostřednictvím jeho překladů můžeme setkat také ve filmové a televizní tvorbě – konkrétně v krátkém animovaném filmu *Aucassin a Nicoletta* (1980), a také v pohádce *O třech rytířích, krásné paní a lněné kytli* (1996).

ARCHIVNÍ PRAMENY A LITERATURA

Archivní prameny

Archiv hlavního města Praha

Fond Československá akademie obchodní dr. E. Beneše v Praze, Resslova 8, Praha II.

Literární archiv Památníku národního písemnictví

Fond Dyk Viktor

Fond Jelínek Hanuš

Fond Medek Rudolf

Fond Novák Arne

Masarykův ústav a Archiv AV ČR

Fond Ferdinand Špišek

Odbor administrativy a zpracování informací MZV - Archiv MZV

Fond Osobní spisy I

Fond Osobní spisy II

Státní oblastní archiv v Praze

Krajský soud trestní Praha

Sbírka matrika a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj

Literatura

Paměti a dobová literatura

DYK, Viktor. *Vzpomínky a komentáře*. Praha 1927.

JANIN, Maurice. *Moje účast na československém boji za svobodu*. Praha 1926.

- JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947.
- JELÍNEK, Hanuš. *Pařížské kroniky*. Praha 1920.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu. I. 1918-1919*. 3. vydání, Praha 1991.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu. II. 1919*. 3. vydání, Praha 1991.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu. III. 1920*. 3. vydání, Praha 1991.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu. IV. 1921-1922*. 3. vydání, Praha 1991.
- SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek první*. Praha 1945.
- SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek druhý*. Praha 1946.
- SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek třetí*. Praha 1946.
- SEZIMA, Karel. *Z mého života, svazek čtvrtý*. Praha 1948.
- SIBLÍK, Emanuel. *Padesátiny Hanuše Jelínka*. Rozpravy Aventina, ročník 4/1928-1929, číslo 5.
- Odborná literatura***
- FERKLOVÁ, Renata – DÖRFLOVÁ, Yvetta. *Činnost českých spisovatelů a česká politika v roce 1917*. Literární archiv 30, 1998.
- FRYŠ, Josef. *Dvanáct osudů čtyř staletí*. Příbram 2008.
- HNILICA, Jiří. *La France dans la formation des élites tchécoslovaques 1900-1950, thèse de doctorat*. Paris 2012, nepublikováno.
- HORSKÁ, Pavla. *Sladká Francie*. Praha 1996.
- HRABOVÁ, Libuše. *Louis Leger – slavofil*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Historica 27 – 1996.
- CHURANĚ, Milan, a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století. I. díl*. Praha 1998.

CHURANĚ, Milan, a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století. II. díl*. Praha 1998.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918- 1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918-1929)*. Druhé, opravené vydání, Praha 2003.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918- 1938). Díl druhý. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha 2002.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918- 1938). Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938)*. Praha 2003.

KRÁTKÁ, Petra. *Český PEN-klub v letech 1925-1938*. Praha 2003.

LAQUA, Daniel. *Internationalisme ou affirmation de la nation? La coopération intellectuelle transnationale dans l'entre-deux-guerres*. Critique Internationale no. 52 (2011), str. 51-67. Tato studie je dostupná v anglické verzi *Projecting Nationhood? The Nation in Transnational Intellectual Cooperation during the Interwar Years* na internetových stránkách <http://nrl.northumbria.ac.uk/10931/>.

Lexikon české literatury. Praha 1985-2008.

MENCLOVÁ, Věra, a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha 2005, str. 289-290.

MORAVCOVÁ, Dagmar – BĚLINA, Pavel – PEČENKA, Marek. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*, Praha 1994.

POKORNÝ, Jiří. *Rada spisovatelů*. Česká literatura 51, 2003/3, str. 35-45.

REZNIKOW, Stéphane. *Frankofilství a česká identita 1848-1914*. Praha 2008.

ŠEDIVÝ, Ivan. *Za Československou republiku*. Praha 1993.

ŠTEFANOVÁ, Alena. *Prager Presse, Arne Laurin a meziválečná Praha*. 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta.

TABERY, Karel. *Psohlavci, nerealizovaný film francouzského režiséra Léona Poiriera*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Philosophice-Aesthetica 22-2000, str. 99-116.

TOMEŠ, Josef. *Viktor Dyk a T. G. Masaryk, dvojí reflexe češství*. Praha 2009.

URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982.

VELUIRE, Anna-Claire. *Hanuš JELINEK (1878-1944), médiateur culturel entre la France et les pays tchèques, Mémoire de maîtrise sous la direction de Frédéric Monier*. Université d'Avignon 2003.

WAGNER, Jan. *Hanuš Jelínek (1878-1944). Literární pozůstalost č. 287*. Inventář Literárního archivu Památníku národního písemnictví, Praha 1966.

PŘÍLOHY

- Obr. č. 1: Mladý Hanuš Jelínek
(JELÍNEK, Hanuš. *Zahučaly lesy*. Praha 1947)
- Obr. č. 2: Padesátiletý Hanuš Jelínek
(SIBLÍK, Emanuel. *Padesátiny Hanuše Jelínka*. Rozpravy Aventina, ročník 4/1928-1929, číslo 5)
- Obr. č. 3: Ukázka rukopisu Hanuše Jelínka – první část vlastního životopisu
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 1)
- Obr. č. 4: Jelínkova karikatura z dvacátých let
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek)
- Obr. č. 5: Jelínkova karikatura z roku 1926
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek)
- Obr. č. 6: Jelínkova karikatura od Adolfa Hoffmeistera
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřižek)
- Obr. č. 7: Koncept dopisu Hanuše Jelínka Kamilu Kroftovi z 16. 7. 1931 (1. část)
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence odeslaná)
- Obr. č. 8: Koncept dopisu Hanuše Jelínka Kamilu Kroftovi z 16. 7. 1931 (2. část)
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence odeslaná)
- Obr. č. 9: Koncept dopisu Hanuše Jelínka Kamilu Kroftovi z 16. 7. 1931 (3. část)
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence odeslaná)

- Obr. č. 10: Koncept dopisu Hanuše Jelínka Kamilu Kroftovi z 16. 7. 1931 (4. část)
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, korespondence odeslaná)
- Obr. č. 11: Článek k šedesátinám Hanuše Jelínka v Lidových novinách z 3. 9. 1938
(LA PNP, fond Jelínek Hanuš, karton 32, novinový výstřížek)
- Obr. č. 12 a 13: Odhalení pamětní desky na rodném domě Hanuše Jelínka v Příbrami dne 16. 9. 2010
(<http://www.pribramsko.eu/detail02.php?ID=2370>)

Obr. č. 1: Mladý Hanuš Jelínek

Obr. č. 2: Padesátiletý Hanuš Jelínek

Curriculum vitae.

Poděpsaný narodil se dne 3. září 1878 v Příbrami v Čechách.
Maturoval dne 1. července 1896 na tamním c. k. reálném a učitelském gymnasiu.
Studia universitní vykonal na filosofické fakultě české university v Praze v letech 1896 až 1900. Z tohoto quadrennia získal jinými semestry šk. roku 1897-8 a 1899-1900 na Faculté des lettres na université pařížské. Po absolvování supploval na c. k. vyšší reálce na Žitkově. Approbace učitelské pro vyšší školy střední z jazyka francouzského a německého dosáhl v letech 1903 a 1904.
Od r. 1901 působil jako učitel francouzštiny a obchodní korespondence francouzské na Obchodní Akademii československé, kdež byl v 1905 jmenován definitivním profesorem zmíněného předmětu. R. 1906 promoval na doktora filosofie na universitě pražské. Roku 1909-10 byl pozván, aby na pařížské Sorbonne přednášel tzv. cours libre o dějinách české literatury. Od r. 1912 je spoluredaktorem literární revue Lumière a divadelním referentem Národní Politiky.

Literární činnost podepsaného – kromě prací bulletinistických – nesla se dvojím směrem. Publikoval řadu prací, týkajících se literatury francouzské, jazykem českým; podle toho revidoval jazykem francouzským řadu prací z oboru literatury české.
Jako spisovatel, prokazující ovládnutí jazyka francouzského, dovoluje si předložit knihu, La littérature tchèque contemporaine (Paris, Mercure de France, 1912.). Dále dovoluje si předložit výběr svých českých prvních studií z dějin francouzské literatury od 18. stol. po dobu moderní, a ukázky svých překladů z částiny do jazyka francouzského.
Poděpsaný spolupracoval na Grande Revue, Mercure de France, Courrier Européen, La Nouvelle Revue, Revue Bleue, La Vie, a j. revuách francouzských. Přiložil do francouzštiny výběr Nerudových historických povídek, výběr z lidové poezie české, Janáčkovo drama Obec, K. B. Mrštíkova studie o J. Vávrovi, Janu Novákovu studii o Praze, a m. j. v rukopise Anthologii české poezie.

Obr. č. 3: Ukázka rukopisu Hanuše Jelínka – první část vlastního životopisu

Obr. č. 4: Jelínkova karikatura z dvacátých let

Z galerie našich umělců.

Nakreslil Piskdč.

*Náš „Francouz“ Dr. Hanuš Jelinek, majitel
Légion d'honneur a jednoho monoklu, který mu
málem sluší.*

Obr. č. 5: Jelínkova karikatura z roku 1926

Obr. č. 6: Jelínkova karikatura od Adolfa Hoffmeistera

Hronov, 16. VII. 31.

Milý příteli,

Je mi opravdu líto, že jsem Vás zarmoutil svým dopisem. Věřte, že kdybych byl tušil, že se Vás nemile dotknu, nebyl bych se pokoušel získati ve Vás zastance své věci, ostatně předm ztracené. Byla to ode mne naivnost a je mi upřímně líto, že jsem se jí dopustil.

Přes to musím Vás prosit ještě o trochu trpělivosti. Vážím si vysoce Vaší přátelské upřímnosti, která necouvla ani před výtkami velice ostrými, ale nezazlíte mi, jestliže se pokusím tyto výtky vyvrátit. Ne už pro meritum věci, která je Vaším odmítnutím vyřizena, ale proto, že mi záleží na Vašem úsudku a že bych těžce nesl, abyste mne nespravedlivě a příkře soudil. Doufám ostatně, že je to naposledy, co Vás svými osobními věcmi obtěžuji.

Především jste na omylu, domníváte-li se, že jsem se chtěl vymknout ze svého závazku, který jsem, ať už tak či onak, přijal. Popudil mne příznám se, spěch, s jakým se na mne šlo. Někdy v polovině dubna jsem teprve dostal dekret a už koncem června se ~~xxxxxx~~hartusilo, proč už nejsem v pensí. Vy se sice pokoušíte vyličít mi tovelice růžovými barvami, ale sám přece dobře víte, že je to jen aplikace starého přísloví: promovetur ut amoveatur.

Můj dopis Vám byl jen posledním pokusem, nikoli abych se svému závazku vymknul, ale abych ho byl sprostěn, což není totéž. Rozhodnutí ministrovo přece není ničím nezměnitelným a já Vás žádal o pomoc, aby bylo změněno a aby mi byla přidělena nějaká služba aktivní.. Měl jste právo mi tu přátelskou službu odepřít, ale nikoli předpokládat u mne div ne nečestné motivy. Já nežádal nic než práci: není to snad nic nízkého a nečestného, nechce-li zdravý a práce schopný člověk odejít na "zasloužený odpočinek". Není pochyby, že řada kolegů by mne považovala přímo za blázna: ale jsem už takový bloud.

Obr. č. 7: Koncept dopisu Hanuše Jelínka Kamilu Kroftovi z 16. 7. 1931 (1. část)

Pokud se týče formulace úmluvy o mém titulu, věc se má poněkud jinak, než ji trádujete. Pan ministr mi řekl, že se bude řešiti nezávisle na jmenování do první třídy, ale hned potom, a vyslovil naději, že tentokráte, budu-li už jednou v jedničce, nebudou to z ministerského presidia moci tak snadno vrátit. Z celého hovoru musil jsem mít za to, že to tvoří součástku celé úmluvy a musím tudíž velmi energicky odmítnouti výtku neslušnosti, kterou mi činíte. Já jednal optima fide. Z Vaší stylisace však je mi jasno, že Vy vůbec nedoufáte, že by ministerstvo i tentokráte "mělo štěstí". Bude ho mít ovšem tím méně podepře-li svůj návrh mým modrým archem.

Domníváte se, že dožádá-li se titulu vyslaneckého, snižují sebe sama a své literární jméno, a uklouzlo Vám dokonce slovo o "stálém vymáhání", kdežto ve skutečnosti jde pouze o s t á l é o č e k á v á n í, bude-li splněn dávný slib. Nepopírám, že jsem v tom viděl vůči veřejnosti jakousi satisfakci, která by setřela odiosnost předčasného pensionování, akterá by mi za hranicemi, zejména ve Francii, byla velmi na prospěch v zájmu prestiže státu. Ale vnitřně, bůhví že na tom nelpím. Podíval jsem se, není tomu tak dávno, smrti hezky zblízka do tváře, milý příteli, a za dlouhých nocí v nemocnici měl jsem pokdy zvážiti cenu mnohých věcí lidských a mezi nimi i titulů a řádů. Ale nerad jsem se se smrtí proto, abych odložil všednu lidskou hrdost a touhu, být ještě k něčemu na světě, být ještě hercem a ne už jen pouhým divákem. odkazujete mne k k psacímu stolu. Ale já nejsem jen člověk pracovní, homme de cabinet: chtělo a chce se mi jednat, a cítím to jako jakési zmrzačení, že mi nebylo dopřáno. A je-li ve Vás jen trochu lidského citu, nemůžete mi vykládat ve zlé, že ve chvíli, kdy jsem se měl na vždy rozloučiti s nadějí na aktivní činnost, učinil jsem pokus změnit ne snad přírodní zákon, ale rozhodnutí páně ministrovo. Říkáte mi, že celou svou povahou tůhnu docela jinam než k úřední práci; co o tom můžete vědět, když mi k té práci vůbec nikdy krom pěti měsíců r. 1920-21 ^{nebyla} dána příležitost?

Naznačujete mi, že se mi dostává nezvyklého presentu: ale nemyslíte, milý příteli, že poněkud převracíte role? Kdyby byl býval postup ministerstva vůči mně po celá předchozí léta spravedlivý a korektní, nebylo by třeba se

Obr. č. 8: Koncept dopisu Hanuše Jelínka Kamilu Kroftovi z 16. 7. 1931 (2. část)

mnou vyjednávat. Ta expertisa přece má být nikoli presentem, ale jen částečným odškodněním za neprávem utrpěné ztráty! Nežádal jsem žádných výhod pro sebe, a ty, o které jsem nežádal a které mi byly přes moje vytrvalé protesty oktrojovány, měly pro mne velmi trpkou příchutí. Já se po deset let v ministerstvu marně dovolával práce: nepodařilo se mi vymoci ani židli a stůl.

Stavíte mne takřka mezi kverulanty, kteří se dovolávají odměny za práci pro národ atd. Milý příteli, to je tvrdé slovo, tím tvrdší, čím nespravedlivější. Celé moje kverulantství záleží v tom, že jsem tu židli reklamoval. Měl jsem to mi snad neupřete- určité schopnosti společenské a určité zkušenosti propagační. Přes to jsem nebyl připuštěn ani k diplomatické, ani k propagační práci. Mluvíte o možnosti radostné práce. Ale to je právě to, čím mi úřad nejvíce ublížil, že mi nedopřál možnosti radostné práce. Jsem přesvědčen, že by se to všichni utvářelo jinak, kdybyste byl v těch dobách šefem úřadu Vy. Ale byl jste mnoho let v cizině a nemůžete znát do podrobnosti křížovou cestu, kterou jsem v ministerstvu prošel. Nedrál jsem se tam, byl jsem tam vyzván, a dal jsem tomu pozvání přednost před pozváním Drtinovým do školství a před nabídkou Sokolovou, abych převzal ředitelství Národního divadla. Jestliže jsem tehdy do služby vstoupil, tedy proto, abych tam pracoval služebně. Psát jsem přece mohl i jinde, k tomu nebylo třeba zahr. ministerstva! Ašpatný voják, který nechce být generálem. Nebudu Vás unavovat podrobnou historií těch jedenácti let. Infandum jubes.. Ale uvažte, jak mně musilo být, když já chodil se zatvrdělými rty po hradě, kde jsem nemohl dostat ani židli a kde jsem byl pomalu na posměch sluhům, zatím co se stávali vyslanci pánové, kteří+nechtějte, abych specifikoval, víte to dobře sám. Zatím co všichni mohli radostně pracovat, byl já jako ten Nerudův slavník, nad nímž se vrtělo hlavou kam s tím? A to trvalo jedenáct let a na konci toho jedenáctého roku mi vyčítáte, že mám nějakou hořkost? Po tom všem mi říkáte že se dovolávám odměny za svoji práci? Nezapomeňte, prosím, že na to padla má nejhrůsnějšímužná léta. A pak přišla nemoc a pak se mi řeklo: "kdyby vás nebyl postihl ten malheur..."

Obr. č. 9: Koncept dopisu Hanuše Jelínka Kamilu Kroftovi z 16. 7. 1931 (3. část)

Z toho je tedy má hořkost, a jen z toho, milý příteli, a nikoli z ješitné touhy po titulech, a dokonce už ne po hmotných ziscích.

Ale ub zpečuji Vás, že nenaříkám: to všechno už je jen retrospektiva a já bych to nebyl psal, kdybyste ve svém listě nebyl užil obrátů, jež jsem nemohl pominout bez protestu a bez obrany.

Konečně musím vyvrátit ještě jednu Vaši výtku. Pravíte: měl jste již podat žádost. Víte dobře, že jste to byl Vy, který jste mluvil o podzimu. Pan ministr se s ce zmínil o jaru, ale nebylo nic stanoveno a když jsem s ním v polovině čuna mluvil a děkoval mu za povýšení, měl jsem dekret první den v kapse a on se o ničem nezmiňoval. Měl jsem tedy za to, že platí Vaše lhůta a proto mne také popudil spěch ministerstva.

Ale to se dá ovšem snadno napravit.

Promiňte mi laskavě, že jsem byl tak obšírný. Ale útočil jste trochu prudce a musil jsem se bránit. Doufám, že tato poněkud fivější a docela soukromá diskusse neporuší v ničem naše dávné přátelské vztahy. Pro Vás je to bezvýznamná episodka úřední činnosti. Pro mne je to uzavření dvanáctiletého životního období, které mohlo být obdobím radostné práce, obdobím plného rozvití všech schopností a všech možností ve službě věci nám všem nejdražší.

Děkuji Vám za přátelství, které jste mi v úřadě i mimo něj prokazoval, a těším se, že mi je i nadále zachováte.

Tiskne Vám upřímně ruže Váš

NB. Žádost přikládám.

Obr. č. 10: Koncept dopisu Hanuše Jelínka Kamilu Kroftovi z 16. 7. 1931 (4. část)

FRANCOUZSKÝ PRAŽAN

Kromě všech darů, jež budou na Hanuši Jelínkovi oceněny, tomuto věrnému druhu trpkého Viktora Dyka, sudičky vložily do vínku pohodu. Dávno před válkou uprostřed hořkého pokolení vyrostl jako člověk slastný, a největší jeho umění bylo i jest: umět žít. Kdo ho po celý věk škádlivají, že svým vzhledem, způsoby a sklony je vlastně Francouz, dělají v něm poklonu Francii. Nikdo z našinců tak nevychutnal její přívlastek »sladká« jako tento elegán s bradkou krále Jindřicha IV., elegán, jež kdysi, před více jak dvacetišesti lety, oslovil v pařížském hotelu mladý Pražan bezděky francouzsky. Byl mu povědomý, od vidění ho znal, nevěda odkad, ale ve snu ho nenapadlo, že by tento zjev boulevardů (tenkrát ještě kvetly) mohl nebýt Francouz. Zatím on tam právě provázel výpravu pražských učitelů pěvců na mezinárodní pěvecké závody a prokazoval jí tolik neocenitelných služeb, kolik mnoha krajanům před tím i potom: a to proto, že je tak francouzský, až do toho umění, jak vybrat restauraci a jídelní lístek i vína. Je z prvních, kteří Francouzům vnukli představu, že umíme nejen skládat hudbu a dělat tělocvik a vařit pivo, ale že jsme vůbec lidé jim podobní. Hanuš Jelínek znamená mezi Prahou a Paříží první zdůvěrnění, kterým se začíná dlouhá láska.

kd

Obr. č. 11: Článek k šedesátinám Hanuše Jelínka v Lidových novinách z 3. 9. 1938

Obr. č. 12 a 13: Odhalení pamětní desky na rodném domě Hanuše Jelínka
v Příbrami dne 16. 9. 2010